

СПЕЦПРОЕКТ:
АНАЛІЗ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції

Київ • 14–15 червня 2012 р.

У семи томах

Том 2

Гуманітарні науки

Дніпропетровськ
Видавець Біла К. О.
2012

УДК 336
ББК 65.01
С 71

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Голова оргкомітету:

Корецький М. Х. – д.держ.упр., професор, Заслужений діяч науки і техніки України, проректор з науково-педагогічної роботи Академії муніципального управління, м. Київ.

Члени оргкомітету:

- Бакуменко В. Д. – д.держ.упр., професор, Заслужений діяч науки і техніки України, проректор з наукової роботи Академії муніципального управління, м. Київ;
- Дасій О. І. – д.е.н., професор, Заслужений працівник освіти України, Директор Науково-навчального інституту регіонального управління та місцевого самоврядування Академії муніципального управління, м. Київ;
- Бутко М. П. – д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту організацій та державного управління Чернігівського державного технологічного університету.

С 71 Спецпроект: аналіз наукових досліджень : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 черв. 2012 р. : у 7 т. – Дніпропетровськ : Біла К. О., 2012.

ISBN 978-617-645-060-3

Т. 2 : Гуманітарні науки. – 2012. – 107 с.

ISBN 978-617-645-062-7

У збірнику надруковано матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Спецпроект: аналіз наукових досліджень».

Для студентів, аспірантів, викладачів ВНЗів та наукових закладів.

УДК 336
ББК 65.01

ISBN 978-617-645-060-3

ISBN 978-617-645-062-7 (Т. 2)

© Авторський колектив, 2012

К.м.н. Анищенко П.Н.

*ГБОУ ВПО Ханты-Мансийская государственная медицинская академия,
Российская Федерация*

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СЛУЖБ И УЧРЕЖДЕНИЙ

Старая система командно-административной методики управления основана на администрировании с четким соблюдением иерархической субординации при исполнении атмосферы секретности, а также дистанцированности от сотрудников и населения, как руководителей, так и государственных структур. Основные слагаемые данной системы управления для упрощения задач руководителей: думай одно, говори другое, делай третье на основе системы количественных показателей. Главное в деятельности руководителя не качество, а получение одобрения от вышестоящего руководителя. Отношения между управленческим аппаратом учреждений и его персоналом чаще всего антагонистические, поэтому в максимальной степени они не позволяют реализовать творческие возможности большинства сотрудников.

Современные условия жизни предъявляют совершенно новые требования к системе государственного и учрежденческого управления. Для эффективной и качественной работы современных учреждений необходимы новые подходы для качественного руководства.

Если при старом подходе к управлению основное направление деятельности заключалось в защите имиджа со стремлением доказать что все в порядке, то при новом подходе к руководству управления, необходимо применить определенные усилия, чтобы не казаться лучше, а быть лучше.

Улучшение качества управления учреждением связано с совершенствованием процессных подходов, так как большинство возникающих проблем запрограммировано самим процессом, изменить который люди не могут, а при старом подходе главное определить кто из сотрудников виноват. При хорошо организованных процессах работы легче решить проблемы в повышении заинтересованности сотрудников с их поощрением и улучшением результатов работы.

При выполнении каждым сотрудником своей работы должным образом,

работа в целом будет выполнена оптимально. Однако для улучшения деятельности учреждения и руководства необходимо совершенствование не только отдельных функций, а также и межфункциональных отношений. Так как большинство проблем и возможностей улучшения существуют на границах различных функций, поэтому сотрудники и руководители должны понимать сущность работы других так же, как и сущность своей собственной работы.

Управление – это тяжелая работа, поэтому при старой методике менеджмента руководители для упрощения своих задач полагались только на цифры.

Для современной эффективной и качественной системы управления, как государственных служб, так и учреждений, необходимо основываться на следующих основополагающих и составляющих принципах управления:

- системный подход к управлению, при совершенствовании его инструментов с высокими требованиями к руководителям и работникам;
- ориентированность на процессы с их постоянным управлением, совершенствованием и непрерывным улучшением каждого из процессов;
- применение предупреждающих действий для качественного управления на основе данных и фактов, а также использование внутренних аудитов для многоступенчатого контроля деятельности;
- повышение производительности труда на фоне высокого уровня его безопасности с развитием материально-технической базы;
- сотрудничество без границ с прозрачностью и устранением барьеров между государственными службами, учреждениями и подразделениями организаций;
- формирование новой психологии мышления руководителей и персонала, направленной на качественную работу с соблюдением компетентности и профессионализма;
- высокий уровень материального и морального стимулирование труда персонала, а также предоставление им возможностей гордиться качественными результатами своего труда;
- работа в команде с исключением наказания и страха как способа взаимоотношений между руководителем и персоналом;
- проведение реструктуризации служб и учреждений, направленной на совершенствование и стандартизацию технологий, с соблюдением уровня информационной безопасности и устойчивых социальных отношений;
- искренний интерес и необходимость ориентации на высокую удовлетворенность потребителей (клиентов) с сосредоточением на их нужды;
- постоянная приверженность делу повышения качества у руководства

с отказом от лозунгов и призывов и утверждением «лидерства» как основной формы управления.

Для современных качественных методик управления и минимизации вероятности возникновения дефектов в деятельности, руководители должны четко знать процессы с вовлечением в них, а также понимать источники возникновения проблем и давать примеры их решения своим подчиненным с улучшением результатов работы.

Руководитель как лидер, при формировании должного имиджа служб и учреждений, должен: определять политику и цели; иметь постоянно реализуемый стратегический план, в котором должно быть уделено место к вопросам повышения качества; понимать и отвечать изменениям во внешней среде; распределить ответственность, полномочия сотрудников с обеспечением их необходимыми ресурсами.

Формирование политики в области качества – один из главных факторов обеспечения единого подхода к системе управления, как государственных служб, так и организаций.

С учетом собственного опыта работы мы пришли к выводу, что учреждение не может успешно развиваться и выживать в конкурентной среде, если оно не имеет четко определенных ориентиров, направлений деятельности, а также сформированной политики, которые задают то, к чему учреждение стремится и чего хочет добиться в своей деятельности.

Руководители должны обеспечивать единство целей и направлений деятельности с проведением анализа функционирования системы, как государственных служб, так и учреждений, а также создавать и поддерживать их внутренние среды.

Чтобы придерживаться новых качественных методов руководства государственных служб и учреждений, необходимо учитывать индивидуальность и здравый смысл деятельности руководителей, а также учитывать основные требования к их деятельности.

Основные требования, предъявляемые к руководителю любого ранга:

1. Если предлагаемые мысли вашим сотрудником не противоречат в принципе вашему мнению, не надо спорить по мелочам и мешать исполнителю, проявлять инициативу.

2. Не бойтесь, что ваш подчиненный окажется более знающим в каком-то вопросе, наоборот, всячески помогайте ему развивать способности, чтобы работник чувствовал себя не отчужденным, а важной частью единой команды.

3. Доверяйте своим подчиненным – это повышает их сознательность и чувство ответственности за дело.

4. Не используйте власть до тех пор, пока не убедитесь, что все остальные средства воздействия неэффективны.

5. Если вы пришли к выводу, что отдали подчиненному ошибочное распоряжение, признайте свою ошибку.

6. Без особой надобности не делайте подчиненному замечаний в присутствии третьего лица.

7. Внимательно и благожелательно выслушивайте любую критику и любое предложение подчиненного, даже если это безделица, в противном случае он в следующий раз и по серьезному делу постесняется к вам обратиться.

8. Будьте кратки – вместо десятка слов, которые утомят людей, скажите пять, но таких, чтобы остались в памяти.

9. Чтобы требовать надлежащего выполнения работы и завоевать уважение персонала обладайте двумя обязательными качествами: терпимостью к слабостям людей, не мешающим их работе, и нетерпимостью ко всему, что неблагоприятно отражается на работе.

10. Для того чтобы быть хорошим руководителем, вы должны развивать в себе чувство самоконтроля.

11. Аргументируйте внедрение всего нового, так оно всегда наталкивается на психологический барьер исполнителей, которые привыкли к определенным условиям труда и не хотят их менять без серьезных на то оснований.

Таким образом, улучшение качества работы государственных служб и организаций, является приоритетной задачей проводимой реформы системы государственного управления в России сегодня. Создание эффективных систем управления возможно только при условии равнодоминантного решения внешних и внутренних целей, при совпадении интересов как государственных и муниципальных служащих, так и работников организаций, а также жителей Российской Федерации.

Современное и будущее состояние российского общества настоятельно требует опережающего качественного управления, т.е. управленческой деятельности, носящей профессиональный и творческий характер, способной переводить опыт и ценности общества в процесс социализации, активно соединяющей знания с практикой, несущей в общество добро и наукоемкие технологии. Также необходима разработка и внедрение управленческих технологий, оптимизирующих процесс управления и объединяющих в одно целое управленческие знания, отношения и творческую деятельность, деятельность высших учебных заведений, с мотивацией творческой деятельности в сфере развития управленческих отношений и качественного управления.

Отличительными особенностями современной системы управления государственных служб и организаций должны являться: усиление внимания стратегическому аспекту управления, связанному с решением проблемы постоянного развития в соответствии с динамично меняющимися условиями внешнего окружения; повышение ответственности за оптимизацию условий качественной деятельности; применение целевой концентрации возможностей общества, государства и граждан для своего развития; создание условий для совместной работы людей, при условиях уважения и помощи друг другу, с непрерывным обучением и возможностью гордиться результатами своего труда.

Механізми державного управління

К.т.н. Оліфіренко Л.Д., к.е.н. Самійленко Г.М.

Чернігівський державний технологічний університет, Україна

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ КОМПАНІЙ

Динаміка економічного розвитку визначалася станом та тенденціями макроекономічних процесів, а саме: складнощами трансформаційного процесу щодо становлення економічної формації, що супроводжувалися тривалим періодом економічного спаду, зміною форм власності та системи управління; структурними реформами, активізацією інноваційних та інвестиційних процесів, впливом нових глобалізаційних та інтеграційних факторів. Однією з найбільших проблем галузей економіки, що склалася на початку ХХІ ст. стає деформація промислового виробництва. Сучасні світові тенденції структуризації галузей промисловості відбиваються у збільшенні відсотка наукомістких галузей та галузей споживчого спрямування. В Україні, нажаль, спостерігається протилежна тенденція [1]. Інвестування промислового розвитку може відбуватися за рахунок нарощування ВВП [2; 3].

Розвиток акціонерної форми господарювання та формування корпоративного сектора в Україні дав поштовх для появи нових можливостей для промислових підприємств: створення конкурентоспроможної продукції за рахунок активізації інноваційно-інвестиційних процесів, оптимізації ресурсів, мобілізації резервів та зменшення виробничої собівартості продукції. Однак, відсутність дієвого механізму активізації розвитку промислових корпорацій в сучасних умо-

вах гальмує зазначені можливості. Розвиток корпоративного сектору в державі супроводжувався труднощами, що пов'язані з приватизаційними процесами та недосконалістю його законодавчого супроводу, в недосконалості вибору західних форм власності та механізмі їх застосування. Активізація розвитку промислових корпорацій в сучасних умовах можлива при формуванні відповідного механізму державного регулювання, головною метою якого є підвищення ефективності промислового виробництва: збільшення прибутку, продуктивності та рентабельності виробництва [2].

Для вироблення дієвих заходів у сфері державного регулювання економічно розвинені країни дотримуються не галузевого принципу розвитку суб'єктів економіки, а корпоративного. Саме за рівнем розвитку інституту корпорацій, де зосереджені ресурси національного значення: професійні кадри, управлінська компетенція, новітні технології, інвестиційні та інші ресурси. Тому першочергову увагу органам державної влади слід приділяти розвитку вітчизняних корпорацій, при формуванні стратегії розвитку яких необхідно враховувати інтереси усіх сторін: корпорації мають сприймати державу у якості зацікавленої сторони, та сприйматися усіма зацікавленими учасниками на засадах консолідації у рамках корпоративного управління, що формує соціально-економічний механізм збалансованості інтересів та відповідальності для мінімізації негативних наслідків.

Основним принципом збалансованості інтересів виступає прагнення учасників до ситуації рівноваги, що дозволяє досягти цілі шляхом укладання корпоративних і державних угод. Державні ініціативи у країнах з розвинутою економікою щодо розвитку корпоративного управління зазвичай носять міжгалузевий характер, що має на меті створення умов для ефективного функціонування компаній різних груп галузей, які мають загальні проблеми свого розвитку на шляху підвищення конкурентоздатності.

З метою підвищення ефективності механізмів державного управління, перспективні напрями та довгострокові прогнози економічного розвитку узгоджуються з стратегією крупних корпорацій. Це дозволяє значно спростити ризики та збільшити лаг інноваційно-інвестиційного планування розвитку галузей економіки і територій. Система державного прогнозування здійснює пошук найефективніших ринкових ніш, перспективні напрями технологій, проводить аналіз інвестиційних проектів тощо. Така система практично надає можливість корпоративним структурам визначити, де необхідно концентрувати свої інвестиційні та інтелектуальні ресурси.

Державне регулювання розвинутих країн зосереджено на інституціональ-

ному розвитку щодо спрощення законодавства та його міжнародної гармонізації з метою концентрації ресурсів, що дозволяє визначити баланс інтересів між менеджментом компаній, акціонерами та державою. Ефективність керованості та прогнозованості процесів розвитку складається з інтегрованих, взаємопов'язаних елементів: трудового, інтелектуального, компетентнісного, соціального, виробничого, інноваційного, інвестиційного, логістичного, екологічного, фондового менеджменту та системи корпоративного управління, де генеруючою складовою динаміки соціально-економічних трансформацій є перші чотири. Саме ця квадрата є, на наш погляд, структуроутворюючою складовою процесу розвитку, яка відіграє роль рушійної сили у механізмі державного регулювання та соціальної відповідальності за наслідки цього розвитку.

Критеріями ефективності механізму державного регулювання щодо соціально-економічної відповідальності менеджменту корпорацій виступають: дієвість, ефективність, управлінський вплив та державний менеджмент, продуктивність і прибутковість, якість, інноваційність.

Реалізація державної промислової політики з використання запропонованого механізму надасть можливість: накопичення фінансових, матеріальних, інформаційних, трудових, інтелектуальних ресурсів, що призведе до появи позитивних тенденцій росту економіки країни; оновлення основних засобів промисловості, продукування інновацій та здійснення реалізації науково-технічних розробок, що надасть можливість підвищити рівень конкурентоспроможності вітчизняних компаній; досягнення та підвищення стабільності економічного стану держави.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Оліфіренко Л.Д. Механізми державного регулювання інвестиційної діяльності промислових компаній / Л.Д. Оліфіренко // Вісник ЧДТУ. – 2010. – № 44. – С. 39–45.
3. Бутко М.П. Стан, проблеми та перспективи розвитку промислового комплексу / М.П. Бутко, Г.М. Самійленко // Продуктивні сили України: науково-теоретичний економічний журнал (Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України). – № 2–4. – К.: РВПС України НАН України, 2010. – С. 50–60.

Підмогильний О.О.

Класичний приватний університет,

Державна фінансова інспекція в Запорізькій області, м. Запоріжжя, Україна

**ВИДИ, ПІДСТАВИ, ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ
ТА СТАТИСТИЧНІ ДАНІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУР
ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ
протягом 2007-2012 років**

Статтею 12 Закону України „Про здійснення державних закупівель в Україні” від 01.06.2010 р. № 2289-VI, зі змінами, (далі по тексту – Закон) передбачається, що закупівля може здійснюватися шляхом застосування однієї з таких процедур:

- відкриті торги;
- двоступеневі торги;
- запит цінових пропозицій;
- попередня кваліфікація учасників;
- закупівля в одного учасника [1].

Наведемо тезову характеристику кожної із вищезазначених процедур закупівлі:

1) відкриті торги – є основною та найпоширенішою процедурою закупівлі, під час їх проведення пропозиції конкурсних торгів мають право подавати всі зацікавлені особи, що призводить до загострення конкуренції та дозволяє застосувати закупівлю на більш вигідних умовах;

2) двоступеневі торги – проводяться в два етапи за умов: замовник не може визначити необхідні технічні, якісні характеристики (специфікації) товарів (робіт) або визначити вид послуг та якщо для прийняття оптимального рішення про закупівлю необхідно провести попередні переговори з учасниками; предметом закупівлі є здійснення наукових досліджень, експериментів або розробок, виконання дослідно-конструкторських, будівельних робіт. У подальшому процедура двоступеневих торгів проводиться так само, як і процедура відкритих торгів;

3) запит цінових пропозицій – застосовується щодо товарів і послуг, для яких існує постійно діючий ринок, за умови, що їх вартість не перевищує 200 тисяч гривень, переможцем вважається учасник, що запропонував найменшу ціну;

4) попередня кваліфікація учасників – застосовується у разі необхідності попереднього визначення кваліфікаційної відповідності, фінансово-економічного стану

та технічних і організаційних можливостей учасника, у разі її проведення до подальшої участі у торгах допускаються всі учасники, які пройшли таку кваліфікацію, але не менше двох. Разом з тим, для проведення попередньої кваліфікації учасників має бути не менше двох;

5) закупівля в одного учасника – це процедура, відповідно до якої замовник укладає договір про закупівлю з учасником після проведення переговорів з одним або кількома учасниками та акцепту пропозиції переможця процедури закупівлі у одного учасника.

Підставами для її застосування, як виняток, є:

- закупівлі творів мистецтва або закупівлі, пов'язаної із захистом прав інтелектуальної власності, або укладення договору про закупівлю з переможцем архітектурного чи мистецького конкурсу;

- відсутності конкуренції (у тому числі з технічних причин) на товари, роботи чи послуги, які можуть бути поставлені, виконані чи надані тільки певним постачальником (виконавцем), за відсутності при цьому альтернативи;

- нагальної потреби у здійсненні закупівлі у зв'язку з виникненням особливих економічних чи соціальних обставин, які унеможливають дотримання замовниками строків для проведення процедур конкурсних торгів, зокрема пов'язаних з негайною ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, а також наданням у встановленому порядку Україною гуманітарної допомоги іншим державам;

- якщо замовником було двічі відмінено процедуру закупівлі через відсутність достатньої кількості учасників;

- потреби здійснити додаткову закупівлю у того самого постачальника з метою уніфікації, стандартизації або забезпечення сумісності з наявними товарами, технологіями, роботами або послугами, якщо заміна попереднього постачальника (виконавця робіт, надавача послуг) може призвести до несумісності або виникнення проблем технічного характеру, пов'язаних з експлуатацією та обслуговуванням;

- закупівлі товарів на товарних біржах;

- закупівлі товарів у разі припинення господарської діяльності, зокрема внаслідок банкрутства, за домовленістю з кредиторами;

- необхідності проведення додаткових будівельних робіт, не включених у початковий проект, але які стали через непередбачувані обставини необхідними для виконання проекту за умови, що договір буде укладено з попереднім виконавцем цих робіт, якщо такі роботи технічно чи економічно пов'язані з головним договором.

Деякі особливості застосування замовниками торгів процедур закупівлі викладено у табл. 1.

Таблиця 1

Вид процедури	Особливості проведення
1	2
Відкриті торги (розділ IV Закону)	<p>Строк для подання пропозицій конкурсних торгів не може бути меншим, ніж 30 днів з дня опублікування оголошення про проведення процедури відкритих торгів у державному офіційному друкованому виданні з питань державних закупівель.</p> <p>У разі обґрунтованої нагальної потреби у закупівлі продукції харчової промисловості, лікарських засобів і виробів медичного призначення строк для подання пропозицій конкурсних торгів може бути скорочено до 15 днів (далі – скорочена процедура). Обґрунтування нагальної потреби зазначаються у звіті про результати проведення процедури закупівлі та не повинні свідчити про наміри замовника послабити конкуренцію між учасниками.</p> <p>Пропозиція конкурсних торгів подається у письмовій формі за підписом уповноваженої посадової особи учасника, прошита, пронумерована та скріплена печаткою у запечатаному конверті (стаття 25 Закону).</p> <p>Кожен учасник має право подати тільки одну пропозицію конкурсних торгів (у тому числі до визначеної у документації конкурсних торгів частини предмета закупівлі (лота)). Отримана пропозиція конкурсних торгів вноситься замовником до реєстру, форма якого визначається Уповноваженим органом.</p> <p>Пропозиція конкурсних торгів повинна супроводжуватися документом, що підтверджує надання учасником забезпечення пропозиції конкурсних торгів, якщо таке забезпечення передбачено оголошенням про проведення процедури закупівлі.</p> <p>Розкриття пропозицій конкурсних торгів здійснюється в день закінчення строку їх подання у час та в місці, що зазначені в оголошенні про проведення процедури закупівлі (стаття 27 Закону). До участі у процедурі розкриття пропозицій конкурсних торгів замовником допускаються всі учасники або їх уповноважені представники.</p> <p>Під час розкриття пропозицій конкурсних торгів перевіряється наявність чи відсутність усіх необхідних документів, передбачених документацією конкурсних торгів.</p> <p>Протокол розкриття пропозицій конкурсних торгів складається у день розкриття пропозицій конкурсних торгів за формою, встановленою Уповноваженим органом.</p> <p>Замовник проводить оцінку пропозицій конкурсних торгів, які не було відхилено згідно з цим Законом (стаття 28 Закону). Замовник визначає переможця торгів з числа учасників, пропозиції конкурсних торгів яких не було відхилено згідно з цим Законом (у кількості не менше двох), на основі критеріїв і методики оцінки, зазначених у документації конкурсних торгів. За результатом розгляду та оцінки пропозицій конкурсних торгів складається протокол оцінки пропозицій конкурсних торгів за формою, встановленою Уповноваженим органом.</p>

1	2
	<p>Загальний строк розгляду, оцінки та визначення переможця процедури закупівлі не повинен перевищувати 20 робочих днів з дня розкриття пропозицій конкурсних торгів. Під час здійснення закупівель за скороченою процедурою загальний строк розгляду, оцінки та визначення переможця процедури закупівлі не повинен перевищувати 10 робочих днів з дня розкриття пропозицій конкурсних торгів.</p>
<p>Процедура двоступеневих торгів (статті 33, 34 Закону)</p>	<p>На першому етапі всім учасникам пропонується подати попередні пропозиції конкурсних торгів без зазначення ціни. Документація конкурсних торгів при цьому може передбачати лише пропозиції щодо технічних, якісних та інших характеристик предмета закупівлі, умови поставки, підтвердження професійної і технічної компетентності учасників та їх відповідності кваліфікаційним критеріям. Строк подання учасниками попередніх пропозицій конкурсних торгів становить не менше 30 днів з дня опублікування оголошення про проведення двоступеневих торгів у державному офіційному друкованому виданні з питань державних закупівель.</p> <p>Під час здійснення закупівель за скороченою процедурою строк подання учасниками попередніх пропозицій конкурсних торгів становить не менше 15 днів з дня опублікування оголошення про проведення двоступеневих торгів у державному офіційному друкованому виданні з питань державних закупівель.</p> <p>Замовник під час розгляду попередніх пропозицій конкурсних торгів має право проводити переговори з будь-ким з учасників для визначення переваг та недоліків у пропозиціях. За результатами переговорів складається протокол за підписом замовника та учасника, в якому зазначаються відомості про учасника, пропозиції, запропоновані учасником, висновки.</p> <p>Після отримання попередніх пропозицій конкурсних торгів замовник має право внести зміни до документації конкурсних торгів щодо технічних вимог та вимог до якості предмета закупівлі чи запропонувати нові характеристики та критерії оцінки згідно із Законом.</p> <p>На другому етапі замовник запрошує до участі учасників, попередні пропозиції конкурсних торгів яких не було відхилено на першому етапі та пропозиції яких виявилися прийнятними в цілому, але не менше ніж двох. На другому етапі учасники повинні подати остаточні пропозиції конкурсних торгів із зазначенням ціни. Строк подання пропозицій конкурсних торгів на другому етапі становить не менше 15 днів з дня повідомлення учасника про результати першого етапу.</p>
<p>Запит цінних пропозицій (статті 35 та 36 Закону)</p>	<p>Для отримання цінних пропозицій замовник надсилає запит не менше ніж трьом учасникам та в день надсилання запиту передає його для публікації в державному офіційному друкованому виданні з питань державних закупівель.</p> <p>Під час проведення процедури запиту цінних пропозицій цінні пропозиції мають право подавати всі зацікавлені особи.</p> <p>Строк подання учасниками цінних пропозицій встановлюється замовником, але не може бути меншим, ніж 10 робочих днів з дня публікації запиту цінних пропозицій у державному офіційному друкованому виданні з питань державних закупівель відповідно до статті 10 Закону.</p> <p>Кожен учасник має право подати тільки одну цінну пропозицію, яка не може бути в подальшому змінена. Під час розкриття цінних пропозицій складається протокол за формою, встановленою Уповноваженим органом.</p>

1	2
	<p>Загальний строк для розгляду цінових пропозицій та визначення переможця процедури закупівлі не повинен перевищувати п'яти днів з дня розкриття цінових пропозицій.</p> <p>Переможцем процедури запиту цінових пропозицій визнається учасник, який подав пропозицію, що відповідає вимогам замовника, зазначеним у запиті цінових пропозицій, та має найнижчу ціну.</p> <p>Замовник акцептує цінову пропозицію в день визначення переможця та укладає з переможцем договір про закупівлю відповідно до основних умов договору, зазначених у запиті, у строк не раніше ніж через п'ять робочих днів з дня публікації в державному офіційному друкованому виданні з питань державних закупівель повідомлення про акцепт цінової пропозиції, але не пізніше ніж через 14 днів з дня визначення переможця.</p>
Процедура попередньої кваліфікації (стаття 37 та 38 Закону)	<p>Строк подання кваліфікаційних пропозицій не повинен бути меншим, ніж 30 днів з дня опублікування оголошення про попередню кваліфікацію в державному офіційному друкованому виданні з питань державних закупівель відповідно до статті 10 Закону.</p> <p>Під час здійснення закупівель за скороченою процедурою строк подання кваліфікаційних пропозицій не повинен бути меншим, ніж 15 днів з дня опублікування оголошення про попередню кваліфікацію в державному офіційному друкованому виданні з питань державних закупівель.</p> <p>Під час розкриття кваліфікаційних пропозицій замовником перевіряється наявність усіх необхідних документів, передбачених кваліфікаційною документацією щодо їх підготовки, та складається протокол за визначеною Уповноваженим органом формою.</p> <p>Після розкриття кваліфікаційних пропозицій замовник перевіряє відповідність пропозицій учасників попередньої кваліфікації вимогам, встановленим у кваліфікаційній документації.</p> <p>Учасники попередньої кваліфікації, кваліфікаційні пропозиції яких відповідають вимогам, встановленим у кваліфікаційній документації, вважаються такими, що пройшли відбір за результатами попередньої кваліфікації. Пропозиції інших учасників попередньої кваліфікації відхиляються.</p> <p>У разі якщо за результатами попередньої кваліфікації відбір пройшли пропозиції менше ніж двох учасників, процедура попередньої кваліфікації відміняється.</p> <p>Замовник у строк, що не повинен перевищувати 10 днів з дати розкриття кваліфікаційних пропозицій, повідомляє кожного учасника про результати попередньої кваліфікації.</p> <p>До подальшої участі у торгах (конкурсних торгах) запрошуються всі учасники, які пройшли відбір за результатами попередньої кваліфікації учасників, але не менше двох. Строк подання пропозицій конкурсних торгів після попередньої кваліфікації учасників повинен становити не менше ніж 15 днів з дня надсилання повідомлення про її результати.</p> <p>Далі процедура попередньої кваліфікації проводиться так само, як і процедура відкритих торгів.</p>
Закупівля у одного учасника	<p>Замовник під час проведення переговорів вимагає від учасника подання ним підтвердженої документально інформації про відповідність учасника кваліфікаційним вимогам відповідно до статті 16 Закону.</p> <p>Замовник протягом трьох робочих днів з моменту прийняття рішення про застосування процедури закупівлі в одного учасника забезпечує публікацію у державному офіційному друкованому виданні з питань державних закупівель та розміщення на веб-порталі Уповноваженого органу відповідно до статті 10 Закону інформацію про застосування процедури закупівлі в одного учасника.</p>

1	2
	<p>Обґрунтування застосування процедури закупівлі в одного учасника повинно містити:</p> <ul style="list-style-type: none"> – умови застосування процедури закупівлі; – посилання на експертні, нормативні, технічні та інші документи, що підтверджують наявність умов застосування процедури закупівлі. <p>Загальний строк для визначення переможця процедури закупівлі в одного учасника не повинен перевищувати п'яти днів з дня опублікування у державному офіційному друкованому виданні з питань державних закупівель інформації про застосування процедури закупівлі в одного учасника.</p> <p>Замовник має право укласти договір про закупівлю за результатами застосування процедури закупівлі в одного учасника у строк не раніше ніж через 14 днів (п'ять робочих днів у разі застосування процедури закупівлі з підстав, визначених пунктом 3 частини другої цієї статті) з дня опублікування у державному офіційному друкованому виданні з питань державних закупівель відомостей про рішення Уповноваженого органу про погодження процедури закупівлі в одного учасника.</p>

Підсумовуючи викладене, наведемо статистичні дані [2] щодо застосування процедур закупівель за державні кошти в Україні за частинами предмету закупівлі (лотами) на протязі 2007 – I кварталу 2012 років (табл. 2).

Таблиця 2

Види процедур закупівлі	2007	2008	2009	2010	2011	I квартал 2012
Відкриті торги	64393	73677	62648	75310	109621	25044
Двоступеневі торги	483	321	523	367	1061	5
Запити цінових пропозицій	43486	13561	17168	15345	12337	3485
Попередня кваліфікація учасників	-	-	-	-	354	15
Торги з обмеженою участю	2545	1289	565	388	-	-
Закупівля у одного учасника	8893	8906	2391	2794	10858	20579
Редукціон	1936	3598	18	1157	-	-
РАЗОМ	121736	101352	83313	95361	134231	49128

Водночас, слід зазначити, що персональну відповідальність за вибір та застосування процедур закупівель несуть виключно службові (посадові) особи замовника – члени комітету з конкурсних торгів, що передбачено статтею 43 Закону.

Список використаних джерел:

1. Закон України „Про здійснення державних закупівель” від 01.06.2010 р. № 2289-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

К.социол.н. Воронина Л.И.

Уральский федеральный университет, г. Екатеринбург, Российская Федерация

**ПРОБЛЕМЫ В РАЗРАБОТКЕ И ВНЕДРЕНИИ
КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА К ОЦЕНКЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ГОСУДАРСТВЕННЫХ ГРАЖДАНСКИХ СЛУЖАЩИХ:
СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ**

В российской научной литературе, посвященной исследованиям особенностей государственного и муниципального управления, последние десять лет озвучивается идея о необходимости внедрения некоторых подходов и технологий, которые подтвердили свою результативность в промышленности и коммерции, в практику государственного управления. Один из таких подходов – это компетентностный подход к управлению человеческими ресурсами. В целом практически никто из исследователей и практиков не оспаривает необходимость такого подхода. Но в то же время крайне мало исследований об особенностях внедрения этого подхода в деятельность органов власти. Также как мало и реальных действий, направленных на внедрение компетентностного подхода к управлению кадрами в органах власти. В тоже время идет процесс накопления опыта по разработке и внедрению компетентностного подхода в промышленности и коммерции. Именно поэтому автор статьи считает возможным проанализировать проблемы внедрения компетентностного подхода в промышленности и коммерции и спрогнозировать некоторые проблемы, которые будут неминуемы при внедрении этого подхода в органах власти.

Действительно, сегодня прослеживается определенное противоречие между попытками внедрения компетентностного подхода в основных отраслях российской промышленности и его практическим отсутствием в органах власти. Неслучайно автор статьи применил выражение «попытки внедрения...». Потому что для полного внедрения компетентностного подхода в настоящее время есть определенные трудности. Это такая трудность как изменение нормативных правовых документов, которыми утверждены тарифно-квалификационные справочники, по сути, представляющие профессиональные стандарты. Последние, в свою очередь, определяют содержание профессиональных компетенций по профессиональным и группам соответствующих должностей, ожидаемых работодателями. Инерция процессов внедрения нового во многом объясняется

наличием устоявшегося, а именно тарифно-квалификационных справочников. И не только наличием, но и положительным опытом: тарифно-квалификационные справочники – один из немногих механизмов регулирования трудовых отношений, реально действующих в России, потому что механизм разработки и применения этого вида справочников полностью интегрирован в систему социально-трудового законодательства и имеет достаточно основательную нормативную основу. По прогнозу некоторых специалистов замена квалификационных справочников на профессиональные стандарты должности произойдет не ранее 2012 года, что, по мнению, автора, пока не реально.

В тоже время необходимо ускорение процесса внедрения профессиональных стандартов, определяющих требования работодателей к профессиональным знаниям, умениям и навыкам работников. Такие стандарты – это, по сути, тарифно-квалификационные характеристики по профессиям рабочих и единые квалификационные справочники по должностям служащих, используемые в промышленности и коммерции.

Для системы образования их наличие чрезвычайно важно, так как это основа для разработки основных образовательных программ. Выстроить многоуровневую подготовку с реальным усложнением компетенций, которые должны освоить бакалавры, магистры, слушатели программ дополнительного профессионального образования, можно только на основе тарифно-квалификационных характеристик. Компетентностный подход предусматривает формирование требований к знаниям, умениям и навыкам работника, позволяющих ему качественно выполнять конкретную трудовую функцию (трудовые функции) в рамках соответствующей области профессиональной деятельности.

Значимость разработки и внедрения профессиональных стандартов в практику, также неоспорима: наличие утвержденных профессиональных стандартов позволяет обеспечить единство подходов как в процедуре признания конкретного уровня квалификации работников, так и в процедуре оценки результатов обучения по соответствующей основной образовательной программе. Помимо вопроса «что должен уметь делать работник?» в профессиональном стандарте задается вопрос «как он должен это делать?», чтобы достичь максимальной результативности труда. Поэтому очень важен еще один сюжет: установление взаимосвязи между установленными показателями труда для работников, занимающих конкретную должность, и уровнем профессиональной компетентности, которой они обладают.

Все указанные аспекты актуальны и для органов власти. Рассмотрим их. В российских органах власти нет тарифно-квалификационных справочников

или профессиональных стандартов по видам государственной службы и группам профессий. Все требования, предъявляемые к государственным служащим, относящимся к конкретному виду службы, представлены в нормативных правовых документах (законах, постановлениях), например, в федеральном закон РФ «О государственной гражданской службе Российской Федерации» от 7 июля 2004 года, № 79–ФЗ. Но в этом законе требования к квалификации гражданских служащих представлены очень обтекаемо (по стажу и уровню образования). И к тому же их описание дано отнюдь не методологии компетентного подхода. По мнению автора, в ближайшее время будут накапливаться противоречия между ожиданиями служащих, получающих дипломы магистров и отсутствием возможностей у нанимателей в органах власти учесть повышение уровня компетентности служащего в виде иной должности или заработной плате. Ведь в законодательстве о государственной гражданской службе пока отсутствует компетентный подход к оценке квалификации, в том числе имеющего диплом магистра.

Следующая проблема, которая также усугубляется в деятельности российских органов власти, это отсутствие легитимного механизма, позволяющего устанавливать связь между уровнем профессиональной компетентности гражданского служащего и результативностью выполнения конкретной трудовой функции. На гражданской службе эта связь опять лишь формально отражена в должностных регламентах. Причина, по нашему мнению, в том, что пока не разработана методология оценки базовых результатов деятельности органов власти и служащих по группам должностей (по реализации законов, использованию бюджетов, государственных целевых программ, конкретных видов политик). И соответственно, размыты показатели, по которым в целом оцениваются результаты деятельности органов власти, а также результаты работы служащих, относящиеся к конкретной группе должностей. Возникает закономерный вопрос: где взять таковую методологию или ее аналог? Ответ уже дан в этой статье: в промышленности и коммерции. Для государственной гражданской службы полностью применима методология разработки профессиональных стандартов на основе функционального анализа. Именно этот подход признан наиболее надежным методом в мире. Он предполагает последовательное описание профессиональной деятельности с точки зрения функций, необходимых для ее осуществления и обеспечения ее экономической эффективности (в органах власти это, прежде всего, социальная эффективность). При применении функционального анализа описывают функции с точки зрения достижения результатов. Функциональный анализ разработан в Великобритании. Его принципы используются в Испании, Ирландии, Германии, Швеции, Португалии,

странах Ближнего Востока, Южной Африке. Разработку функционального анализа и на его основе компетентностного подхода для подготовки государственных служащих активно начали разрабатывать и внедрять, например, в Академии управления при Президенте Республики Беларусь. Представляется, что выявленные проблемы характерны не только для России, но и для других стран, в том числе входящих в СНГ. Поэтому объединение усилий ученых и практиков могло бы способствовать ускорению решения актуальной проблемы, анализируемой в этой статье.

Місцеве самоврядування

К.э.н. Погарцев А.В., Макарова Т.В., Плотникова Т.В.

*Луганский филиал Института экономико-правовых исследований
НАН Украины*

О РАЗРАБОТКЕ И РЕАЛИЗАЦИИ СТРАТЕГИЙ РАЗВИТИЯ В РЕГИОНАХ

Выполненные Луганским филиалом ИЭПИ НАН Украины исследования свидетельствуют о наличии ряда проблем в стратегическом планировании развития регионов. Несмотря на высокую ответственность органов местного самоуправления за социально-экономическое развитие подведомственных территорий, они недостаточно используют свои права в регулировании хозяйственных процессов. Например, в такой крупной области, как Луганская, по состоянию на январь 2012 года в 5 городах областного подчинения (из 14) и 6 районах (из 17) не были разработаны соответствующие стратегии, отсутствовала она даже в областном центре. Это следует рассматривать как проявление наметившейся в Украине тенденции снижения интереса к планированию как эффективному методу управления экономикой. Ещё в ноябре прошлого года на совещании с работниками правительства и представителями руководящего и хозяйственного актива в Черновцах Президент Украины отметил, что «мы по лоскуткам делали какие-то имитации реформ, в том или ином направлении. Но всё хозяйство в лоскутках – это модель, которая непонятна никому в мире» [1]. Проведенное исследование показало, что пик активности разработки региональных стратегий приходится на 2009–2010 годы, но в большинстве своём они предназначаются для административных областей. При использовании в большинстве случаев

экспертного подхода, при которых перспективные показатели формируются на основе оптимистических ожиданий, стратегия не становится основой реформирования экономических отношений в регионах, их организационный потенциал существенно снижается. В этом сказывается также некритическое отношение к рекомендациям зарубежных консультантов о выборе ограниченного числа приоритетов, не превышающем 2–3, обязательной ориентации на уникальность региона. Такие методологические приёмы, видимо, имеют смысл в условиях высокоэффективной экономики, в которой имеющиеся ресурсы задействованы полно и задача сводится к тщательному поиску дополнительных возможностей роста. Для экономики Украины, понесшей значительные потери в процессе рыночного реформирования и не достигшей до настоящего времени уровня 1990 года, нужны иные способы организации отношений между государством, обществом и экономикой [2]. Однако многочисленные публикации по этой проблеме не дают целостного знания о механизмах обеспечения взаимодействия между ними.

Целью настоящей работы является обобщение теории и практики регионального развития посредством совершенствования организационно-экономической деятельности муниципальных и других органов местного самоуправления.

В настоящее время на государственном уровне определены три приоритета осуществляемых реформ в 2012 году: это межсекторная координация реформ; перенесение акцента в реализации реформ с центра на регионы; улучшение качества жизни граждан Украины [3]. Это означает, что особое значение придаётся сочетанию и согласованию реформ между собой. Исследования ЛФ ИЭПИ НАН Украины на уровне Луганского горсовета подтверждают обоснованность такого подхода. При формировании филиалом Концепции стратегии устойчивого развития Луганска была установлена объективная необходимость разработки и включения организационных, правовых и экономических механизмов осуществления намечаемых в стратегии города мероприятий. Анализ разработанных ранее стратегий на уровне областей и субрегионов выявил отсутствие в них соответствующих разделов, что объясняется традицией ориентации на центр и преувеличением самоорганизующей роли рыночных отношений. Особенностью проводимой в Луганске работы по формированию развития города является создание факультативной системы социально-экономических показателей, которые не являются утверждаемыми городским советом, имеют индикативный характер, но используются при оценке деятельности работников его структурных подразделений. Предусматривается такой индикативный план устанавливать на год с поквартальной корректировкой. Посредством этой органи-

зационной меры достигается существенное повышение роли работников городского совета в создании механизма отношений между этим органом, населением и бизнесом, обеспечивающих достижение главной цели громады – достаточный уровень благосостояния жителей и максимальное удовлетворение их духовных запросов. В отличие от сложившегося порядка, при котором стратегию города по заказу горсовета разрабатывает ведущая научно-исследовательская организация или университет, предложенная система в качестве центрального разработчика предполагает управления и отделы городского совета. При этом преодолевается их отчуждённость от регуляторной деятельности среди предприятий и организаций негосударственного сектора, чему якобы препятствует конфиденциальность информации об их деятельности. Влияние этого обстоятельства существенно ограничивается в системе индикативного муниципального планирования. Особенно это заметно по деятельности управления экономики. В настоящее время в нём нет отдела промышленности, хотя в городе производится пятая часть промышленной продукции области. От положения в этой отрасли зависит благосостояние большей части населения города, и посредством развития договорных отношений городской совет должен определять стратегию роста добавленной стоимости в этом виде производства.

Проведенное исследование позволяет сделать вывод о том, что для повышения эффективности стратегического планирования в регионах необходимо повсеместно использовать принцип привлечения работников местного самоуправления к непосредственной разработке и организации выполнения перспективных планов развития всех видов экономической деятельности, используемый Луганским городским советом.

Список использованных источников:

1. Янукович не хочет видеть своё хозяйство в лоскутах [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fraza.ua/news/08.11.11./128202.html>
2. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В.М. Геєць. – К.: НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2009. – 864 с.
3. Янукович назвал три приоритета при проведении реформ в 2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.news.online.ua/457747>

Тимошенко Н.В.

*Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії
державного управління при Президентові України*

**ВПЛИВ ВІДКРИТОСТІ І ПРОЗОРОСТІ ОРГАНІВ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ
УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ**

Відкритість і прозорість органів місцевого самоврядування є характеристикою їх діяльності при формуванні та реалізації державної політики. Саме вони значним чином впливають на рішення цих органів, а також стосуються багатьох напрямів їх функціонування в умовах адміністративної реформи, яка наразі триває в Україні й ставить собі за мету зробити владу відкритою, прозорою, ефективною та підконтрольною громадянам. Кожен громадянин демократичної держави має право на отримання всебічної інформації про функціонування влади, ним обраної, про її плани та можливі напрями дій. Сьогодні відкритість і прозорість багато в чому визначають стан відносин між владою та суспільством у цілому, формування ефективного механізму взаємодії між ними та впливу громадськості на процес прийняття рішень, тобто участь громадян та їхніх об'єднань у розробці та реалізації державної політики як у центрі, так і на місцях.

На шляху до відкритості місцевої влади важливим кроком є підвищення рівня ефективності публічного управління, а саме якості надання адміністративних послуг, унеможливлення зловживання владою, посилення захисту прав і законних інтересів громадян. Загальновизнано, що для ефективного функціонування владних інституцій та територіальних громад необхідно постійно розширювати обсяг інформування, що надасть змогу громадянам розуміти логіку дій місцевої влади, сприяти довірі та налагодженню партнерських відносин між ними, усувати зайву напругу та конфліктні ситуації. Наявність та динамічне підвищення рівня відкритості і прозорості органів місцевого самоврядування перед громадськістю є якісними ознаками демократичних перетворень українського суспільства на шляху його еволюційного розвитку. Застосування таких інструментів відкритості, як місцеві референдуми, громадські слухання, загальні збори громадян за місцем проживання, місцеві ініціативи, участь в органах самоорганізації населення покликані закріплювати механізми безпосередньої участі громадян у місцевому самоврядуванні. Місцева влада має доводити до відома населення власні акти, оприлюднювати затверджені відповідною радою програми, бюджети та звіти про їх виконання. Важливо, щоб відкритість стала

дієвим інструментом забезпечення взаємодії громади та органів місцевої влади, залучення громадян і громадських інституцій до вирішення місцевих питань.

Можна стверджувати, що однією з основних функцій органів публічної влади є прийняття управлінських рішень. Саме в розробці, ухваленні, організації та контролі виконання рішення полягає діяльність як окремих посадовців, так і апарату управління в цілому. Будь-яке управлінське рішення лише тоді буде результативно реалізовано, коли воно базуватиметься на абсолютно об'єктивній, неупередженій та виваженій інформації стосовно стану справ. До налагодження ефективного двостороннього зв'язку між владою і народом варто підходити творчо, максимально враховуючи потреби громади та місцеві реалії.

Сьогодні державна регіональна політика закладає основні засади та є нормативно-правовою базою для розробки політики соціально-економічного розвитку регіонів. Так, відповідно до вимог статті 17 Закону України “Про місцеві державні адміністрації”, Закону України “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України”, на базі ключових положень Програми економічних реформ на 2010-2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” та щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України “Модернізація України – наш стратегічний вибір” минулого року Одеською обласною радою затверджено Стратегію економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року [1] та Програму соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2012 рік [2]. З метою виконання Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та плану першочергових заходів на її виконання, забезпечення належних умов функціонування інститутів громадянського суспільства та їх впливу на процес ухвалення владних рішень, вирішення конкретних проблем соціально-економічного розвитку керівництвом Одеської області прийнято рішення реалізувати ініціативу “Народний бюджет” – багаторівневу програму, що стосується як сіл, селищ, так і міст, районів області, починаючи з проблематики місцевого значення і завершуючи визначенням питань, необхідних для вирішення на обласному рівні. Дана ініціатива має регіональний аспект і спрямована на формування регіональних програм з урахуванням місцевої специфіки за безпосередньої участі громадян, пропонує ефективний спосіб за посередництвом представників органів самоорганізації населення або депутатів місцевих рад довести нагальні потреби територіальних громад регіону до прийняття рішення про бюджетне фінансування зазначених потреб. Проведення численних народних зборів, опитування, анкетування громадян показало, що жителі територіальних громад Одещини не бай-

дужі до процесів реформування. На основі опрацьованих та узагальнених пропозицій громадян сесією Одеської обласної ради прийнято обласний бюджет на 2012 рік [3], який вперше було сформовано на принципово нових інноваційних підходах. Для створення дієвого механізму управління бюджетним процесом, підвищення прозорості, передбачуваності та послідовності бюджетної політики області цього року поступово запроваджується середньострокове планування і програмно-цільовий метод.

Таким чином, запровадження та реалізація регіональної ініціативи “Народний бюджет” є позитивним прикладом системного налагодження ефективної співпраці між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства щодо прийняття управлінських рішень, прикладом того, як місцева влада поступово трансформується у прозору та відкриту для діалогу, що дозволяє говорити про імплементацію механізмів участі територіальних громад Одеського регіону у формуванні та реалізації державної політики, солідарну відповідальність за стан суспільного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Рішення Одеської обласної ради від 20 жовтня 2011 року № 272-VI «Про затвердження Стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oblrada.odessa.gov.ua>
2. Рішення Одеської обласної ради від 28 грудня 2011 року № 363-VI «Про затвердження Програми соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2012 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oblrada.odessa.gov.ua>
3. Рішення Одеської обласної ради від 28 грудня 2011 року № 368-VI «Про обласний бюджет Одеської області на 2012 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oblrada.odessa.gov.ua>

**К.и.н. Татаринів С.И., Бондарцов Д.М., Руденко С.А.,
Щербак В.Г., Токарев В.И.**

*Учебно-научный профессионально-педагогический институт
Украинской инженерно-педагогической академии, г. Харьков*

НЕМЦЫ В БАХМУТСКОМ УЕЗДЕ В XVIII – НАЧАЛЕ XX СТОЛЕТИЙ

Обстоятельства заселения уезда. 5 мая в 1779 г. правительство опубликовало манифест "О вызове воинских нижних чинов, крестьян и посполитых людей, самовольно отлучившихся за границу", который не только позволял безнаказанно вернуться в Россию всем беглецам, но и предоставлял им 6-летнее освобождение от уплаты налогов. Крепостные крестьяне могли не возвращаться к своим помещикам, а переходить на положение государственных крестьян [1]. При Екатерине II, Александре I правительство раздавало земли частным лицам в «ранговые дачи», с условием обязательного их заселения на протяжении определенного срока. Земли раздавались не только представителям местной администрации, командирам военных соединений, которые располагались на территории края, но и столичным сановникам. Попытка добыть людей для заселения приводила к тому, что помещики ездили в голодные губернии, предоставляли переселенцам разные льготы (труд на помещика лишь раз в неделю, возможность пользоваться их инвентарем, рабочим скотом, что создавало максимально благоприятные условия для ведения собственного хозяйства), даже спаивали водкой [1].

Уезды Бахмутской провинции (Бахмутский и Донецкий) слабо заселялись в этот период. В Бахмутском уезде в 1776 г. возникли два государственных и одно помещичье села [2]. В 1777 г. поселения запорожцев были преобразованы в военные казенные слободы – Ясиноватая, Зайцево, Железная Балка. Прирост населения Бахмутского уезда составил 22%, население выросло за 2 года на 7622 лица. В 1778 г. в Бахмутском уезде были: город Бахмут, 16 военных рот, 5 волостных сел, 2 раскольнических и 12 однодворных слобод, 1 государственное, 2 экономических, 2 отписных сел, 31 дворянское [3].

В Бахмутском уезде были розданы до 1784 г. помещикам 66290 десятин; военным поселенцам 104040 дес. В 1784–1794 гг. – 313020 и 158340 дес. соответственно [3].

В конце XVIII ст. в Бахмутском уезде было 1 город, 112 сел, 22 церкви. Население составляло 29748 человек: 15489 мужчин, 14259 женщин [3]. Кроме сел, которые принадлежали офицерам славяносербских полков, среди которых выделялись многолюдные села Депрерадовичей, Штеричей, Шевичей, Миоковицей, Юзбашей, большие земельные владения имела семья бахмутского коменданта Шабельского (слободы Петропавловку и Святодмитровку), действительного тайного советника князя Трубецкого, в которых проживало 3377 душ обоего пола.

В 1782–1795 гг. в уезд прибыло 50,26% переселенцев из семи активно осваиваемых губерний страны, в 1796–1811 гг. – 60,83%. В западной и южной части уезда возникло много слобод, основанных бывшими запорожцами, государственными и крепостными крестьянами, крепостными-беглецами – Зуевка, Авдеевка, Харцизк, Гришино, Селидивка, Гродовка, Доброполье. В 1803 г. отводятся земли офицерам русской армии: штабам – по 1000 десятин, обер-офицерам – по 500 дес. [3].

В начале XIX ст. увеличивается роль переселенческого движения немцев и евреев. В 1806 г. крепостные крестьяне составляли 44,71%, в 1808 г. – 43,02% [3]. Удельный вес крепостного населения с 1836 по 1858 гг. сокращается с 37,80% до 31,89%.

Можно сделать вывод, что в 1797–1858 гг. мужское население Бахмутского уезда выросло с 24925 до 65215 человек. Украинцев было 71,99%, россиян – 19,06% [2; 3]. Следующими были греки, немцы, молдаване, евреи. Россиян в Бахмутском уезде в 1859 г. насчитывалось до 20 тыс. Преимущественно они проживали в небольших селах. К значительным поселениям принадлежали Лисичанск, Скотоватое, Новоэкономическое, Авдеевка. Большую часть сельского населения уезда представляли казенные крестьяне: военизированные поселенцы, государственные крестьяне, колонисты [2; 3; 6]. В середине XIX ст. в Бахмутском уезде происходил естественный прирост населения, увеличение старых поселений и выравнивание в них соотношения между мужчинами и женщинами.

Большую роль в индустриализации края сыграл иностранный капитал. Естественные богатства, дешевая рабочая сила, государственные льготы привлекали предпринимателей из Франции, Бельгии, Германии, Великой Британии, Италии. 12 металлургических заводов было основано на средства иностранных предпринимателей. Иностранные акционерные общества добывали 70% угля в Донбассе, иностранные капиталы работали в машиностроительной, содовой, стекольной отраслях [4]. В 1900 г. на территории Донецкого бассейна действо-

вали 4 Общества соледобычи, два из них были иностранными (голландское и французское), владели 3 соляными шахтами из 5, имели 870 рабочих. Из общей добычи 22.610.065 пудов каменной соли, добытой в Донецком бассейне в 1900 г., предприятия с иностранным капиталом добыли 17 886 752 пудов, что составляло 79%, а в Российской империи [5; 6].

Немецкое население уезда. Представители немецкого этноса сыграли в жизни края заметную роль начиная с середины XVIII ст. Так, в 1740 г., по запросу коменданта полковника Спешнева в Бахмут прибыл для описания солеварен комерц-советник Юнкер (1702-1746). Выпускник Лейпцигского университета, «профессор поэзии», друг фельдмаршала Миниха Юнкер приехал в Россию в 1731 г., с 30 июня 1737 по 1746 г. он был директором Бахмутских и торских соляных заводов. Почти 2 года Юнкер и Ломоносов изучали соляное дело в Германии, по поручению Юнкера Ломоносов составил «Нижайший доклад относительно соляных дел в Бахмуте и Торе», указал причины упадка солеварения и способы его совершенствования [7]. Во время русско-турецкой войны 1736-39 гг. в Бахмуте находились маршалы И. Миних и П. де Ласси. Штаб последнего был в Бахмуте. Петр Петрович в 1700 г. под Нарвою командовал полком Я. Брюса. 20 мая 1736 г. взял Азов, был ранен, награжден орденом Андрея Первозванного. Ласси организовал оборону по Донцу, Миусу и Кальмиусу. С его именем связаны мероприятия по упорядочению солеварения в Бахмуте, рубки лесов по ордерам [7]. Генерал-майор Иоган Романус ревизовал донского атамана Степана Ефимова, в результате чего тот очутился в 1764 г. в тюрьме. В 1768–69 гг. Романус возглавлял гарнизон Бахмута как представитель штаба командующего 2-й русской армии фельдмаршала П.А. Румянцева. Бахмут в течение 4 месяцев выдержал осаду 10 тыс. орды крымского хана Калги-Гирея [7]. Минеролог Гаскойне был первым директором Луганского литейного завода с 1794 г. и занимался возобновлением солеварения в Бахмуте [7].

Наместниками Новороссийского края были в 1765–67 гг. – генерал-поручик фон Брандт; в 1800–03 гг. – генерал-майор Михельсон, в 1804–05 гг. – генерал от инфантерии Розенберг [8].

Массовое переселение немцев в Новоросию началось после того, как в 1788 г. Екатерина II их пригласила в Россию. Граф П.А. Румянцев во время Семилетней войны 1756–63 гг. обратил внимание на высокий уровень хозяйства крестьян Пруссии.

Первая волна переселения меннонитов (протестантов – последователей секты Симониса Меннона) шла из района г. Данцига [9].

В 1790-96 гг. в Мариупольский менонитский округ переселилось 117 се-

мейств, каждому выделялось 65 десятин земли. Немцы освобождались от налогов, рекрутской службы, имели право строить фабрики, заводы, свободно заниматься торговлей. Кроме меннонитов прибыло более 900 лютеран и католиков, «гутериты», «сепаратисты» [9].

По указу Александра I в 1804 г. из южной и юго-западной Германии начался набор желающих переселиться по имущественному цензу.

В трех южных губерниях с 1820 г. появляются немцы-католики и протестанты (преимущественно лютеране). В Приазовье возникают «Мариупольские колонии», заселенные выходцами из Баварии (лютеране), Восточной Пруссии (католики), баденскими и дармштадскими колонистами. В 1822 г. центром 24 немецких колоний в Приазовье стал Остгайм (г. Тельманово). Колонии появились в Бахмутском уезде [9]. Надзирателями колоний в Екатеринославской губернии в 1844 г. были коллежской секретарь Карл Карлович Биллер, штаб-ротмистр Карл Иванович Штемпель.

В 1874 г. Александр II подписал Манифест о введении военной повинности на принципах обязательной и личной службы всех граждан. Это повлекло отъезд части колонистов, резкое не восприятие со стороны меннонитов, которым учение запрещает держать в руках оружие. Для меннонитов военная служба была заменена альтернативной- привлекали к земляным работам, высадке деревьев [10]. В 1875 г. принят «Устав о колониях иностранцев в Российской империи».

В 1885 г. в Бахмутском уезде жили 313 немцев, по переписи 1897 г. 12646 немцев, 3,8% населения (332478). За конфессиональной принадлежностью в уезде в 1881–84 гг. католиков было 848, лютеран и протестантов – 585 [11]. Согласно Всероссийской переписи 1897 г., в Екатеринославской губернии было меннонитов 0,2%, встречались штундисты, среди немцев-колонистов преобладало лютеранское вероисповедание. Лютеранских кирх в губернии было 10, римско-католических костелов 9 (в т.ч. в Бахмуте). В Бахмутском уезде в 1897 г. проживало католиков 4186 (в Бахмуте 176); протестантов 11644, меннонитов 6109, лютеран 5507 (в городе 96) [12].

На Всероссийском съезде меннонитов 18-19 мая 1907 г. в с. Николаевке Бахмутского уезда было принято решение об официальном установлении Чунаевского филиала Риккенауского прихода Бердянского уезда [13].

Были случаи перехода немцев в православие. Эдмунд Фарке стал православным, в его рабочем кабинете находилась особенно уважаемая им икона Казанской Божьей Матери, рабочие заводов Фарке отмечали свято Казанской Богородицы молебнами и крестными ходами [14].

В статистических сборниках о православных церквях уезда количество «іновірців»-німців обязательно указывалось. Например, при руднике Вознесенском Старо-Михайловской вол. – «раскольников австрийского пошиба» – 20; при руднике «Ветка» Григорьевской вол. – 167 немцев; при руднике «Лидиевском – 40; при «Рутченково-Чулковских» рудниках – 500, с. Попасная Камишевахкой вол. – 591. с. Ивановка Бахмутской волости – 55 католиков и лютеран; с. Яковлевское Сантуриновской вол. – до 400 лютеран, католиков; с. Железное – 344 меннонитов, селение Горловка – 285 католиков, 31 лютеранин, сел. Щербиновского рудника Железнянской вол. – 107 католиков, 14 лютеран. В городке Юзовке с 12000 православных проживали 1549 католиков, 1165 лютеран [15].

Немецкие колонии. В Бахмутском уезде меннонитами были основанные колонии Беззаботовка, Екатериновка №1 (с 1889 г.), Романовка №2 (с 1890 г.), Леонідовка №3 (с 1889 г.), Алексеевка (с 1890 г.), Николаэвка №5 (с 1884 г.), Игнатъевка №6 (с 1889 г.), Александрополь (с 1888 г.), Кондратьевка (с 1892 г.), Николайфельд (с 1889 г.), Мариенорт (с 1885 г.) Михаельсгейм (с 1885 г.), Нордгейм (с 1885 г.), Эбенталь (с 1888 г.), Александрдорф (с 1888 г.). 9 меннонитских колоний были образованы в верховьях р. Кривой Торец. Их центром стал Нью-Йорк (современный пос. Новгородское). Лютеране учредили Липовое (с 1889 г.), Биркенфельд (с 1889 г.), Нойбах (с 1892 г.), Высокое Поле, Христиновку (с 1891 г.), Рейнталь, Бароновку (с 1889 г.), Катариненфельд (с 1886 г.), Кляйн-Либенталь, Хеленовку, Ново-Дмитриевку, Курдюмовку, Германсталь (с 1889 г.). Колониями католиков были Деконская (с 1889 г.), Елизаветовка, Губенфельд. В 1884 г. колонисты из Мариупольского уезда приобрели 11595 дес. земли и учредили колонию Готлиба Феттера. Немцы часто не образовывали отдельных колоний, поселялись в части сел (Берестовая Артемовского района, где был немецкий колхоз до 1940 г.) [16].

Немцы-колонисты отличались образцовым хозяйством. Чистота, порядок в поселениях и домах, отличные сады, образцово обработанные поля составляли «резкую противоположность с хозяйством остальных сословий в губернии». Меннониты не знали неурожая и в голодные годы поставляли хлеб окружающим помещикам и крестьянам. Колонисты использовали привезенные с собой традиционные немецкие плуги, которые оказались непригодными для обработки украинских черноземов. Был сконструирован «колонистский плуг». У колонистов было мощно развито коневодство, усовершенствованное кузнечное ремесло. Колонисты занимались товарным огородничеством, овцеводством, разведением фруктовых и тутовых деревьев, ремеслами. Славились немецкие

рессорные брички, фургоны. Среди промыслов преобладали шелководство и табаководство. Колонисты, получая высокие урожаи, формировали запасы зерна, засухи не влияли на их хозяйство. Почти в каждой колонии существовали небольшие пивоварни [17].

Немецкие колонии являли собой образец правильных улиц, переулков и площадей. В колонии была главная улица и второстепенные, дворы, усадьбы. Главные улицы были мощенные камнем, освещены керосиновыми фонарями. Так называемое «жилье прусского типа», где жилые и хозяйственные постройки были размещены под одной крышей, поселенцы строили из кирпича собственного производства. Немецкий дом имел сени с одним или двумя выходами, чистую комнату, в другой стороне – кухню, иногда в этих помещениях выделялись спальня и столовая. Из кухни делался вход в конюшню. Рядом с домом были конюшня, кладовая и сарай, часто под одной крышей, иногда по старинному рига пристраивалась к первым сооружениям, под общей крышей. Колодец был у ворот, которые вели на огород [18].

Немцы уезда носили костюмы обычного кроя, из фабричных материй.

Немецкие колонии жили по принципу самоуправления, общие собрания избирали сельский приказ в составе старшин. Главный писарь, приказ следили за порядком в колонии и уплатой налогов. Наивысшая власть принадлежала общему сходу колонистов [18].

В 1864–1865 гг. для самых активных деятелей Реформы Александр II учредил серебряный крест «За введение в действие Положений 1861 года». По Бахмутскому уезду получил эту награду немец барон Адам Александрович Фитингоф (из кавалергардов), Предводитель уездного дворянства [19].

Немцами проводилась покупка больших имений в конце 19 столетия. Клейст фон Лесс имел у с. Звановка 714 дес., барон Штейнгель у х. Ильиновки – 216 дес. Состоятельный крестьянин К.В. Фохт (х. Лозовый) имел 282 дес. земли, 27 голов рогатого скота [20].

Земельные ресурсы уезда составляли в 1914 г. больше 828 тыс. десятин, немцам-колонистам принадлежали – 12 тыс. Среди наибольших землевладельцев уезда генерал-лейтенант Ф. Штофель, полковник А.И. Нордберг [20].

Роль немцев в развитии благоустройства Бахмута. Промышленники-немцы Бахмута взяли в концессию на 30 лет строительство городского водопровод протяженностью 8 верст, выписали из Европы в 1875 г. чугунные трубы и насосы, правительство позволило все ввезти в Россию беспошлинно. Городская Дума оценила деятельность предпринимателя Эдмунда Фарке и инженера Людвиг Мартенса. В 1876 г. Дума в награду передала Фарке 20 десятин земли у желез-

нодорожного вокзала линии Попасная–Краматорск для строительства стекольного, огнеупорного, кирпично-черепичного и алебастрового заводов [21].

Одной из первых в Донбассе в Бахмуте была построена прекрасно оснащенная электростанция в 1913 г., оборудованная дизелями и генераторами немецкого производства. В 1904 г. Дума поручила городской Голаве В.И. Першину «походатайствовать о самом быстром освещении города электричеством». В связи с нехваткой городских средств министерство финансов позволило учредить иностранную концессию, в 1909-12 гг. строительством занимался Торговый Дом «Н. Феттер и Е. Гинкель в Москве» [22].

Развитие промышленности, торговли в уезде требовало неотложной, быстрой связи предприятий с Бахмутом, Екатеринославом, Харьковом. В 1899 г. заслушали доклад Предводителя дворянства.

Ходатайство. В 1895 г. в Бахмуте появилась первая телефонная станция на 120 номеров. Получение каждого нового номера телефона было связано с обязательным решением Думы [23]. Ходатайство Управы поступило Главному Управлению почт и телеграфа Министерства связи России. Вердикт министерства был, что за казенные средства провести телефонизацию уезда с устройством центральной станции в Бахмуте невозможно. Земского землемера Гринера срочно командировали к владельцам шахт, предприятий для ознакомления с проектом, обсуждения запланированных расходов. 20 августа 1899 г. земская Управа подписала соглашение с представителем фирмы «Сименс и Гальске» инженером Куниковым о подготовке сметы и плана магистральной сети в уезде, измерения расстояний в натуре, расчета эксплуатации. Земство выделило 500 руб. для разъездов 3 десятников, 6 рабочих. Предусматривалось проектом «Сименс и Гальске» 76 конечных станций. Центральные – Бахмутскую, Щербиновскую, Костантиновскую, Горловскую, Юзовскую. Магистральная линия имела 340,5 верст, парные провода – 1284,2 верст. Общая стоимость 161167 руб. 20 сентября 1899 г. в Управе состоялось заседание представителей заводов, шахт. Согласие на телефоны дали 32 предпринимателя. Было принято решение об установлении двухпроводных магистральных линий, однопроводных на конечных. Провод бронзовый диаметром 2 и 1,5 мм, 20 столбов на версту по существующим грунтовым дорогам, с крюками, траверзами, изоляторами. Нужно было 37 коммутаторов и 223 телефонов Эриксона [23].

Роль немцев в развитии промышленности уезда. В 1881 г. Н.Г. Нибур в колонии Нью-Йорк учредил Чугунолитейный и механический завод. Завод имел паровой котел 350 л.с., производил рядовые сеялки, жатки, буккеры, конные молотилки, кукурузные молотилки на 450 тыс. рублей. Работало 350 рабочих. В

1910 г. в Екатеринославе был вручен Похвальный лист Я.Г. Нибуру от Полтавского Общества на 13-рядную сеялку «Слава», большую серебряную медаль Выставочного комитета «за качество лобогрейки-жнейки» [24].

В 1883 г. к разработке залежей ртутных руд в районе Никитовки приступило Акционерное Общество «Ртутное дело А. Ауербаха и К^о». В Бахмуте инженер Карл Васильевич Квельмс открыл чугунолитейный завод. Занято было 20 рабочих, производились крышки водопроводных колодцев, художественные решетки и др. на 18 тыс. руб. [24].

В 1910 г. Харьковское Общество сельских хозяев присудило Я. Дику Малую серебряную медаль за коров симментальской породы. Полтавское Общество сельских хозяев присудило Малую серебряную медаль К.А. Вистингаузену за севообороты, совершенную обработку земли и разнообразные культуры [25].

Готлиб Феттер в 1897 г. учредил завод, который выпускал строительный и огнеупорный кирпич, марсельскую черепицу. У Феттеров с 1898 г. была паровая мельница на 2 котла, с 12 рабочими, производилось 250 тыс. пудов муки на сумму 120 тыс. руб. в год [24].

Завод австрийца Франца Роста в 3 верстах от Часов Яра в 1902 г. производил огнеупорного кирпича на 50 тыс. руб. [24].

Торговый Дом Зименс и Генрих имели в с. Михайловке мельницу, где производили муку на 100 тыс. руб., имели 6 рабочих. Братья Зиманс имели паровую мельницу в с. Николаевке. Яков Нейфельд в с. Николаевке имел мельницу с 2 котлами, производил муку разных сортов на 225 тыс.руб., имел 8 рабочих. В 1902 г. паровая мельница братьев Петерсов в Нью-Йорке производила ржаной муки на 35 тыс. руб., имела 4 рабочих. Перечисленные ниже мельницы были в Нью-Йорке. Паровая мельница Генриха Герцена производила муку на 75 тыс. рублей при 7 рабочих. П. П. Дик производил муки на 70 тыс. рублей, имел 7 рабочих. Пауль Унгер производил муку разных сортов на 75 тыс. рублей, имел 8 рабочих. Корнелий Упрау производил муку на 75 тыс. рублей, имел 6 рабочих. Малая Золотая медаль Екатеринославского губернского земства была вручена в 1910 г. Обществу Г.А. Нибура “за высокое производство средних сортов муки”. Паровая мельница на 2 котла Карла Берндта в с. Ясиновка производила муки на 30 тыс. рублей, работало 5 рабочих. Мельница Михаила Геккера производила в с. Андреевке ржаной муки на 25 тыс. руб., работало четверо рабочих. Давид Геккер в Гришино производил муки разных сортов на 70 тыс.руб., работало 20 рабочих. Гильдебранд Елена имела мельницу в с. Верхне-Лисичанское, где производилось муки на 10 тыс. рублей, были заняты 2 рабочих. Яков Левен с сыном Данилой производил в с. Кондратьевке муку на 20 тыс. рублей,

имел 6 рабочих. В этом же селе Генрих Еккер производил простую муку на 70 тыс. рублей, имел 4-х рабочих [24].

Елена Гильдебрандт в с. Верхне-Лисичанское производила подсолнечного масла на 12 тыс. руб., имела 3 рабочих. Яков Унгер в Нью-Йорке производил масла на 10 тыс. руб., имел 3 рабочих. Фризен Питер в Голицинивской волости производил масла на 7 тыс. руб., имел 2 рабочих [24].

Колбасные изделия в Юзовке производил Владислав Фризен на 40 тыс. руб., имел 12 рабочих.

Завод земледельческих орудий Н.П. Гушнера предлагал сельскохозяйственную технику – от граблей к американским косилкам “Диринг” и запчастей. Общество “Ремпель и Курц” продавало машины для производства черепицы, тротуарных плит [24].

П.П. Дик и П.Г. Унгер в колонии Нью-Йорк открыли банковскую контору, в 1912 г. превратили ее в банкирский Дом «П.Г. Унгерн и П.П. Дик» с основным капиталом в 100 тыс. руб. [24].

В 1913–1915 гг. на земле Николаевского сельского Общества и дворянки Фениной возникло предприятие барона Э.Э. Бергенгейма – «Общество по производству огнеупорного кирпича, гончарных изделий» [24].

Участие немцев в местном самоуправлении уезда. Среди гласных Бахмутского земства в 1899 г. был Карл Вистингаузен (с. Доброполье) [26]. В 1910 г. в Екатеринославе на Южнорусской выставке он был в числе представителей Бахмутского уезда [25]. В 1912 г. он стал совладельцем огнеупорного завода в Часов Яре Викентия Штерцера [24].

В заседаниях Екатеринославского губернского земского собрания в 1910 г. от Бахмутского уезда брал участие С.А. Ауэрбах.

Согласно «Списка землевладельцев разных состояний Бахмутского уезда, которые имели право участвовать в II земском избирательном съезде» в 1906 г. из восьмисот избирателей было больше 200 немцев-колонистов. Владели свыше 100 дес. имели 36 колонистов, большинство имело от 30 до 60 дес. [27]. Из 367 лиц в г. Бахмуте и уезде имели право за имущественным цензом участвовать в выборах во II-ю Государственную Думу (1906 г.), были 17 немцев [28].

Немецкое образование. В 1900 г. в уезде действовали 35 немецких школ. В с. Берестовое (учитель Генрих Дильман, с 1893 г., получал 450 руб. в год), с. Катериновке (Герхард Левин, с 1893 г., 530 руб.), с. Кондратьевке (Питер Янсен), Леонидовке (Абрагам Герц), в Нью-Йорке (Юган Никкель) [29].

Антинемецкие настроения. Начало 1-й Мировой войны в Российской империи сопровождалось крестными ходами, молебнами за победу, громкой

государственной пропагандой. Был принят ряд «ликвидационных» законов и положений, направленных против немецкого населения империи: «О прекращении землевладения и землепользовании австрийских, венгерских или германских выходцев», «Об особенном комитете в связи с германским засилием», «О запрете преподавания немецкого языка».

23 августа 1914 г. в Бахмуте толпа членов “Союза Михаила Архангела” разгромила немецкие магазины, валила фонари, повредила оборудование электростанции, Дума отказалась возместить убытки на 1060 рублей [20].

Тайный советник В.И. Карпов на заседании земского собрания в 1914 г. внес “прожект” использовать пленных на строительстве канала от Юзовки в Мариуполь, системы каналов с Северского Донца до Мариуполя, соединения рек Бахмут, Лугань с Кальмиусом. Автор идеи сетовал на нехватку топлива для пароходов и послал копию “прожекта” председателю Союза горнопромышленников Юга России фон немцу Дитмару. В Бахмутском уезде труд австро-немецких пленных использовался на добыче камня, мощении дорог, сооружении плотин, чистке прудов, противооползневых работах, на самых тяжелых участках [30].

В докладе Бахмутскому земству в 1915 г. отставной штаб-ротмистр Н.И. Ларин призывал к «крестовому походу против турков, призывал ликвидировать «немецкое засилие» в России (это при том, что генералы, окружение царя, министры, императрица были немцами), переименовать немецкие колонии уезда, изменить работу немецких колониетских школ [31].

«Народная газета Бахмутского земства» неоднократно писала о волне шпионии, задержании «немецких» шпионов на железной дороге, в число которых попал и корреспондент газеты еврей-студент Эвенбах [32].

Список использованных источников:

1. Великая реформа. Русское общество и крестьянский вопрос в прошлом и настоящем: в 5 т. – М.: Изд. Сытина, 1911. – Т. 1–5.
2. Ведомость, учиненная в Бахмутской управе благочиния с какого времени гор. Бахмут // Записки Одесского общества истории и древностей. – Одесса, 1850– Т. 1.; Скальковский А. Хронологическое обозрение истории Новороссийского края: в 2 т. / А. Скальковский. – Одесса, 1836–1838. – Т. 1–2;
3. Шабельский П. Историческое описание реки Северного Донца близ Святых гор / П. Шабельский // Записки Одесского Общества истории и древностей. – Одесса, 1846; Скальковский А. Опыт статистического описания Новороссийского края: в 2 т. / А. Скальковский. – Одесса, 1850, 1853. – Т. 1–2.
4. Фолышевский И.В. Иностраный капитал в промышленности дореволюционной Украины / И.В. Фолышевский // Сборник научных работ кафедр политической экономии вузов г. Харькова. – 1960. – Вып. 1; Зив В.С. Иностранные капиталы в русской горнозаводской промышленности / В.С. Зив. – Петроград, 1917. – 132 с.; Оль П.В. Иностранные капиталы в РОССИИ / П.В. Оль. – Петроград: 4-я Государственная

- типография, 1922. – 304 с.; Иностранное предпринимательство и заграничные инвестиции в России. Очерки. – М., 1997. – 328 с.; Макогон Ю.В. Иностранные инвестиции в промышленности Донбасса: история, статистика, проблема современного развития / Ю.В. Макогон, Р.А. Баклагина, В.И. Овинников. – Донецк: Институт экономико-правовых исследований, 1993. – 214 с.
5. Дадашов О.С. Витоки солевидобутку в Донбасі / О.С. Дадашов, С.Й. Татаринів. – Артемівськ: Печатний двір, 2009. – 86 с.; Артемсоль-130 лет / под ред. Д. Доценко. – Донецк: 2011. – 240 с.
 6. Новороссийский календарь на 1845 г. – Одесса: Издание Ришельевского лицея, 1844. – 240 с.; Мурзакевич Н.Н. Очерк успехов Новороссийского края и Бессарабии в истекшие 25-летие с 1820 по 1846 годы / Н.Н. Мурзакевич. – Одесса: 1846; Новороссийский календарь на 1849 г. – Одесса: Издание Ришельевского лицея, 1848; Материалы для истории колонизации и быта степной окраины Московского государства: в 2 т. – Харьков, 1886. – Т. 1–2; Кабузан В.М. Заселение Новороссии (Екатеринославской и Херсонской губерний) в XVIII – первой половине XIX века (1719–1858 гг.) / В.М. Кабузан. – М., 1976.
 7. Татаринів С.І. Бахмутські козаки / С.І. Татаринів. – Артемовськ: Печатний двір, 2008. – 86 с.
 8. Бойко А.В. Атласи Катеринославського намісництва останньої чверті XVIII століття / А.В. Бойко // Записки науково-дослідної лабораторії Південної України ЗДУ. – Запоріжжя. – 1998. – Випуск 3.
 9. Очерки истории немцев и меннонитов юга Украины (конец XVIII – первая половина XIX в.) / под ред. Бобылевой С.И. – Днепропетровск: 1999; Демура Ю.М. Іноземні колоністи в соціально-економічному розвитку Північного Приазов'я (друга пол. XVIII – поч. XX ст.): автореферат канд. дисертації / Ю.М. Демура. – Донецьк, 2008; Полидович Ю.Б. Немецкие колонии на территории современной Донецкой области / Ю.Б. Полидович // Літопис Донбасу. – Донецьк. – 2006. – №16. – С. 91–115.
 10. Клаус А. Наши колонии. Опыт и материалы по истории и статистике иностранной колонизации в России. Вып. I / А. Клаус – СПб., 1869; ДонГА. Ф. 134 («Контора іноземних поселенців»); Вопросы германской истории. Немцы в Украине. – Днепропетровск, 1996.
 11. Сборник статистических сведений по Екатеринославской губернии. Бахмутский уезд. Т. 2. – Екатеринослав, 1886.
 12. Первая всеобщая перепись населения Российской империи 1897 г. Екатеринославская губерния. Т. 13. – СПб., 1904.
 13. Міжконфесійні взаємини на Півдні України в XVIII–XX ст. – Запоріжжя, 1999.
 14. Татаринів С.Й. Історія православ'я Донеччини / С.Й. Татаринів, Н.О. Тутова. – Артемівськ: Печатний двір, 2010. – 236 с.
 15. Историко-статистическое описание Екатеринославской Епархии. – Екатеринослав, 1908; Справочная книга Екатеринославской епархии. – Екатеринослав, 1913.
 16. Список населенных мест по сведениям 1859 года. – СПб., 1863; Городские поселения в Российской империи. Т. 3. – СПб., 1863; Гаевой Л.Н. Краткое историко-географическое описание Бахмутского уезда / Л.Н. Гаевой. – Бахмут, 1906; Список населенных мест Бахмутского уезда. Екатеринославское губернское земство. – Екатеринослав, 1902; Новицкий Я.П. Описание границ и городов бывшей Азовской губернии / Я.П. Новицкий. – Александровск, 1910; Історія міст і сіл Української РСР. Донецька область. – К., 1970; Михненко А.М. Історія Донбасу (1861–1945 рр.) / А.М. Михненко– Донецьк, 1999; Джерела до історії населених пунктів Донеччини. – Донецьк, 2001; Кондратьев А.В. К истории поселка Новоэкономическое Красноармейского района Донецкой области / А.В. Кондратьев // Літопис Донбасу. – Донецьк. – 2006.
 17. Военно-статистическое обозрение Российской империи. Екатеринославская губерния. Т. XI, Ч. 4. – СПб., 1850.
 18. Материалы для географии и статистики Российской империи. Екатеринославская губерния / Составлено капитаном генерального штаба В. Павловичем. – СПб., 1863.

19. Памятная книжка Екатеринославской губернии на 1901 год. – Екатеринослав, 1901.
20. Татаринов С.Й. Нариси історії самоврядування в Бахмуті і повіті у XVIII – на початку ХХ ст. / С.Й. Татаринов, Н.О. Тутова. – Артемівськ, 2008.
21. Копыл А.Г. Бахмутский водопровод / А.Г. Копыл // Былое. – Артемовск, 1993. – № 4–5.
22. РГИА. – Ф. 1288. – Оп. 8. – Д. 31. – Ф. 1293. – Оп. 100. – Д. 42. Дела Главного управления по делам местного хозяйства МВД об устройстве электрического освещения в г. Бахмуте 1904–1914 гг.
23. Отчет по телефонному капиталу Бахмутской уездной земской управы. – Бахмут, 1905. – 96 с.; Близнюков А.А. Очерк устройства земского телефонного сообщения в Бахмутском уезде / А.А. Близнюков. – Бахмут: Типография М.М. Крамарева, 1902. – 52 с.
24. Свод данных о фабрично-заводской промышленности в России за 1890 г. / Издание департамента торговли и мануфактур Министерство финансов. – СПб., 1892; Обзоры Екатеринославской губернии за 1892–1908 гг. / Приложения к Всеподданнейшему отчету Екатеринославского губернатора. – Екатеринослав, 1892–1901, 1909; РГИА. – Ф. 1290. – Оп. 11. – Д. 612. Опросный листок о состоянии города, разосланный в связи с подготовкой Первой Всероссийской переписи населения 1897 г.; ЦГИАУ. – Ф. 2090. – Оп. 1. – Д. 4. Список промышленных предприятий Екатеринославской губ. 1900 г.; РГИА. – Ф. 1290. – Оп. 5. – Д. 230. Анкета г. Бахмута с различными статистическими сведениями за 1907–1909 гг.; РГИА. – Ф. 20. – Оп. 12. – Д. 81. Ведомость за 1896 г. о чугунолитейном и механическом заводе Квельмса; Справочная книга "Фабрики и заводы" Екатеринославской губернии на 1902 г. – Екатеринослав, 1902; ЦГИАУ. – Ф. 2090. – Оп. 1. – Д. 4. Промышленные предприятия Екатеринославской губ. 1904 г.; Езиоранский Л.К. Фабрично-заводские предприятия Российской империи / Л.К. Езиоранский. – СПб., 1909; Фабрично-заводские предприятия Российской империи. – Петроград, 1914; Адресная книжка горнопромышленных предприятий Юга России за 1915 г. – Харьков, 1915; Дн.ОГА. – Ф. 11, Оп. 1. – Д. 1344. Сведения о предприятиях и продукции в 1916 г.; Акционерные предприятия России. – СПб., 1917; ЦГИАУ. – Ф. 2090. – Д. 91. Перечень огнеупорных заводов Часов Яра; Ф. 1596. – Д. 39. Перечень карьеров в Часов Яре.
25. Альбом южно-российской промышленной и сельско-хозяйственной выставки. – Екатеринослав, 1910.
26. Систематический свод постановлений Екатеринославского губернского земского собрания. Ч. I (1866–1890 гг.); Ч. II (1890–1913 гг.). – Екатеринослав, 1916.
27. Екатеринославские губернские ведомости. – 1906. – № 36.
28. Екатеринославские губернские ведомости. – 1906. – № 42.
29. Отчет Бахмутской уездной земской управы по народному образованию за 1903–1904 учебный год. – Бахмут, 1904. – 17 с.; Отчет о народном образовании в Бахмутском уезде за 1904–1905 учебный год. – Бахмут: 1905. – 91 с.; Обзор народного образования в Екатеринославской губернии за 1913–14 учебный год со списком школ к 1-му января 1914 года. – Екатеринослав, 1916.
30. Журнал 49-го заседания Бахмутской уездной земской управы 20–26 октября 1914 г. – Бахмут, 1914.
31. Журнал Чрезвычайного собрания Бахмутской уездной управы 31 марта 1915 г. – Бахмут: Типография Вальдштейна, 1915.
32. Народная газета Бахмутского земства. – 1915. – № 25, № 31, № 43.

Тахтуева К.В.

*Сибирский государственный аэрокосмический университет имени академика
М.Ф. Решетнева, г. Красноярск, Российская Федерация*

РАЗВИТИЕ КУРОРТНОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ НАСЕЛЕНИЯ ЕНИСЕЙСКОЙ ГУБЕРНИИ 1920–1928 гг.

Особое развитие в профилактике населения занимало курортное дело. Еще с 1918 г. создаются первые санатории и дома отдыха для рабочих, причем инициатива чаще всего идет снизу. Документом исключительной важности для развития сибирских курортов явился декрет «О курортах и лечебных местностях общегосударственного значения», подписанный В.И. Лениным 20 марта 1919 г. Сразу же после разгрома колчаковской армии были национализированы курорты Сибири. В опубликованном 5 апреля 1920 г. коллегией Наркомздрава «Перечне 8 общегосударственных курортов Сибири» упоминался и курорт Шира. Постановлением Сибревкома от 14 января 1921 г. озеро Тагарское объявлялось имеющим общесибирское значение, а озеро Учум – имеющим местное лечебное значение. Эти постановления во многом определили дальнейшее развитие курортов. Наибольшее внимание со стороны органов здравоохранения уделялось курорту Шира, который был хорошо известен и мог принимать уже в первые годы советской власти много больных. Курорты Тагарский и Учум были ограничены в средствах и начали развиваться в основном благодаря заботам местных органов.

Начало деятельности у всех здравниц было тяжелое. Годы Гражданской войны, общая разруха и отсутствие кадров привели к свертыванию их работы. И лишь национализация и объединение их в одних руках позволили рассмотреть лечебные возможности каждой из здравниц и, объединив научные и практические силы, разработать общий план возрождения лечебного дела, начать его практическое осуществление.

Для руководства курортным делом при Сибревкоме в июне 1920 г. был создан Сибкурсан, при котором учреждалась должность уполномоченного по управлению курортами Сибири. Для консультативных целей были созданы бальнеологические секции при Томском и Иркутском университетах. В 1922 г. руководство сибирскими курортами переходит в ведение Сибирского управления государственными курортами (Сибкурупр).

Курортное дело в той форме, которую ему придавала советская власть, было новым, не имеющим образцов. Объединение в руках одного ведомства отбора больных, всестороннего медицинского обследования и лечения, хозяйственного

обслуживания потребовало всесторонних специалистов, независимости их как в медицинском, так и в хозяйственном отношении в каждой местности.

Несмотря на крайнюю нужду буквально во всем, в сезон 1920 и 1921 гг. смогли сделать лечение бесплатным, и его получили только в крае около полутора тысячи больных.

В июне 1920 г. отдел лечебных местностей Наркомздрава РСФСР разослал на места памятку «О пользовании курортами». В ней отмечалось, что, несмотря на национализацию курортов, большинство из горячих источников, целебных грязей, морских купаний находятся в руках врагов. Потребность же в лечении очень велика. Чтобы внести больше справедливости в дело использования курортов и предоставить лечение наиболее нуждающимся, должен быть установлен отбор больных через специальные комиссии губернских здравотделов. Памятка призывала всех больных проявить «пролетарскую организованность и дисциплину, беречь курорты!»

Очень большую трудность представлял отбор больных. Он осуществлялся обычно комиссиями при губздравотделах, копиях, транспортных отделах и военных организациях. Многие организации имели на курортах свои койки, куда отправляли лишь своих представителей. На платные места допускались больные по удостоверению частнопрактикующих врачей.

На самих курортах в это время не хватало врачей. Сибкуруп обратил на эту проблему самое серьезное внимание. Весной 1921–1922 гг. Томский и Иркутский университеты организовали по сокращенной программе специальные бальнеологические курсы, слушатели которых потом работали на курортах медицинскими сестрами, санитарями, помощниками врачей, ординаторами. В дальнейшем при медицинских вузах Сибири была организована подготовка к работе на курортах молодых врачей, что позволило к сезону 1926 г. значительно улучшить там медицинское обслуживание.

Вначале 1922 г. курортное дело выделилось в ведение созданного Управления государственными курортами Сибири. Управления, кроме большой организационной и текущей работы, проводило совещания работников этих лечебных центров. Первое такое совещание прошло в начале января 1921 г. в Томске. Представители курортов и ученые обсудили состояние курортного дела в Сибири, рассмотрели его богатые потенциальные возможности, наметили план дальнейшего развития. Осенью того же года в Томске состоялось второе, уже более расширенное совещание. Оно подвело итоги прошедшего летнего лечебного сезона, сделало первые обобщения. Был принят ряд важнейших решений, определивших пути развития курортов на многие годы.

Принятые советской властью энергичные меры по возрождению и значительному расширению лечебного дела в крае скоро дали свои положительные результаты. Уже в предвоенные годы курорты выглядели сформировавшимися лечебными центрами, имевшими свои выработанные методы лечения, опыт работы, показания для лечения. Выросли их материально-техническая оснащенность, жилой и производственные фонды, штаты были укомплектованы достаточным количеством квалифицированного медицинского персонала. На сибирских курортах лечились не только сибиряки, но и жители Европейской части Союза, их посещали М.И. Калинин, А.А. Андреев.

Несмотря на экономические трудности в 1924–1930-е гг., курорты расширялись, благоустраивалась территория, жилые здания и лечебные корпуса, строились новые здания поликлиник, грязелечебниц, водолечебниц, домов для мед. персонала, подсобных помещений. К примеру, курорту «Учум» было ассигновано 132 550 рублей и за короткий срок на нем был создан новый благоустроенный курорт, с возросшей пропускной способностью.

Наряду со строительством курортов в годы первых пятилеток сотрудниками Центрального института курортологии (П.А. Полей, Н.М. Овчинников, С.А. Щукарев) и Томского института курортологии (М.А. Большанина, З.А. Мазель, Г.А. Магазаник) было проведено ряд работ по изучению природных лечебных ресурсов, экономических предпосылок развития курортов. Этим было положено начало научно – исследовательской работы на курортах. Впервые были обобщены результаты лечения больных за период с 1928 г. по 1930 г., что позволило Ученому Совету Западно- Сибирского Физиотерапевтического института пересмотреть противопоказания для лечения больных.

В 1935 г. курорты переходят в ведение Красноярского крайздрава. В эти годы отмечается заметное оживление научно – исследовательской работы на курортах. Дальнейшее значительное развитие лечебное дело на озерах получило уже в послевоенное время, когда наряду с увеличением количества обслуживаемых больных наметился качественно новый подход к этому вопросу.

К.і.н. Єремєєва І.А.

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, Україна

**ІЗ ДОСВІДУ ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ НА ПОЛІТИЧНУ АКТИВНІСТЬ
ГРУП ТИСКУ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ДЕМОКРАТІЇ
(на прикладі реформування внутрішньоспількових відносин
Великобританії 80-х рр. ХХ ст.)**

Групи інтересів в політології розглядаються як суб'єкти соціально-політичної дії, що мають специфічні функції та цілі, на основі яких вони опосередковують відносини громадянського суспільства з одного боку та держави – з іншого. Коли групи інтересів задля досягнення своїх цілей починають тиснути на органи державної влади вони перетворюються на групи тиску. До традиційних груп тиску належать профспілки, які на різних етапах розвитку країн західної демократії мали значний вплив на розвиток не тільки соціально-економічної сфери, але виступали активними учасниками політичного процесу. Із історичного досвіду виходить, що виникнення груп тиску в нових галузях сприяє суспільному прогресу, а діяльність традиційних груп тиску в певних ситуаціях може консервувати необхідні реформи. Підтвердженням останньої тези виступає досвід взаємодії британської держави з профспілками в період реформ консервативного уряду М. Тетчер 80-х рр. ХХ ст. Тред-юніони виступили найвпливовішим опонентом урядовим реформам, що стало однією із причин реформування консерваторами профспількового руху. Важливою частиною цих реформ стали зміни внутрішньоспількових відносин.

Для британських профспілок характерна чітко визначена позиція відносно пропонованої політичної стратегії уряду й питань про політичні переваги на виборах. Політична активність тред-юніонів набуває різних форм. Найбільш значна з них – зв'язок британського профспількового руху з лейбористською партією. Профспілки, на правах колективного члена лейбористської партії, одержували можливість брати участь у роботі державних органів і впливати на урядові рішення з питань, що входять до їхньої компетенції. Консерватори розглядали співробітництво лейбористської партії й профспілок як залучення останніх до розвитку соціалістичної ідеї [2.-Р.535]. Уряд Тетчер негативно ставився до процесу політизації профспількового руху. Тому, консерватори вирішили переглянути напрямки політичної діяльності тред-юніонів, з метою її мінімізації.

Основні аспекти внутрішньоспілкових змін були розроблені міністром з питань зайнятості Я. Теббітом і опубліковані в січні 1983 р. у Зеленій книзі "Демократія в профспілках". У 1984 р. значна частина пропозицій "Демократії у профспілках" була реалізована в законі "Про профспілки". Найбільш принциповими положеннями закону є проведення таємного голосування з питань затвердження політичних фондів тред-юніонів, розширення поняття політичних цілей щодо діяльності тред-юніонів та обмеження потенційних джерела фінансування політичних фондів.

Закон "Про профспілки" 1984 р. спрямований на обмеження політичної діяльності тред-юніонів і проти їхніх традиційних зв'язків із лейбористською партією. У цьому відношенні уряд Тетчер змінив закон "Про тред-юніони" 1913 р., який регулював політичну діяльність тред-юніонів і створення профспілкових політичних фондів. Відповідно до Закону 1913 р., профспілки могли використовувати не тільки політичні, але і загальні фонди для проведення політичних кампаній. Визначення політичних цілей було досить розпливчасто і зводилося до розповсюдження політичної літератури; проведення зборів, до порядку денного яких включені політичні питання; витрати фінансових коштів на підтримку членів парламенту від лейбористської партії [4, с. 306]. Закон 1984 р. розширив поняття політичних цілей. До нового визначення увійшли витрати на радіо – телерекламу, вибори в Європейський парламент, видання (а не тільки розповсюдження) політичної літератури. Відповідно до закону, будь-яка політична діяльність профспілки, що відповідає визначенню, повинна фінансуватися тільки зі спеціального політичного фонду [6, с. 139] Метою цього нововведення було звуження політичної діяльності тред-юніонів і обмеження її фінансування. Зважаючи на те, що в деяких тред-юніонах не було політичних фондів, такі організації взагалі виключалися зі сфери політичних інтересів.

Закон "Про профспілки" 1984 р. вніс значні зміни в порядок утворення політичних фондів у тред-юніонах. Насамперед, ці зміни стосувалися процедури голосування тред-юніоністів по політичних фондах. Відповідно до Закону 1913 р., профспілки, які мають намір заснувати політичний фонд, повинні були дістати згоду більшості членів. У цьому випадку кожен член тред-юніону автоматично сплачував поряд з основним, внесок у політичний фонд. Ті, хто не бажав цього робити, подавали спеціальну заяву про свою відмову. Дана система в британському трудовому праві отримала назву *contracting out* (відмовлення від договору). Голосування з утвердження політичних фондів, відповідно до Закону 1913 р., проводилося лише один раз [4, с. 305].

Консерватори заявляли, що в більшості сучасних тред-юніонів, де голосу-

вання по політичних фондах проводилося багато років тому, рядові тред-юніоністи не впевнені чи хочуть вони, щоб фінанси профспілки використовувалися б для здійснення політичних цілей [3, с. 19]. З метою розширення демократії в профспілках, ст. 12 Закону 1984 р. зобов'язала тред-юніони кожні 10 років проводити голосування щодо доцільності існування політичного фонду [6, с. 135]. Головна вимога до голосування – його таємний характер. Право голосу з питання про утворення політичних фондів поширювалося на всіх членів профспілки [6, с. 137]. Закон "Про профспілки" 1984 р. не містив норм, які закріплюють обов'язкове проведення голосування, резолюції по політичних фондах поштою. Для зміцнення демократії закон "Про зайнятість" 1988 р. зробив обов'язковим голосування поштою під наглядом незалежного спостерігача [2, с. 534]. Уряд вважав, що подібні демократичні заходи в профспілковому русі будуть сприяти зниженню політичної активності тред-юніонів і їхньому поверненню в рамки промислової діяльності.

Однак, як показали подальші події, усі 37 тред-юніонів, що повинні були провести голосування протягом року з моменту вступу в силу Закону 1984 р., проголосували за збереження політичного фонду. Резолюції про установа політичних фондів прийняли і ті профспілки, що раніше подібних фондів не мали (наприклад, об'єднання службовців державного апарата) [5, с. 145–146].

Для обмеження фінансування лейбористської партії з боку тред-юніонів консерватори в Зеленій книзі пропонувала замінити систему *contracting out* на *contracting in* (вступ у договір). Остання означає, що всі члени профспілки повинні заповнювати заяву не про відмову, а про намір сплачувати політичний внесок. У ході обговорення закону "Про профспілки" у парламенті 57 консерваторів-задньолавців виступили проти введення системи *contracting in*. Своє неприйняття нової системи консерватори мотивували тим, що за таких обставин для консервативної партії в цілому виникне погроза перегляду в майбутньому будь-яким лейбористським урядом порядку фінансування торі з боку представників приватних підприємців. У цій ситуації консервативний уряд домовився з Генеральною радою БКТ про те, що система *contracting out* залишається за умови, що профспілки будуть ширше інформувати своїх членів про можливість відмови від сплати політичного внеску.

Закон "Про профспілки" 1984 р. значно обмежив можливості витрати коштів політичних фондів і джерела їхнього поповнення: ст. 14 передбачає, що політичний фонд не може фінансуватися за рахунок інших профспілкових фондів; у випадку виникнення заборгованості політичного фонду, його борг не може бути сплачений за рахунок фінансів тред-юніонів, що не належать до політич-

ного фонду [6, с. 137]. Ці норми забороняли будь-які пересування фінансових коштів у профспілках. Джерелом поповнення політичних фондів можуть бути тільки внески членів профспілок. Так, наприкінці 1982 р. у бюджеті політичних фондів деяких тред-юніонів спостерігався дефіцит коштів, що обмежувало можливості їхнього функціонування. Але, відповідно до законодавчих норм того часу, профспілки ліквідували недолік фінансів за рахунок інших фондів [4, с. 312]. Після прийняття Закону 1984 р. подібні дії вважалися неприпустимими, що робило проблематичним здійснення політичних акцій профспілками, які мали бюджетний дефіцит.

У цілому, зміни консервативним урядом принципів утворення політичних фондів мали обмежені результати. Кількість членів профспілок голосуючих за лейбористську партію скоротилася із середини 70-х рр. до 1992 р. усього лише на 8% [2, с. 539]. У той час, як на виборах у парламент 1987 р. тред-юніони фінансували виборчі кампанії 129 членів лейбористської партії, які представляли більш половини всіх парламентаріїв-лейбористів [1, с. 205]. Профспілкові політичні внески продовжували складати значну частину доходу лейбористської партії, що було наслідком позитивних результатів голосування в тред-юніонах щодо ухвалення політичних фондів. Зважаючи на британський досвід можна стверджувати, що законодавче втручання у внутрішні справи профспілок можна розцінювати як надмірний державний вплив на демократичні підвалини суспільства. Тому, наполегливі спроби консерваторів вплинути на внутрішні відносини в тред-юніонах не мали яких-небудь значних наслідків. Тоді як обмеження зовнішньої активності тред-юніонів (інший напрямок профспілкової реформи консерваторів) принесло свої позитивні результати.

Список использованных источников:

1. Butler D. The British general election of 1979 / D. Butler, D. Kavanagh. – L.: Basingstoke; Macmillan, 1988. – XVII. – 379 p.
2. Conservative century: The conservative party since 1900 / ed. by Seldon A., Ball S. – Oxf. etc.: Oxford Univ. press, 1994. – XIX. – 842 p.
3. Democracy in trade unions / Press. to Parliament by the Secretary of the state for employment by Command of Her Majesty. – 1983. – 38 p.
4. Ewing K. Trade Union and Politics / K. Ewing // Labour law in Britain. – Oxf., N.Y.: Blackwell, 1986. – P. 304–323.
5. Flanders A. Bargaining theory under modern capitalism / A. Flanders. – Geneva, 1967. – 90 p.
6. Trade Union Act 1984 / Ed. by Peter Wallington // Butterworth employment handbook. – L.: Butterworth, 1987. – P. 122–141.

К.и.н. Заневский С.В.

СШ № 32, г. Гродно, Республика Беларусь

БЕЛОРУССКИЕ БЕЖЕНЦЫ 1915 г.

(по данным мемуарных источников)

1 августа 1914 года в Европе началась та война, что получила от современников название Великой войны, а всего через 20 лет – Первой мировой. Именно Она стала концом «старого времени» единой Европы и началом жестокого XX столетия. Именно Первая мировая война воспринимается нами как страшная, непоправимая катастрофа, приведшая к психологическому надлому в сознании всех европейцев. В сознании миллионов людей вся история разделилась на «до» и «после» войны». В этой войне были заложены истоки Второй мировой, бесчеловечной жестокости концентрационных лагерей, газовых камер, ядерного оружия, «ковровых» бомбардировок и других ужасных явлений XX в.

Наиболее пострадавшими от военной эпохи категориями населения, если не считать собственно погибших и раненных на войне (т.н. кровавые потери), стали беженцы прифронтовой зоны, вынужденные покинуть родные места. Для белорусских земель, эта категория насчитывала около полутора миллиона людей, а потому невозможно обойти вниманием её трагическую судьбу.

Одним из важнейших источников по проблеме беженства в Первую мировую войну являются в первую очередь воспоминания самих беженцев, записанные как по горячим следам от только что пережитых событий, так и мемуары, положенные на бумагу много лет спустя.

Мемуары – бесценный источник для характеристики, как отдельного исторического лица, так и целой эпохи, её конкретных явлений и событий. Именно воспоминания современников, очевидцев событий, являются первейшим источником, к которым обращаются историки, приступая к исследованию интересующей их темы. Однако занимая основное место в историческом исследовании, мемуары также творят и мифы, поскольку субъективны в своей основе, выражая сугубо личный взгляд и оценку конкретного мемуариста [5, с. 272]. Поэтому для выявления «исторических мифов» подобный вид источников постоянно должен проверяться.

Среди бесконечной толпы беженцев оказался опытный литератор, историк и этнограф Федот Андреевич Кудринский, оставивший после себя полные драматизма воспоминания о той народной трагедии – беженстве, которую перенёс простой народ в годы Первой мировой войны. Летом 1915 года Ф. Кудринский попал в Рогачёв, прозванный самим историком и литератором «одной из важнейших

артерий беженства». «Через этот город, – вспоминает Ф. Кудринский, – прошло в 1915 году только зарегистрированных около 700 тысяч человек» [10, с. 82]. Ф. Кудринский записал в Рогачёве рассказы беженцев, свои личные наблюдения и впечатления, составившие книгу «Людские волны. Беженцы», изданную в Петрограде в 1917 году. В 1997 г. «Людские волны» в сокращении были опубликованы в шестом номере журнала «Нёман». Книга Ф. Кудринского – уникальный документ, написанный талантливым учёным, педагогом, писателем и архивистом, осознавшим необходимость фиксации для будущих поколений драматических событий 1916–1918 гг. Она даёт богатый материал для изучения социально-психологических аспектов беженства.

В статье «Судьбы беженцев» другой видный общественный деятель Е.С. Канчер рассмотрел вопросы, связанные с перемещением белорусов во время войны, приводит сведения о том, откуда, когда и как эвакуировалось население [8]. Опираясь на статистические данные регистрации белорусских беженцев в Петрограде, он дал подробную характеристику беженцев. Подобные сведения имеются также в мемуарах секретаря Белорусского общества в Петрограде по оказанию помощи пострадавшим от войны Павлины Мядёлко [13].

Ценность представляют также воспоминания беженцев из западных регионов Беларуси, которые записывались с 1956 по 2000 год и публиковались в еженедельнике «Нива», а позже были переизданы в сборнике «Беженство 1915 года». В сборнике были собраны воспоминания 156 очевидцев тех далёких событий (многие из которых оказались в Петрограде), поэтому неудивительно, что большинство авторов этих воспоминаний в период Первой мировой войны были детьми. Их впечатления отрывочны и посвящены в основном нескольким сюжетам: эвакуации, положению беженцев в России и трудностям возвращения. Размещённые в книге воспоминания показывают судьбу самого молодого поколения беженцев (в основном лица от 3 до 16 лет). Книга воспоминаний «Беженство 1915 года» – особенный источник знаний по истории Первой мировой войны, видимой глазами свидетелей эпохи. Через судьбу отдельных людей раскрывается судьба всего народа в те суровые годы. В 1915 году большинство белорусов Белосточкины, Гродненщины, Виленщины и Брестчины впервые оставило родные места и подалось в неизвестные для них стороны, переживая голод, холод и пекло революций, часто теряя самых близких себе людей. Неудивительно поэтому, что для многих людей беженство осело в памяти как важнейшее событие в их жизни.

Помещённые в книге воспоминания показывают, что Россия оказала большое впечатление на белорусских крестьян. Удивляла их в первую очередь

приветливость и щедрость россиян [2, с. 9]. Беженцев одаривали они едой, одеждой, принимали на квартиры. Белорусских крестьян удивлял также уклад и быт тамошних людей, урожайность полей. Много кто решил тогда искать там постоянное местожительство. Большинство белорусов нашло себе работу, а их дети стали учиться в местных школах.

Всем воспоминаниям присущи, помимо субъективности, естественной для этого рода документов, и неточности в воспроизведении картины событий тех лет. Среди них только воспоминания В. Гриневича посвящены именно беженству, во всех остальных случаях этот вопрос является для автора второстепенным. Иногда приведённые в этих воспоминаниях факты вызывают трудности при проверке [6].

Источники беженства. Особенно большие потери в ходе участия России в Первой мировой войне понесли белорусские земли. В 1915 году, в связи с наступлением австро-венгерских войск и переносом на белорусскую территорию военных действий происходит уничтожение многих народнохозяйственных объектов, эвакуация предприятий и учреждений, массовая миграция населения на восток. Основной поток эвакуации летом 1915 года проходил крайне неорганизованно, в спешке, с большими потерями оборудования и готовой продукции. Как вспоминают сами беженцы того нелёгкого времени, часто переселение сопровождалось неразберихой и нервозностью [10, с. 86–93, 97–102, 110, 117]. С Польши, Прибалтики, Западной Беларуси удалось вывезти лишь отдельные фабрики и заводы.

Одновременно с перемещением промышленного оборудования и другого имущества из районов боевых действий на восток двигался огромный поток беженцев. Сотни тысяч людей, нередко по принуждению, срывались с насиженных мест и, лишившись своего крова и средств к существованию, направлялись вглубь империи. Военные и гражданские власти, надеясь «создать атмосферу 1812 года» (когда противник буквально шёл по выжженной земле, лишившись возможности пропитания за счёт грабежа местного населения), всячески стимулировали выезд населения из районов, к которым приближался фронт. Официальная пропаганда при помощи православного духовенства внушала, что оставаться «под немцами» – не патриотично [4, с. 38]. Воспоминания беженцев из западных областей Беларуси буквально переполнены слухами, которые распространяли чиновники и духовенство среди местного населения про особую жестокость противника [2, с. 13, 29, 32, 57, 84, 108, 113, 129, 147, 152, 154, 158, 179, 189, 213]. Однако нередко выселения происходили под принуждением, с применением силы. Один из жителей Гродненской губернии вспоми-

нал: «Казачи окружили нашу деревню и вынудили покинуть наши дома» [2, с. 29]. 25 мая 1915 года вышел специальный царский указ, который требовал: «Уводить мужское население возрастом от 18 до 50 лет, местных жителей... с домашним необходимым имуществом». Для тех, кто не желал покинуть родной дом, принудительно создавались условия, при которых оставаться далее возле фронта не было возможности: уводили местный скот в тыл армии, вводили огромные реквизиции (сбор на содержание армии) и т.д. [10, с. 83, 87, 96; 12, с. 60].

Ещё один из источников массового беженства историк М.В. Оськин объясняет так: «Явление беженства, охватившее несколько миллионов людей в Российской империи стало... следствием развязанной высшими военными кругами кампании, так называемой шпиономании – активного поиска везде и всюду мнимых шпионов, как характерное следствие некомпетентного руководства, реагирующего на ухудшение ситуации всплеском истерии. Шпиономания была присуща всем воюющим государствам, и всюду проводилась своя «охота на ведьм», однако наибольший размах она принимает в периоды военных неудач» [14, с. 326]. Мария Белявская в своих личных воспоминаниях отмечает, с каким подозрением и настороженностью относилось находящееся в Могилёве верховное командование (там, в период с 1915 по 1918 годы, располагалась Ставка Верховного главнокомандующего) к внезапно появившимся в городе еврейским беженцам: «Неожиданно весь Могилёв наводнился многочисленными повозками, наполненными домашним скарбом, пуховиками и подушками, из которых выглядывали испуганные физиономии стариков, старух и детей. Зрелище было невиданное... Оказалось, что это евреи из Ковно, выселенные в трёхдневный срок по приказу начальства, как элемент мало надёжный и опасный... О присутствии в Ставке столь опасных беженцев не могло быть и речи» [3, с. 10].

Среди большого числа беженцев можно условно выделить несколько *категорий*:

➤ Государственные чиновники, служащие, православные монахи и их семьи, эвакуацию которых обеспечивало государство.

➤ Выселенные под принуждением указами военных и гражданских властей мирные жители. Эта категория состояла из двух небольших групп: во-первых, депортированные представители неблагонадёжных (с точки зрения правительства) национальностей – немцы, евреи, чехи и полки; во-вторых, это жители западных губерний военнообязанного возраста и вовсе всё население, переселение которого власть посчитала необходимым.

➤ Третья категория беженцев – мирные жители, которые по причине бли-

зости фронта и связанных с этим условиями жизни по своей инициативе оставляли дома и направлялись во внутренние губернии империи [11, с. 6].

Передвижение миллионов людей в ходе военных действий, причём не столько военных, сколько гражданских лиц, стало новинкой в жизни Европы, породив множество проблем: гуманитарную, национальную и др. Термин «беженство» впервые возник в период Первой мировой войны и стал синонимом людских лишений и страданий [2, с. 6]. Большое число среди беженцев в Российской империи в те страшные годы Великой войны составляли беженцы из белорусских земель. Число беженцев из Беларуси, которые оказались в российских губерниях по разным подсчётам колеблется от 1,3 (по подсчётам М. Старовойтова) – до 2,3 (по данным В.Г. Корнелюка) млн. человек [9, с. 14; 15, с. 46]. Если учесть, что общее число беженцев в Россию со всех фронтов по официальным данным на начало 1917 года составляло 3,2–3,5 млн. человек, то доля переселенцев из белорусских земель составляла в этой массе 40–65%.

Летом-осенью 1915 года белорусские земли превратились в настоящий беженский лагерь. Для всех желающих покинуть прифронтовую полосу устанавливалась линия по р. Щара от Слонима до Огинского канала и вдоль озера Выгонное до с. Горынь. С линии фронта Мосты–Волковыск–Дрогичин беженцы направлялись на Смоленск–Рославль, а с участка фронта Вильно–Лида – на Витебск. Когда осенью основная масса беженцев скопилась в центральных уездах Минской губернии, распорядились о дальнейшем продвижении беженцев по четырем гужевым путям. *Основные направления беженцев* через Минскую губернию были следующими:

- Иванец–Раков–Ст. Село–Минск;
- Барановичи–Несвиж–Минск; от Минска – Борисов–Смоленск;
- Синявка–Слуцк–Ст. Дороги–Рогачев;
- Мозырь–Речица–Гомель [10, с. 98; 12, с. 60].

Одной из важнейших артерий беженства по воспоминаниям Ф. Кудринского стал небольшой уездный город Могилёвской губернии Рогачёв. «Через этот город в 1915 году прошло только зарегистрированных около 700 тысяч человек» [10, с. 82] (более половины от всех белорусских беженцев).

Из-за отсутствия конкретных планов эвакуации движение беженцев было хаотическим. По трактах, что шли на восток, тянулись бесконечные потоки вынужденных путешественников, среди которых преимущественно были дети, женщины и старики. Только вдоль дороги Брест – Москва между Кобрином и Барановичами в июле 1915 года число беженцев достигало 400 тысяч человек. Многие из них, изнемогая от жары, жажды и голода гинули по дороге [1, с. 147].

Часто их никто не захоранивал, поэтому, как вспоминали впоследствии те, кому удалось пережить ужасы беженства, гнетущая картина нескончаемого потока сопровождалась соответствующими запахами гниющих на обочине тел [10, с. 93]. «Люди болели, а смерть собирала свой урожай. Трупы валялись возле дороги. Никто не убирал, не обращал на мёртвых никакого внимания» [2, с. 32]. Обозы беженцев (под Лидой, Кобрином, Пинском, Пружанами, Слонимом) попали под немецкие авиаобстрелы [7, с. 796; 16, с. 24]. По тем же воспоминаниям беженцев многие из счастливых, которым всё же нашлось место в переполненных промышленным оборудованием железнодорожных вагонах, находили свою смерть прямо в них. Только на станции Минск и только за несколько дней было похоронено 1516 человек. Погибали, как правило, от голода и эпидемий (среди беженцев официально зарегистрировано 9 тысяч случаев заболевания холерой) [10, с. 99, 132–133, 143, 151–152; 12, с. 60]. Практически в каждом из поездов с беженцами находилось по несколько десятков трупов, которые путешествовали в вагонах по несколько дней.

Ф. Кудринский с болью вспоминал: «Смерть перестала быть страшной. Чувство горести при утрате близких сильно притупилось. Прекращение жизни глубоких стариков сдержанно приветствуется беженцами, как избавление от лишнего рта и как облегчение дальнейшего путешествия. То же иногда и по отношению к малолетним детям» [10, с. 97].

Большая часть беженцев, путешествуя отнюдь не по своей воле по территории белорусских земель, оседала в восточных регионах Беларуси. Так, по подсчётам белорусского исследователя А. Бобкова в Витебской губернии их осело от 50 до 90 тысяч, в Минской губернии – вдвое больше [1, с. 149; 7, с. 837]. Эти людские массы представляли собой настоящую головную боль для царской администрации, поскольку мешали свободному маневру для русских войск, порождали продовольственную и жилищную проблему [10, с. 92, 102]. Как вспоминают сами беженцы, местное население летом 1915 года встречало их весьма недружелюбно. Нередко этому способствовало высокомерное и вызывающее поведение самих вынужденных переселенцев [10, с. 84, 89]. Однако уже спустя несколько месяцев отношение к ним резко изменилось на достаточно приветливое и с большим сочувствием. Во многих воспоминаниях видно удивление белорусских беженцев от приветливости и щедрости русских крестьян [2, с. 15, 29, 33, 41, 47]. Возможно, причиной этому стала массовая пропаганда со стороны чиновников об ужасах оккупации, а также воздействие рассказов переселенцев обо всех ужасах беженства [10, с. 90].

Таким образом, можно прийти к следующим *выводам*:

С самого начала исход беженцев из Беларуси был стихийным (хотя первые беженцы появились в Беларуси ещё осенью 1914 г.), никакого плана эвакуации населения не было. Неудачный для российской армии ход войны летом 1915 г. вызвал ещё большую волну переселенцев. Стремительность изменения стратегической обстановки в ходе отступления русских войск сопровождалась внезапностью выселения жителей. В действиях чиновников, участвовавших в эвакуации населения, царила полная неразбериха, отсутствовала какая бы то ни была согласованность. Гражданские власти не только не оказывали существенной помощи выселенцам, но иногда наносили им ущерб, приказывая бессистемно передвигаться, то назад, то вперед. Многие направляемые полицией беженцы месяцами блуждали на пространстве нескольких десятков километров. Власти не были готовы к появлению такого количества беженцев. Не существовало каких-либо правовых документов и программ деятельности по оказанию помощи беженцам, не были определены лица, ответственные за облегчение участи пострадавшим от войны, отсутствовала координация действий в этом деле со стороны различных учреждений и организаций. Первоначально беженцы направлялись за линию Днепра, однако приближение фронта привело к последующей их отправке вглубь России. Всё это привело к нищенскому положению и массовой гибели беженцев, и потребовало от царской администрации сделать всё возможное, чтобы улучшить их положение. С этой целью был создан целый ряд организаций по оказанию помощи переселенцам. Всего до 1916 года действовало 1 300 учреждений и обществ по оказанию помощи беженцам (без учёта земских и уездных управ) [12, с. 61].

Список использованных источников:

1. Бабков А. Беженское движение в Беларуси в годы Первой мировой войны / А. Бабков // Гістарычная навука і гістрычная адуццыя ў Рэспубліцы Беларусь. – Частка 1: Гісторыя Беларусі. – Мінск, 1993. – С. 147–152.
2. Бежанства 1915 года. – Беласток, 2000. – 416 с.
3. Белевская М.Я. Ставка Верховного Главнокомандующего в Могилёве. 1915–1918 гг.: Личные воспоминания / М.Я. Белевская. – Вильно, 1932. – 52 с.
4. Бондаренко В. Утраченные победы Российской империи. События Первой мировой войны на белорусских землях / В. Бондаренко. – Мн., 2010. – 437 с.
5. Григорьева И.В. Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки / И.В. Григорьева. – М.: Высшая школа, 1984. – 335 с.
6. Грыневіч В. На рэках Вавілону / В. Грыневіч // Спадчына. – 1997. – № 4. – С. 165–181.
7. Документы и материалы по истории Белоруссии (1900–1917 гг.). – Том 3. – Мн., 1953. – 957 с.
8. Канчер Е.С. Судьбы беженцев / Е.С. Канчер // Белорусский вопрос. – 1927.
9. Карнялюк В.Р. Праблема гісторка-дэмаграфічнай характарыстыкі бежанцаў з беларускіх зямель (1914–1918 гг.) / В.Р. Карнялюк // Веснік Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Я. Купалы. – Серыя 1. – 2000. – № 2. – С. 9–20.

10. Кудринский Ф. Людские волны. Беженцы (Петроград, 1917) / Ф. Кудринский // Нёман. – 1997. – № 6. – С. 79–193.
11. Лапановіч С.Ф. Першая сусветная вайна і бежанства як дзяржаўная праблема / С.Ф. Лапановіч // Беларускі гістарычны часопіс. – 2005. – № 10. – С. 5–12.
12. Мікалаевіч А. Бежанцы / А. Мікалаевіч // Беларуская мінуўшчына. – 1994. – № 3. – С. 60–61.
13. Мядзёлка П. Спежкамі жыцця: успаміны / П. Мядзёлка. – Мінск, 1974. – 242 с.
14. Оськин М.В. Неизвестные трагедии Первой мировой. Пленные. Дезертиры. Беженцы / М.В. Оськин. – М.: Вече, 2011. – 432 с.
15. Старовойтов М. Миграционные процессы в белорусско-российско-украинском пограничье (конец XIX в. – 1917 г.) / М. Старовойтов // Журнал международного права и международных отношений. – 2008. – № 3. – С. 41–47.
16. Шчаўлінскі М. Бежанцы і беларускі нацыянальны рух у гады першай сусветнай вайны / М. Шчаўлінскі // Беларускі гістарычны часопіс. – 1999. – № 3. – С. 24–28.

Д.іст.н. Ореховський В.О.

Чернівецький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, Україна

ДІЯЛЬНІСТЬ СКЛАДІВ РОСІЙСЬКОГО ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ МЕДИЧНО-ГОСПОДАРСЬКИХ ПОТРЕБ АРМІЇ У РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1914–1918 рр.)

Багатогранна діяльність Російського Червоного Хреста (РТЧХ) по наданню допомоги хворим та пораненим була б неможливою без роботи його господарських закладів і, перед усім, Головного Складу і польових складів.

Ще у 1906 р. при Головному Управлінні (ГУ) РТЧХ була створена спеціальна Рада, одне з головних завдань якої вбачалося у спорудженні і обладнанні власних будівель для Головного Складу у С.Петербурзі. Його спорудження розпочалося 2 квітня 1909 р. і закінчилося у травні 1911 р. Було зведено ціле містечко з будинків, загальна вартість яких складала 661000 крб. [1, с. 21].

Крім Головного Складу до початку війни було побудовано ще ряд провінційних складів: в Астрахані, Владивостоці, Іркутську та Хабаровську. Майже закінчилося будівництво Московського складу, було розпочато зведення Київського, Тифліського і Ташкентського складів [1, с. 22].

Все майно, що зберігалось у складах, розподілювалось за мобілізаційним розкладом і відповідало встановленим типам закладів для військового часу.

Після початку військових дій саме на Головний Склад було покладено завдання забезпечити всім необхідним медичні заклади РТЧХ. До 15 вересня 1914 р. Склад відправив 636 вагонів з ліками, бинтами, різним господарським майном, з них – 602 для забезпечення польових госпіталів і лазаретів [2, с. 245].

Для виготовлення медикаментозних препаратів Радою Складів при Головному Складі була створена спеціальна фармацевтична лабораторія. Нею було виготовлено майже 50 найменувань препаратів високої якості. Причому, коштували вони у 5–6 разів дешевше за ринкові ціни. Всього тільки за 1915 р. було виготовлено біля 1,6 млн. штук різних таблеток і майже 6000 кг. інших медикаментів [3, с. 140–141].

Оскільки власне виробництво не могло задовольнити потреби діючої армії, царська Росія була змушена закуповувати все необхідне (в тому числі і медичне майно) за кордоном. З цією метою при Головному Складі була створена Комісія для закупівлі медикаментів за кордоном. Основним ринком постачання слугувала Англія. Там замовлялися медикаменти і необхідний хірургічний інструментарій. Активним постачальником була Японія. Крім медичних, купувалися і різні господарські предмети широкого вжитку [3, с. 344, 346].

Усього тільки за 1915 р. через посередництво Комісії було отримано з-за кордону майже 9000 вантажних місць різного медичного і господарського майна (майже 750000 пудів). З них майже 50000 були віддані військово-санітарному і морському відомствам [3, с. 142].

Визначна заслуга Головного Складу полягає в організації рентгенівської справи. До 1 вересня 1914 р. були обладнані перші шість рентгенівських автомобілів. За 1915 р. було відправлено на фронт 333 рентгенівських апарати і 355 рентгенівських ламп [3, с. 143].

Також були організовані дві серії курсів санітарів-рентгенотехніків. Їх було вирішено зберегти і перетворити на Центральну рентгенівську станцію РТЧХ. У 1915 р. через неї пройшло 1440 чоловік [3, с. 143].

Неабияка заслуга Головного Складу полягала у забезпеченні польових закладів РТЧХ та інших організацій засобами пересування і, особливо, автомобілями.

Всього до середини 1915 р. в усіх закладах Червоного Хреста працювало біля 420 машин [4, с. 11]. Також, ГУ було замовлено різним іноземним фірмам 168 автомобілів різних типів на загальну суму 1 млн. 300 тис. карбованців [5, с. 454].

Крім того, у Петрограді, при ГУ РТЧХ, були створені Центральні Ремонтні Майстерні. Кількість працюючих у них досягла 250 чоловік [5, с. 461]. Створювалися і фронтові ремонтні майстерні. У лютому 1916 р. вже діяло 5 таких майстерень [6, с. 37–38].

Величезну роль у наданні медико-санітарної допомоги частинам діючої армії відіграли чисельні польові склади Червоного Хреста.

Склад і майстерні Північного району розпочали свою діяльність 21 серпня 1914 р. і за декілька місяців розгорнулися в солідну установу, яка складалася з 6 відділів; закрійного, відділу платної роботи, відділу безплатної роботи, бинтового, медичного та прального відділів [7, с. 42–44].

Тільки за перші 11 місяців своєї діяльності складом було відпущено на вимоги управління головноуповноваженого Північного району РТЧХ і у приватні лазарети білизни, одягу, перев'язочних засобів на загальну суму 855710 крб. 33 коп. [7, с. 42–44].

Для обслуговування медичних закладів Північно-Західного району Червоним Хрестом були сформовані польові склади: у Нововілейці, Вітебську і Варшаві [2, с. 245–246]. Особливо напруженою була діяльність Варшавського складу. Тільки за 1915 р. складом було зроблено більше 15000 відпусків різного майна медичним закладам різних організацій і військового відомства. За цей самий час складом було одержано біля 2000 вагонів різного майна [3, с. 147].

В районі Південно-Західного фронту особливо активно діяв Київський склад РТЧХ.

За перші роки своєї діяльності складом було зроблено 11000 відпусків різного майна у лікарняні заклади військового відомства, Червоного Хреста та інших організацій на суму в 9000000 крб. Тільки господарським відділом у 1915 р. відпущено 2299740 штук білизни, 205400 – верхнього одягу, 124900 – взуття та 97900 штук інших теплих речей [3, с. 147].

Активно працювали бинторізна і заготівельна майстерні. За 1915 р. вони виготовили біля 500000 різних предметів перев'язки і біля 60000 протигазів [3, с. 148].

Під час наступу російської армії у Галичині Київський склад відкрив склади у Львові та Любліні [3, с. 148].

На Кавказькому театрі військових дій величезне значення для забезпечення медичних і господарських установ РТЧХ та інших відомств всім необхідним мала організація управлінням головноуповноваженого у Тифлісі складу Червоного Хреста.

Забезпечення закладів Червоного Хреста Південного району проводилося зі складів у Катеринославі, Одесі та Рені [8, с. 719].

Отже, масштаби війни вимагали не тільки чіткої роботи медичних закладів Червоного Хреста, а й безперебійного забезпечення їх всім необхідним. Завдяки мережі складів госпіталі, лазарети, передові загони та інші заклади Червоного Хреста (і не тільки його) у достатній кількості забезпечувалися ліками, перев'язочними засобами, інструментами та іншим майном.

Список використаних джерел:

1. Очерк возникновения и деятельности Российского Общества Красного Креста. – СПб., 1913. – 63 с.
2. ЦДІА України у Києві. – Ф. 719. – Оп. 1. – Спр. 4.
3. РДВІА. – Ф. 12651. – Оп. 6. – Спр. 47.
4. ЦДІА України у Києві. – Ф. 719. – Оп. 1. – Спр. 69.
5. О постановке автомобильного дела в Обществе Красного Креста. (Доклад, сделанный в Автомобильной Комиссии при Главном Управлении Красного Креста А.А. Шенкевичем) //Вестник Красного Креста. – 1917. – № 2–3. – С. 452–462.
6. Краткий обзор деятельности Российского Общества Красного Креста по оказанию помощи больным и раненым воинам на театре войны с Австро- Венгрией, Германиею и Турциею в 1914–15 гг. Доклад общему собранию гг. членов РОКК 28 февраля 1916 г. – Петроград, 1916. – 91 с.
7. Краткий отчет главноуполномоченного Северного района Российского Общества Красного Креста. С начала войны по 19 июля 1915 года. – Петроград, 1916. – 205 с.
8. ЦДІА України у Києві. – Ф. 719. – Оп. 1. – Спр. 128.

Етнологія

Стадник Ю.А.

Санкт-Петербургский гуманитарный университет профсоюзов,

Российская Федерация

ЭТНОЛОГИЧЕСКОЕ ИЗУЧЕНИЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ СЕМЕЙСКИХ О БОЛЕЗНЯХ

Семейскими называют русских старообрядцев, проживающих в Забайкалье. Как и другие старообрядцы, семейские хорошо сохранили народные традиции, в том числе и народную медицину.

Представления семейских о болезнях, можно сказать, не изучены. В данном исследовании проведено изучение представлений семейских о симптомах и причинности заболеваний.

Этнологическое описание традиционных представлений о болезнях на примере семейских проводилось по таким направлениям как: выявление комплекса заболеваний, излечиваемых магическими способами; изучение народных знаний о признаках и происхождении болезней; сопоставление представлений о болезнях с мифологической теорией мироустройства; сравнение забайкальских материалов с общерусскими и восточно-славянскими.

Данное исследование базируется преимущественно на личных экспедиционных материалах автора: 1) Тарбагатайский и Мухоршибирский районы Буря-

тии, населённые забайкальскими старообрядцами, семейскими (1993–1999); 2) Курское Посемье, предполагаемая прародина семейских (2001); 3) Зейский район Амурской области, место переселения семейских из Забайкалья (2004).

Забайкальские старообрядцы магическими средствами лечат боли в руках, водянку, грыжу (клин), зубную боль, испуг (переполох), килу, кóлотти (боли в животе), криксы (крикты), наружное кровотечение (порез), огник, порчу, пуп новорожденного, рожу, сглаз, собачью старость (рахит), утин (радикулит), от тоски, от худого, щетинку, ячмень [5; 6; 7; 8; 9]. В прошлом семейские лечили ещё от ночницы [4, с. 123], от лишая, от колотья в боках, от залама [2, с. 82–84], от родимца, от сухой жабы, от укуса змеи, волосец [1, с. 122–125], сучье вымя, хомут [5–7].

На основе полученных от семейских методом опроса сведений о традиционных знаниях симптомов оказалось возможным разделить болезни на две группы: 1) физически явные; 2) материально неощутимые. Хотя какой-либо народной классификации болезней по симптомам в культуре старообрядцев Забайкалья не выявлено.

После описания традиционных знаний о симптомах рассмотрены представления семейских о причинах возникновения болезней. Представления о причинностях заболеваний были выявлены по отдельности. Для этого в качестве методологической основы были использованы исследовательские подходы, разработанные Э.Б. Тайлором [10] и Дж. Дж. Фрэзером [12].

Выявленные представления семейских о причинностях болезней послужили дифференцирующими признаками для распределения заболеваний по группам. В результате оказалось восемь групп болезней: болезни, появляющиеся по вине других людей и их действий; болезни, возникающие по вине самого больного; болезни, причиной которых является нечистая сила; болезни, возникновение которых происходит от представителей мира предков/мёртвых; болезни, происходящие от духов природных явлений; болезни, представления о возникновении которых связаны с животными, преимущественно, с домашними; болезни, возникающие в определённых временных условиях; *«если сумлеваешься на кого»*.

В представлениях старообрядцев Забайкалья о причинах болезней прослеживаются связи с трёхчленной мифопоэтической структурой мира. Общеизвестно, что при вертикальном членении мира выделяются нижняя, средняя и верхняя части, с которыми идентифицируются основные зоны вселенной – соответственно, подземное царство, земля (мир людей), небесное царство [11]. «Виновники» болезней тоже могут быть показаны в качестве обитателей верти-

кальной структуры: небожители; представители средней зоны; существа загробного (нижнего) мира.

Сравнение воззрений семейских и русских других областей о причинности болезней позволяет обнаружить отражение истории формирования данной этноконфессиональной группы на изучаемых представлениях [3, с. 211]. В результате сравнения в представлениях о болезнях была выявлена информация, указывающая на ветковский период истории семейских и белорусское влияние на последних, а также на более позднее контактирование с восточно-сибирскими нестарообрядческими группами русских.

Проведённое исследование показало, что традиционные представления о болезнях могут выступать в качестве характерного маркера, подчёркивающего самобытность духовной культуры этноконфессиональной группы.

Список использованных источников:

1. Болонев Ф.Ф. О народной медицине и заговорах русского населения Забайкалья / Ф.Ф. Болонев // Генезис и эволюция этнических культур Сибири (сб. науч. тр.). – Новосибирск, 1986. – С. 114–129.
2. Воскобойников В. Приметы и суеверия семейских / В. Воскобойников // Бурятияеведение, 1930. – III–IV (11–12) – С. 81–84.
3. Путилов Б.Н. Теоретические проблемы современной фольклористики. Курс лекций для студентов Музыкально-этнографического отделения Санкт-Петербургской государственной консерватории (1995–1996 годы) / Б.Н. Путилов; научный ред., автор предисловия и примечаний к тексту канд. искусствоведения А.Ф. Некрылова. – СПб.: ИПЦ СПГУТД, 2006. – 315 с.
4. Ровинский Н.А. Материалы для этнографии Забайкалья (продолжение) / Н.А. Ровинский // Известия Сибирского отделения Императорского РГО. – Иркутск, 1873. – Том IV. – №3. – С. 112–132.
5. Стадник Ю.А. Вербальный и кинетический компоненты русских заговорных лечебных ритуалов // Вестник Бурятского ун-та. Серия 6: Филология. Вып. 3. – Улан-Удэ: Изд-во Бур. гос. ун-та, 1999. – С. 79–87.
6. Стадник Ю.А. Кинетика заговорных лечебных ритуалов семейских Забайкалья / Ю.А. Стадник // Живая старина. – 2000. – № 1. – С. 30–31.
7. Стадник Ю.А. Кинетика русских лечебных магических ритуалов / Ю.А. Стадник // Традиционный фольклор в полиэтнических странах. Материалы II Международного научного симпозиума «Байкальские встречи». – Улан-Удэ: ВСГАКИ, 1998. – С. 75–76.
8. Стадник Ю.А. Кинетические элементы лечебно-ритуальной практики семейских Забайкалья / Ю.А. Стадник // Исторические и политические науки. Литература: Сборник трудов молодых ученых Байкальского региона. – Улан-Удэ: Бурят. гос. ун-т, 1999. – С. 123–127.
9. Стадник Ю.А. Сохранение в современной культуре русской традиции лечения заговорами / Ю.А. Стадник // Этнические процессы в глобальном мире: материалы ежегодной междисциплинарной научной конференции, 29 октября 2010. – СПб.: Политехн. ун-т, 2010. – С. 101–103.
10. Тайлор Э.Б. Миф и обряд в первобытной культуре / Э.Б. Тайлор. – Смоленск: Русич, 2000. – 624 с. – (Популярная историческая библиотека).
11. Топоров В.Н. Древо мировое. Мифы народов мира. Энциклопедия: в 2-х т. / В.Н. Топоров; гл. ред. С.А. Токарев. – М.: НИ «Большая Российская энциклопедия», 1997. – Т. 1. – А-К. – С. 398–406.
12. Золотая ветвь: Исследование магии и религии / Дж. Дж. Фрэйзер. – М.: Изд-во «АСТ», 1998. – 784 с. – (Классическая философская мысль).

Політичні інститути та процеси

К.социол.н. Кузнецова И.О., к.полит.н. Горбачев М.В.

Саратовская государственная юридическая академия, Российская Федерация

**КОНЦЕПТ ПОЛИТИЧЕСКОЕ ЛИДЕРСТВО В СОВРЕМЕННОЙ
ПОЛИТИЧЕСКОЙ НАУКЕ: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ТРЕНДЫ**

Политическое лидерство в современной науке является одним из центральных концептов. Он активно применяется как на теоретическом уровне осмысления политики, так и при интерпретации реальных политических процессов. Его специфика состоит в том, что политическое лидерство затрагивают большинство аспектов развития современного общества. Изменения, происходящие в современном мире, свидетельствуют о возрастающей роли личности в политических процессах, о повышении значимости института политического лидерства. Усиливается научный и практический интерес не только к самой персоне политического лидера, но и к изучению лидерства как комплексного явления.

В то же время, единый подход к описанию природы и сущности политического лидерства отсутствует. Так, по оценкам специалистов, с 1898 по 1975 гг. было опубликовано более 3 тыс. книг, а с 1975 по 2009 гг. – еще 3151 крупных работ по тематике политического лидерства [1, с. 12–19]. Большинство из них затрагивали проблему концептуализации понятия «политическое лидерство». Однако общая методология исследования и интерпретации данного явления так и не была сформулирована. В современной науке существует несколько различных, по характеру и уровню изучения, методологических направлений анализа этого феномена. Часть из них носят исторический характер. Другие были сформулированы на основе развития новейших научных трендов.

Политическое лидерство активно изучается в рамках таких научных направлений как институционализм, психологическая теория, концепция личности, групповая психология, бихевиоризм, социокультурная парадигма и т.д. Лидерство в данных подходах рассматривается как междисциплинарный объект, при этом акцент делается на изучении одной из его сторон. Анализируются характерные черты, специфика, эффективность, структурные компоненты, различные типы данного явления. Одним из известных способов исследования политического лидерства является классический институционализм [2, с. 19–22]. Он предполагает подробное изучение нормативных аспектов данного явления.

В его рамках лидер в политике исследуется как актер, который действует в формате сложившихся институтов и правил [2, с. 22–23]. Поэтому модели политического лидерства напрямую зависят от институционального дизайна общества, а сама функциональность политического лидера рассматривается с точки зрения теории рационального выбора [3, с. 11–12]. Указанный подход позволяет сравнить специфику политического лидерства на различных уровнях власти посредством изучения институционального содержания каждого из этих уровней.

В тоже время, основываясь на формальных политических практиках, институциональный подход, оставляет вне сферы внимания психологические, ситуационные и социокультурные аспекты политического лидерства. Т.е. центральное явление современной политической среды рассматривается безотносительно к исследованию социокультурной идентичности «политического пространства», в котором оно существует. В тоже время, многочисленные и системные исследования политического лидерства позволяют сделать вывод, что «наибольшее воздействие на политическое лидерство оказывают социокультурные детерминанты, в первую очередь цивилизационные и политико-культурные» [4, с. 55–56]. Поэтому анализ конкретных элементов политической культуры, задействованных в процессе детерминации политического лидерства, а также определение детерминирующего потенциала его коммуникативных действий, являются необходимыми.

Т.е. социокультурный подход к политическому лидерству уделяет особое внимание не столько конкретной личности, выполняющей лидерские функции в политике, сколько ключевым особенностям, культуры детерминирующим модели политического лидерства [5, с. 43–44]. Поэтому концепт «политическое лидерство» интерпретируется как социокультурное явление общества, которое зависит от его основополагающих ценностей. Институциональный и социокультурный подходы исследования политического лидерства делают акцент на различных вариациях смыслового наполнения концепта «лидерства». При этом не исследуется его взаимосвязь и внутренние изменения по отношению к одному из основных социальных институтов – электорату.

В тоже время, электоральная база, по мнению многих экспертов, представляет собой один из наиболее важных факторов влияющих на характер и содержание политического лидерства [6, с. 29]. Т.е. исследование содержания понятия «лидерства» невозможно без анализа его социального окружения, т.е. власти лидера как социального, а не только индивидуального феномена. Электоральные методы анализа политического лидерства тесно связаны с трактовками данного

явления в рамках различных методологических направлений политического менеджмента. Такой способ интерпретации концепта «политическое лидерство» востребован в современной научной практике. Его активное применение связано с потребностью прикладного использования концептуальных теорий лидерства в рамках различных управленческих проектов [6, с. 31]. При этом, необходимо отметить, что указанная теория предполагает сочетание институциональных, личностных и социокультурных параметров политического лидерства.

В состав электоральных моделей интерпретации политического лидерства входят процессуальные концепции объяснения этого явления. К ним относится теория «лидер-ведомые». Ее сущность состоит в том, что лидерство объясняется как результат взаимоотношения личностей с различными властными потенциалами и мотивациями [7, с. 42]. Как следствие природа лидерства дуалистична. Ее формируют два тренда. Первый из них: «трансформационное политическое лидерство». Оно возникает тогда, когда субъекты в процессе взаимодействия «поднимают» друг друга на более высокий мотивационный уровень. Это отражается как в поведении, так и в ожиданиях политического лидера и ведомых. Второй, «трансдейственное политическое лидерство». Оно существует, когда один субъект политики проявляет инициативу в контактах с другими субъектами в целях обмена политическими ценностями [7, с. 44]. Акцент преимущественно на личностных компонентах концепта «политическое лидерство», в частности на его психологической специфике, делают представители психобиографических методов. Они исследуют политическое лидерство как уникальное явление, которое происходит в конкретном историческом контексте [4, с. 171].

В тоже время, изучение биографических характеристик политических деятелей дает возможность выделять конкретные лидерские особенности, с помощью которых возможно описать концепт «политическое лидерство», присвоить ему определенное практическое значение. В указанном подходе значительную роль играет сбор и обработка фактологического материала, затрагивающего различные аспекты деятельности политических лидеров. Одним из вариантов психобиографических методов исследования политического лидерства выступает историко-биографическая модель. Ее сущность состоит в том, что на основе различных исторических и биографических материалов, рассматривается психологическая структура личности индивида находящегося у власти [4, с. 174]. При этом личностная структура лидера состоит из трех основополагающих компонентов. Таких как индивидуальный стиль лидерства (привычный способ исполнения политических ролей), первичные политически релевантные верования, характер политического лидера.

Другая разновидность личностной модели лидерства представлена в рамках классической школы психологических исследований политики. В данном подходе политическое лидерство концептуализируется посредством пяти основных параметров. Таких как: своеобразие поведенческих реакций, когнитивные процессы (способы принятия решений), подходы к управлению (политический лидер всегда представляет себя и как руководитель), личная модель собственного лидерства, общение с избирателями и с публикой вообще (лидер как публичная персона) [8, с. 121]. Преобладание одного из параметров в личностной структуре лидерства или их специфическое сочетание – формируют индивидуальный стиль политического лидерства. Он представляет собой совокупность характерных проявлений каждого из указанных выше параметров в конкретной политической ситуации.

В отличие от психобиографической теории и электоральных методов, во властно-волевой концепции изучения политического лидерства его природа объясняется посредством общей категории «политика» [9, с. 87]. Ее центральным составляющим является власть и различные виды властных отношений. При этом власть рассматривается и как социальный, и как личностный феномен. Политический лидер в данном случае представляется как проекция властных отношений. Его имиджевые и личностные качества для исследователей второстепенный характер. На первый план выходит процесс функционирования власти, ее свойства и специфика, которые формируют конкретную модель лидерства в государстве и обществе.

Таким образом, в концептуализации феномена «политическое лидерство» можно выделить следующие методологические тренды. Во-первых, это сочетание институциональных и «неформальных» подходов. Во-вторых, исследование природы политического лидерства во многих научных подходах осуществляется на эмпирическом и теоретическом уровне одновременно. В-третьих, значительная часть теории политического лидерства имеет «вторичный», т.е. заимствованный характер из теорий менеджмента, социокультурных подходов, теорий мотивации. В-четвертых, особую роль приобретают «электоральные теории» политического лидерства, т.к. они могут использоваться в качестве инструмента прикладной политики.

Список использованных источников:

1. Крюгер В. Руководство командой / В. Крюгер. – М.: Омега, 2006.
2. Блондель Ж. Политическое лидерство / Ж. Блондель. – М.: Российская академия управления, 1992.
3. Amartya Sen. A Critique of the Behavioural Foundations of Economic Theory in: ders. Choice, Welfare and Measurement / Sen. Amartya. – Oxford: Blackwell, 1982.
4. Ольшанский Д.В. Политическая психология / Д.В. Ольшанский. – М.: Логос, 2002.

5. Эйзенштадт Ш. Революция и преобразование обществ. Сравнительное изучение цивилизаций / Ш. Эйзенштадт. – М.: Наука, 1999.
6. Бест Г. Смена элит и процесс демократизации в Центральной и Восточной Европе / Г. Бест // Демократия. Власть. Элиты: Демократия vs элитократия. – М.: РОССПЭН, 2010.
7. Варне Д. Современные теории лидерства / Д. Варне. – М.: Инфра, 2005.
8. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб.: Нева, 2002.
9. Вебер М. Политические работы, 1895–1919 / М. Вебер. – М.: Праксис, 2003.

Політична культура та ідеологія

Рябой Ю.О.

Європейський університет, м. Київ, Україна

ВАРІАТИВНІ ЧИННИКИ ЗМІНИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЙОГО ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Українська держава перебуває на початковому етапі свого становлення як демократична, правова і незалежна. Послаблення демократичних начал у розбудові нашої держави значною мірою є наслідком прорахунків у реформуванні механізмів влади та управління, загостренням політичної боротьби, яка часто блокує діяльність інститутів влади і державного управління, застосування законів.

Насамперед це пов'язано із низьким рівнем правової та політичної культури не тільки населення, а й посадових осіб, державних службовців. Для нормального функціонування кожне суспільство повинно мати певний необхідний рівень правової та політичної культури громадян, що «поєднує соціальні ідеали, моральні та правові цінності з практично корисною діяльністю щодо втілення в життя законодавства» [1, с. 50].

Правова та політична культура повинні відповідати потребам сучасного цивілізованого розвитку людства, духовності народу та вітчизняним історичним традиціям [4, с. 7].

Сьогоднішній стан політичної культури населення є наслідком окремих риси минулого, серед яких правовий нігілізм. Разом з тим, можна констатувати, що цей процес набув нових рис, які виникли в результаті прорахунків у проведеному реформ, розбудові власної демократичної правової держави.

Сьогодні дійсно актуальним питанням постає модернізація економіки. Тут окремо треба наголосити на захисті від рейдерських захоплень та намагання держави адміністративно-командними методами вирішувати всі питання. Дер-

жава повинна стати регулятором суспільно-політичних, економічних та соціальних питань. Потрібно правильно оцінити можливості держави та правильно використати її сильні сторони, що пов'язані із правовими демократичними методами державного управління. В перехідний період розвитку суспільства потрібно знайти розумне співвідношення між регулюючою роллю держави, з одного боку, та саморегулюючими можливостями ринкової економіки і громадянського суспільства – з іншого. Загалом економічна політика може бути вагомим чинником впливу на зміни не тільки рівня життя, а й свідомості людей. Наприклад це можна побачити у випадку становлення потужного середнього класу, який є наслідком успішних ринкових реформ з однієї сторони та носієм демократичних цінностей з іншої.

В свою чергу усі прорахунки та недоліки в ході економічних, політичних і соціальних реформ ослабляли нашу державу, гальмували процес розбудови демократичної правової держави.

В Україні вже тривалий час відбуваються суперечливі та складні трансформаційні процеси в економіці, політиці та національній свідомості. Україна вже пройшла певний шлях демократизації, триває подальший розвиток і становлення політичних інститутів демократії. Проте конституційне закріплення основних інститутів та принципів демократії – лише один з кроків на шляху демократизації.

На сьогодні Україна вкрай потребує консолідація сил, орієнтованих на становлення і відтворення демократичної політичної практики, моделей та зразків поведінки, характерних для демократичної громадянської та політичної культури. Окремо треба наголосити на такому аспекті суспільної поведінки як формування толерантності, поваги до прав людини, вміння долати стереотипи, знаходити компроміс. Необхідно, щоб усі без виключення українські громадяни знали свої права і обов'язки, могли впливати на зміни в суспільстві, дотримувались закону, мислили критично і незалежно.

Для повноцінного соціально-економічного, культурного і духовного розвитку Україна сьогодні потребує менше присутності влади, а більше самоорганізації і самодіяльності з боку своїх громадян та їх різноманітних самоврядних спільнот. Самоорганізація населення і захист власних прав лежить в основі саморозвитку суспільства.

Сьогодні в Україні існує певний дефіцит на раціональні стратегічні ідеї розвитку держави. Здебільшого більшість ідей побудовані на популізмі та є патерналістські за своїм змістом. Але в свою чергу, це є проявом підданського типу політичної культури та не достатній організації громадянського суспільства.

На думку деяких авторів, можна зазначити, що головним чинником пода-

льшого розвитку громадянського суспільства в Україні є формування політичної культури на ґрунті сучасного політичного досвіду українського народу [6, с. 28].

Політична культура – це продукт історичного розвитку та досвіду народу. Для того, щоб зрозуміти політичну культуру українців, треба звернути увагу на джерела впливу, які протягом історичного шляху стимулювали чи спиняли розвиток української політичної культури [7, с. 78].

Основними чинниками, що сприяють формуванню української політичної культури на сучасному етапі розвитку суспільства, є такі:

- лібералізація і демократизація суспільних відносин, внаслідок чого створюються умови для політичної творчості еліти і широких верств населення;
- пропаганда знань про історичний досвід українського та інших народів і про сучасні досягнення світового співтовариства;
- підтримка різноманітних ініціатив, новацій, експериментів, вивчення і поширення вітчизняного політичного досвіду;
- залучення науковців до розробки політичних технологій і програм;
- поширення джерельної бази формування новітньої політичної культури і створення умов для прояву позитивних тенденцій у політичному житті;
- законодавче закріплення продуктивних політичних ідей, норм, інституцій та розробка системи заходів їх повсюдного використання [2, с. 29].

Таким чином, для ефективного та успішного соціально-економічного, політичного і культурного розвитку необхідним є втілення принципу самовизначення особистості, здійснення громадських обов'язків через суспільні зв'язки та демократичні цінності (пріоритет прав і безпечної життєдіяльності людини).

Радикальна зміна стратегій соціального розвитку передбачає досить тривалий перехідний період протиборства різних тенденцій. Одна з них спирається на вкарбовані впродовж значного історичного періоду стереотипи минулого соціально-політичного устрою, а інша зорієнтована на наближення до загально-визнаних стандартів правової демократичної державності, які, проте недостатньо узгоджуються з національно-історичними особливостями українського суспільства. До того ж в Україні досі поширені відносини зверхнього (патерналістського) ставлення влади до громадян та споживацького (клієнталістського) ставлення громадян до влади [3, с. 10].

Держава в особі органів влади та службовців цих органів досі переконана в своїй самодостатності і спроможності вирішувати проблеми суспільства без залучення і участі суспільства, що є відголосом феодальної системи суспільних відносин.

Українське суспільство внаслідок загального зниження соціального капіталу, показником якого є рівень довіри (недовіри) між членами суспільства, орга-

нами влади, представниками різних регіонів, внаслідок бруталного фальшування волевиявлення громадян та застосування маніпулятивних інформаційних технологій під час президентських виборів 2004 року зазнало і продовжує зазнавати величезних фінансово-економічних втрат [5, с. 123].

Отже, демократичну політичну культуру можна сформувати шляхом перетворення суспільства на справді демократичне, яке надає можливість кожному громадянину вільно брати участь у політичному житті, створює належні умови для розвитку культури та освіти, дбає про духовний і моральний стан населення.

Список використаних джерел:

1. Бандура О.О. Єдність цінностей та істини у праві / О.О. Бандура. – К., 2000.
2. Карнаух А. Проблеми становлення сучасної політичної культури в Україні / А. Карнаух // Персонал. – 2007. – № 9.
3. Концептуальні підходи до розвитку громадянського суспільства в Україні / за ред. Рубцова В.П., Шестакової А.В., Ціпуринди О.О., Сербінської Т.О. – К.: Українська академія універсології, 2004.
4. Малахов В.П. Філософія права / В.П. Малахов. – М., 2002.
5. Постмайданове громадянське суспільство України: уроки для країни і світу / за ред. Рубцова В.П., Шестакової А.В., Рябенка В.О. – К.: Українська всесвітня координаційна рада, Інститут місцевої демократії, 2006.
6. Рудакевич О. Політичне відродження українського народу (Шляхи формування новітньої української політичної культури) / О. Рудакевич, М. Готор. – Тернопіль: Поліграфіст, 1998.
7. Цимбалістий Б. Політична культура українців / Б. Цимбалістий // Сучасність. – 1994. – № 4.

Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку

К.п.н. Черник П.П.

*Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного,
м. Львів, Україна*

СЬОГОДНІШНІ УКРАЇНСЬКО-ПАКИСТАНСЬКІ СТОСУНКИ

Політичний діалог між Україною та Пакистаном протягом двох останніх десятиріч набув регулярного характеру. Особливого акценту йому надали зустрічі президентів України та Пакистану в рамках ООН (1993, 1997, 2003 рр.); переговори прем'єр-міністрів двох країн в рамках всесвітнього економічного форуму (Давос, 2008 р.); візит в Україну Міністра закордонних справ Пакистану (1994 р.); обмін візитами міністрів оборони двох країн (1995, 2006 рр.). Заслуговують на увагу ініціативи з налагодження побратимських відносин між

найбільшими торговельно-промисловими, культурними центрами двох країн, а також “морськими економічними воротами” України та Пакистану – містами Одеса та Карачі.

Особливий інтерес для Пакистану складають українські передові технології в сфері металургії, машинобудування, енергетики, вітчизняного ВПК, геології, виробництві агропромислової продукції. Найбільш успішно у даний час розвиваються економічні зв'язки в тих сферах, де українські компанії є конкурентоспроможними з точки зору технологічних рішень та цінової політики. Найбільш динамічно на пакистанський ринок просувається продукція українських машинобудівних, металургійних підприємств, устаткування для харчової, текстильної й хімічної промисловості, важкої автотехніки та тракторів, локомотивів, залізничного рухомого складу.

Значний потенціал співробітництва між двома країнами розвивається в аграрному секторі. Зокрема, пакистанська “вітамінна продукція” (апельсини, мандарини, банани, манго), а також високоякісний рис, картопля стають все більш знайомими українським споживачам. Пакистан пропонує Україні широкий спектр текстильної, фармацевтичної продукції, медичного обладнання, виробів із шкіри, спортивний інвентар, трикотаж, одяг тощо.

У свою чергу, Україна стала одним з основних експортерів зернової продукції та олійних культур на місцевому ринку, відома серед пакистанських аграріїв продукцією та устаткуванням сільськогосподарського призначення.

Негативно відображається на динаміці двосторонньої торгівлі недостатня розвиненість договірно-правової бази. Не зважаючи на той факт, що 22 грудня 2008 року підписано Конвенцію про уникнення подвійного оподаткування, а 9 жовтня 2009 року Угоду про торговельно-економічне співробітництво, зазначені документи до цього часу не набули чинності. У свою чергу Посольство неодноразово інформувало про необхідність активізації процесів виконання внутрішньодержавних процедур, необхідних для набуття чинності цими міжнародними документами. Завдяки зусиллям Посольства, 18 листопада 2009 року Верховна Рада України прийняла Закон, яким ратифіковано Конвенцію між Урядом України та Урядом Ісламської Республіки Пакистан про уникнення подвійного оподаткування. На сьогоднішній день на порядку денному стоїть питання підписання міжнародної угоди про захист взаємних інвестицій. Започаткування міжрегіонального та міжгалузевого співробітництва створює основу для безпосередніх контактів між бізнесовими колами України та Пакистану, сприяє налагодженню взаємовигідних контактів між підприємцями двох країн, координації, обміну та систематизації інформації щодо перспективних спільних проєктів у

різноманітних сферах економіки, освіти, транспорту, освоєнню покладів мінеральних ресурсів, агропромислового комплексу тощо.

Значний двосторонній потенціал має бути задіяним у сфері науки та розвитку медичних технологій, налагодженні обміну досвідом між науковими та медичними закладами двох країн у використанні сучасних методів діагностики й лікування небезпечних хвороб, застосуванні прогресивних медичних технологій. Одним із свідчень перспективності зазначеної сфери є постійне збільшення пакистанських студентів, які навчаються у профільних вузах України. В даний час близько 200 представників Пакистану щорічно виїжджають для отримання освіти в Україні, з них понад половина – в українські медичні заклади.

Звичайно набуває розвитку й культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Ісламською Республікою Пакистан

Для навчання у ВНЗ України у 2009р. виїхало 180 пакистанських студентів, переважна більшість яких виявила зацікавленість навчатись в українських медичних закладах (близько 40% від загальної кількості абітурієнтів). Відносно у сфері освіти здійснюються на підставі двосторонніх контрактів між українськими та пакистанськими структурами, що спеціалізуються у доборі та направленні на навчання в Україну пакистанських студентів. З огляду на заходи щодо попередження випадків незаконної міграції з Пакистану, дана сфера гуманітарного співробітництва перебуває під особливим контролем Посольства.

З метою інтенсифікації двосторонніх зв'язків, у листопаді 2009 р. в місті Карачі відкрито українсько-пакистанський інформаційний Центр, до роботи якого залучено представників місцевої влади, керівництва торговельно-промислової палати пакистанської провінції Сінд, відомих бізнесменів, які зацікавлені у подальшому розвитку співробітництва з Україною. Робота українсько-пакистанського інформаційного Центру спрямовується на популяризацію можливостей та потенціалу України серед громадських, урядових та бізнес кіл Пакистану, які отримують оперативну інформацію про виставкові заходи, пропозиції господарюючих структур на сторінках спеціалізованого веб-сайту. Подібні інформаційні Центри у 2010 р. відкрито в м. Ісламабад, а також у м. Лахор, м. Мултан, ініціюється їх створення у м. Кветі, м. Пешаварі, інших великих культурних та промислових пакистанських містах.

Пакистанська сторона зацікавлена у налагодженні двостороннього співробітництва з українськими структурами у сфері науки та розвитку медичних технологій, налагодженні обміну досвідом з науковими та медичними закладами України щодо використання сучасних методів діагностики небезпечних хвороб, застосування прогресивних технологій лікування, зокрема, гепатиту, в

сфері фармацевтики, виготовленні лікарських засобів, антивірусних та профілактичних препаратів з попередження й лікування інфекційних захворювань, підвищення імунітету.

Пріоритетним вектором співробітництва в культурно-гуманітарній сфері є налагодження зв'язків між українськими та пакистанськими ЗМІ. Разом із тим, практична реалізація спільних програм в культурно-гуманітарній сфері не знаходять поширення з боку українських фахівців через складні кліматичні та соціально-побутові умови, перманентні загострення безпекової ситуації в Пакистані, а також відсутність прямого авіасполучення між Україною та ІРП. В даний час, Посольством проробляється можливість організації прямих авіарейсів української компанії "Аеросвіт" з найбільших міст країни перебування (Карачі, Лахор, Ісламабад) та їх поєднання із зручними комунікаційними маршрутами в Україні.

Звичайно, найцікавіша тема українсько-пакистанських взаємин військово-технічне співробітництво. Важливо зазначити, що Пакистан протягом останніх років залишається найбільшим партнером України в галузі військово-технічного співробітництва. Практично завдяки українсько-пакистанському контракту на продаж Ісламабаду 320 танків Т-80УД (понад \$650 млн.) Україна вийшла у 1997р. на дев'яте місце у світі за результатами світової торгівлі зброєю, а також посіла сьоме місце за результатами 1998 р. Протягом 1996-2000 рр. Україна виконала для Пакистану замовлення на загальну суму близько \$800 млн., а потенціал замовлень становить щонайменше \$1 млрд.

На сучасному етапі українсько-пакистанських відносин стоїть завдання використати наявний позитивний досвід двостороннього ВТС й у цивільних напрямках співпраці, чому сприятимуть інтенсифікація політичного діалогу, розширення договірно-правової бази, створення умов для активізації діяльності бізнес структур на ринках двох країн та ін.

К.п.н. Ярошко О.З.

Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, м. Київ

ULTIMA RATIO ПОВЕДІНКИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ

У сучасних міжнародно-політологічних студіях класична реалістично-ліберальна дилема інтерес versus ідентичність, в основі якої цінності, втратила свою актуальність. Найбільш поширеною є теоретична схема національного інтересу як такого: безпека – економічні інтереси – поширення національних цін-

ностей – створення сприятливого світопорядку. На доктринальному рівні зовнішньої політики як такої наукові здобутки також застосовуються, причому з урахуванням національного досвіду і традицій.

Мета цього дослідження – визначення особливостей і закономірностей позиціонування національних інтересів і цінностей на сучасному зовнішньополітичному порядку денному європейських держав.

Аналіз доктринальних зовнішньополітичних положень країн Європи підтверджує тезу, що основою їхньої діяльності на міжнародній арені є національні інтереси. Приміром, для Бельгії – це «бельгійські інтереси за кордоном» [10], для Італії – «італійські інтереси в міжнародному вимірі» [9], Польщі – «польські інтереси» [7], Російської Федерації – «національні інтереси» [1], Албанії – «інтереси Албанії на міжнародній арені» [14] тощо.

Як показує зовнішньополітична практика європейських країн, каталізатором їх поведінки у міжнародних відносинах поряд з національними інтересами є цінності, тобто класична дилема інтерес versus цінність набуває вигляду *interes et цінність*. У Данії – це «інтереси та цінності в оточуючому світі» [11], Ірландії – «наші цінності та інтереси» [8], Македонії – «національні цінності та інтереси» [5], Грузії – «національні інтереси Грузії та цінності сучасного демократичного світу» [15] тощо.

Загальноприйняті пріоритети національного інтересу в термінах безпеки, економічного розвитку / добробуту, поширення цінностей і сприятливих міжнародних умов також знаходять своє відображення на зовнішньополітичному порядку денному європейських країн. Так, для Норвегії національними пріоритетами являються свобода, безпека, процвітання, економічно справедливий світопорядок [16], Швеції – демократія, свобода, стабільність і процвітання [13], Фінляндії – безпека, добробут, безпечний і справедливий світ [4], Естонії – безпека і добробут, демократія і стабільність [17], Угорщини – мир, безпека, стабільність, добробут і демократія [6], Словаччини – демократія і добробут [3], Білорусі – суверенітет і територіальна цілісність [2], Азербайджану – суверенітет, безпека і територіальна цілісність [12].

Таким чином, при формуванні та здійсненні зовнішньої політики європейські країни керуються одвічною максимурою – національним інтересом. Поряд з цією категорією *realpolitics* у доктринальному вимірі та міжнародній діяльності держав фігурують цінності, значення яких у добу взаємозалежного світу, цивілізаційної множинності та посилення євроінтеграційних процесів зростає. Традиційні складові національного інтересу як такого для країн Європи зберігають свою актуальність: безпека, добробут і процвітання та сприятливий сві-

топорядок. У сучасних міжнародних реаліях у канву національного інтересу впливаються, окрім національних, ще й цінності європейського дому – свобода, демократія і стабільність.

Список використаних джерел:

1. Концепция внешней политики Российской Федерации от 12 июля 2008 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mid.ru/ns-osndoc.nsf/0e9272befa34209743256c630042d1aa/d48737161a0bc944c32574870048d8f7?OpenDocument>
2. Основные направления внутренней и внешней политики Республики Беларусь: закон Республики Беларусь от 14 ноября 2005 года № 60-3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravo.by/webnpa/text.asp?RN=h10500060>
3. Characteristics of the Ministry's activities [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mzv.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_B282288063522198C1256C7D003A13DF_SK&OpenDocument=Y&NCH=Y&menu=0&OB=0&LANG=EN
4. Finland's Interest – Global Responsibility: a Strategy for the Ministry for Foreign Affairs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.formin.fi/public/download.aspx?ID=13425&GUID={71378E79-5070-4327-AE22-5222FB68C066}>
5. Goals and Priorities [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.mk/default1.aspx?ItemID=308>
6. Hungary External Relations Strategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/3E8FA370-15B3-4919-AC14-41A02CB54BA3/0/080319_kulkapcs_strat_en.pdf
7. Informacja Ministra Spraw Zagranicznych Pana Radosława Sikorskiego dotycząca zadań polskiej polityki zagranicznej w 2009 roku [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.msz.gov.pl/files/docs/komunikaty/wersja%20finalna%20expose%20120209%20i%20nwoakcja.doc>
8. International Relations [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://foreignaffairs.gov.ie/home/index.aspx?id=302>
9. L'organizzazione del MAE [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.esteri.it/MAE/IT/Ministero/Struttura/default.htm?LANG=IT>
10. Mission Statement and Strategic Objectives [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.diplobel.fgov.be/en/FOD/mission.asp>
11. Organisation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.um.dk/en/menu/AboutUs/Organisation/?wbc_purpose=ba&WBCMODE=Presentation%2cPresentation
12. Regulations on the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan (29 January 2004) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mfa.gov.az/eng/index.php?option=com_content&task=view&id=25&Itemid=40
13. Statement of Government Policy in the Parliamentary Debates on Foreign Affairs (18 February 2009) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/12/07/57/6af6d6b7.pdf>
14. The Mission of the Ministry of Foreign Affairs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.al/>
15. The Georgian Foreign Policy Strategy for the year 2006–2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mfa.gov.ge/files/115_1973_997704_Strategy_MFA2006-2009En.pdf
16. The Ministry's tasks [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/about_mfa.html?id=838
17. The Mission, the Vision 2010 and Work-related values of the Ministry of Foreign Affairs of Estonia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vm.ee/eng/kat_135/7106.html

К.політ.н. Ярошко О.З.

Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, м. Київ

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ НА АЗІЙСЬКОМУ ПОРЯДКУ ДЕННОМУ

Національний інтерес ще задовго до його теоретизації політичним реалізом був і залишається основою стратегії і тактики зовнішньої політики як такої, в тому числі й країн Азії.

Мета цього дослідження – визначення специфіки позиціонування національних інтересів держав Азії у постбіполярну добу.

Національні інтереси, як показує аналіз доктринальних зовнішньополітичних положень країн Азії, є основою діяльності цих держав на міжнародній арені. Приміром, вихідним началом зовнішньої політики Бахрейну є «закордонні інтереси» [9], Тімору-Леште – «національні інтереси» [11], Іраку – «іракські інтереси в усіх сферах» [7], Філіппін – «інтерес Філіппін» [17], Малайзії – «життєво важливі інтереси» [4], Мальдів – «інтереси та прагнення мальдівського народу» [8], Узбекистану – «національно-державні інтереси країни» [3] та Індії – «найвищі національні інтереси» [5].

Поширене на сучасному етапі глобального розвитку, особливо у західній політології, визначення мотивів зовнішньополітичної поведінки крізь призму цінностей, має місце і на азійському порядку денному. Саме таким чином визначає свої зовнішньополітичні цілі Йорданія: «національні цінності», «ісламські принципи толерантності» та «вищі національні інтереси» [15; 18]. Отже, йдеться про культурно-релігійні або ж цивілізаційні цінності.

Загально відомі складові національного інтересу – безпека, економічні інтереси (економічний розвиток і процвітання), поширення цінностей і створення сприятливого міжнародного порядку – знаходять своє відображення і на рівні зовнішньополітичних доктрин країн Азії, враховуючи особливості їх національного розвитку. Пріоритетами Бахрейну є суверенітет, незалежність та єдність [9], Бутану – суверенітет, незалежність, територіальна цілісність, добробут, збереження політичної, культурної та релігійної ідентичності [6], КНР – незалежність, територіальна цілісність, безпека, сприятливі зовнішні умови для національного розвитку [2], Індонезії – безпека, єдність, мир і стабільний розвиток [14], Іраку – безпека, стабільність, територіальна цілісність, відновлення економіки та інфраструктури [7], Японії – мир і процвітання [12], Киргизстану – національна безпека і пріоритети розвитку [1], Непалу – суверенітет, єдність та незалежність [10], Республіки Корея – безпека та оздоровлення національної економіки після світової економічної кризи [13] та Туреччини – мир, стабільність, безпека і процвітання

[16]. Як бачимо, серед азійських країн намір створювати сприятливий світопорядок висловлює КНР, що не визнає однополюсний світ США і претендує на статус одного із полюсів багатопольярної доби.

Таким чином, національний інтерес – вихідне начало зовнішньої політики країн Азії. Пріоритети національних інтересів країн цієї частини світу випливають із особливостей і ступеня їх національного розвитку, ролі держави у східних суспільствах і спрямовані на забезпечення державного суверенітету і територіальної цілісності, добробуту і процвітання, миру та збереження культурно-релігійної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Концепция внешней политики Кыргызской Республики от 10 января 2007 года УП №2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mfa.kg/acts/konserciya-vneshnei-politiki-kr_ru.html
2. Независимая и самостоятельная мирная внешняя политика Китая [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fmprc.gov.cn/rus/wjdt/wjzc/jbzc/t1992.htm>
3. Цели и задачи внешнеполитического курса Узбекистана [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mfa.uz/rus/mej_sotr/vneshnyaya_politika
4. An Overview of Malaysia's Foreign Policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kln.gov.my/?m_id=2
5. Annual Report 2007–2008: Ministry of External Affairs of India [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mea.gov.in>
6. Bhutan's Foreign Policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.bn/foreignpolicy/objectives.htm>
7. Foreign Policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mofa.gov.iq/english/foreignpolicy/default.aspx?pageid=16>
8. Foreign Policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.foreign.gov.mv/v3/?p=menu_item&sub_id=9&submenu=Foreign%20Policy
9. Foreign Policy applied by the Kingdom of Bahrain [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mofa.gov.bh/mofa/en/foreignpolicy.htm>
10. Foreign Policy of Nepal [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mofa.gov.np/foreignpolicy.php>
11. Foreign Policy of Timor-Leste [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfac.gov.tp>
12. International Situation and Japanese Diplomacy in 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2008/html/h1/h1_01.html
13. Korea's diplomatic tasks [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mofat.go.kr/english/political/tasks/index.jsp>
14. Objective of the Foreign Policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.deplu.go.id/?category_id=12&news_id=671&main_id=1
15. Strategic Plan [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://images.jordan.gov.jo/wps/wcm/connect/gov/Foreign+Ministry+WS/Home/Ministry/Strategic+Plan>
16. Synopsis of the Turkish Foreign Policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa>
17. The Department's Mission Vision and Objectives [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dfa.gov.ph/?page_id=18
18. Vision, Mission and Values [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://images.jordan.gov.jo/wps/wcm/connect/gov/Foreign+Ministry+WS/Home/Ministry/Vission+Mission+and+Values/>

Кияшко Ю.П.

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ЗОБРАЖАЛЬНО-ВИРАЖАЛЬНИХ ЗАСОБІВ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ТЕЛЕСЮЖЕТІ (результати соціального експерименту)

Застосування таких виражально-зображальних засобів як панорамування, масштабування, ракурсна й фокусна зйомка набуває вагомого значення під час підготовки візуальної складової телевізійного продукту. Проте, теоретики й практики тележурналістики наголошують на доцільності мінімального використання зазначених технік в інформаційних сюжетах [2; 3; 5]. За кілька секунд (оптимальною тривалістю кадру в інформаційному сюжеті вважається 3 секунди) готового кадру навіть технічно складно професійно змонтувати, а тим більше сприйняти глядачу відеоінформацію з використанням зображальних засобів. Тим не менш, український телевізійний простір не позбавлений продукту, де зустрічаються вищезазначені техніки створення інформаційного образу.

Метою розвідки є відобразити й проаналізувати результати соціального експерименту, в ході якого з'ясували специфіку сприйняття глядачами наявності зображально-виражальних засобів зйомки у візуальній структурі інформаційного повідомлення.

В ході експерименту, проведеного на базі Незалежного центру соціологічних досліджень Запорізького національного університету, учасникам експериментальної (11 осіб) та контрольної (11 осіб) груп (далі – ЕГ та КГ відповідно) було запропоновано переглянути пару діаметрально протилежних відеофрагментів. У першому фрагменті новинного сюжету під назвою «52% відсотки території Києва мають стати зеленою зоною» («1+1», «ТСН», від 02.12.2011 р. *Надалі – «Фрагмент 1»*) авторами зйомки були застосовані панорами, рух камери («наїзди», «від'їзди», тощо), тоді як другий відеофрагмент з телесюжету, що має назву «В Європі триває сніговий апокаліпсис» («Інтер», «Подробиці», від 11.01.2012 р. *Надалі – «Фрагмент 2»*) відзначався стабільністю та статичністю камери.

В основу відбору 22-х інформантів покладена теоретична вибірка. Параметрами вирівнювання стали стать, вік, рівень освіти. Варто наголосити, що психічний процес сприйняття доступний для глибинної фіксації та подальшого

аналізу інструментами якісної методології. Таким чином, дослідження проведено згідно всіх правил, що використовуються у якісній методології [1; 4].

Отже, результати обговорення продемонстрованих відеофрагментів, з одного боку, дозволяють зробити висновки щодо кращого та позитивнішого сприйняття *Фрагменту-2*, який отримав схвальні відгуки від 19 з 22 учасників дослідження. З іншого, подібна майже однастайна легкість у сприйнятті статичного відеоряду не виключає аналогічного ставлення і до фрагменту з рухом камери, панорамуванням тощо. *Фрагмент-1*, як мінімум, нормально сприйнявся вісьмома учасниками експерименту (4 з контрольної та 4 з експериментальної групи). Фрагмент з використаними зображально-виражальними засобами отримав позитивну оцінку в основному від учасників соціального експерименту у віці від 20 до 35 років. Це пов'язано:

- по-перше, з віковими особливостями сприйняття інформації. Так, рух у різних його проявах сприймається як показник динаміки, розвитку, змін, що, імпонує молоді;

- по-друге, з психологічними особливостями індивіда, коли, наприклад, темперамент та/чи характер визначають специфіку сприйняття соціальної реальності – надмірна швидкість, певна хаотичність у відеоряді може не викликати неприємних відчуттів у силу нетерплячості особи, її схильності до миттєвого прийняття рішень, підвищеної активності тощо;

- по-третє, з невисоким рівнем чутливості до використання подібних технічних засобів побудови відеоряду в цілому. Тут ідеться про те, що статичність та рухомість відеокартинки не були розпізнані інформантами, тому емоції та відчуття, пов'язані зі застосуванням зображально-виражальних засобів не ідентифікувалися модератором.

Позитивне ставлення до відеоряду зі застосуванням зображально-виражальних засобів (зокрема, панорамування, руху самої камери) є нетиповою моделлю сприйняття відеоматеріалу глядачами (рис. 1). В той самий час, воно не виключає паралельних позитивних оцінок статичної картинки, що дозволяє говорити про вікову та психологічну обумовленість подібної амбівалентної позиції. Оцінка *Фрагменту-1* як гармонійного та злагодженого, вказує на теоретичну насиченість нашої вибірки, проте так само лише демонструє варіативність схем сприйняття та інтерпретації отриманої візуальної інформації, виходячи з індивідуальних особливостей людини.

Розглянувши специфіку сприйняття зображально-виражальних засобів організації відеоряду в межах експериментальної та контрольної груп, зазначимо, що домінуючим типом сприйняття запропонованих відеофрагментів є виявлена

перевага Фрагменту-2 (мінімальне застосування руху камери). Даний фрагмент асоціюється зі спокоем, легкістю, приємною повільністю, позитивним емоційним забарвленням, чіткістю та стабільністю картинки, що забезпечує плавність переходів, а також зі зрозумілістю. Остання характеристика фігурує як в поясненнях представників ЕГ, так і КГ, що дозволяє говорити про виконання відеофрагментом комунікаційної функції. Тоді, як типовим сприйняттям Фрагменту-1 (відео насичене рухом під час відеозйомки) є неприємні відчуття, викликані рухом камери, акцент на недоліках роботи камери, незрозумілому змісті, низькій інформативності та швидкій зміні кадрів.

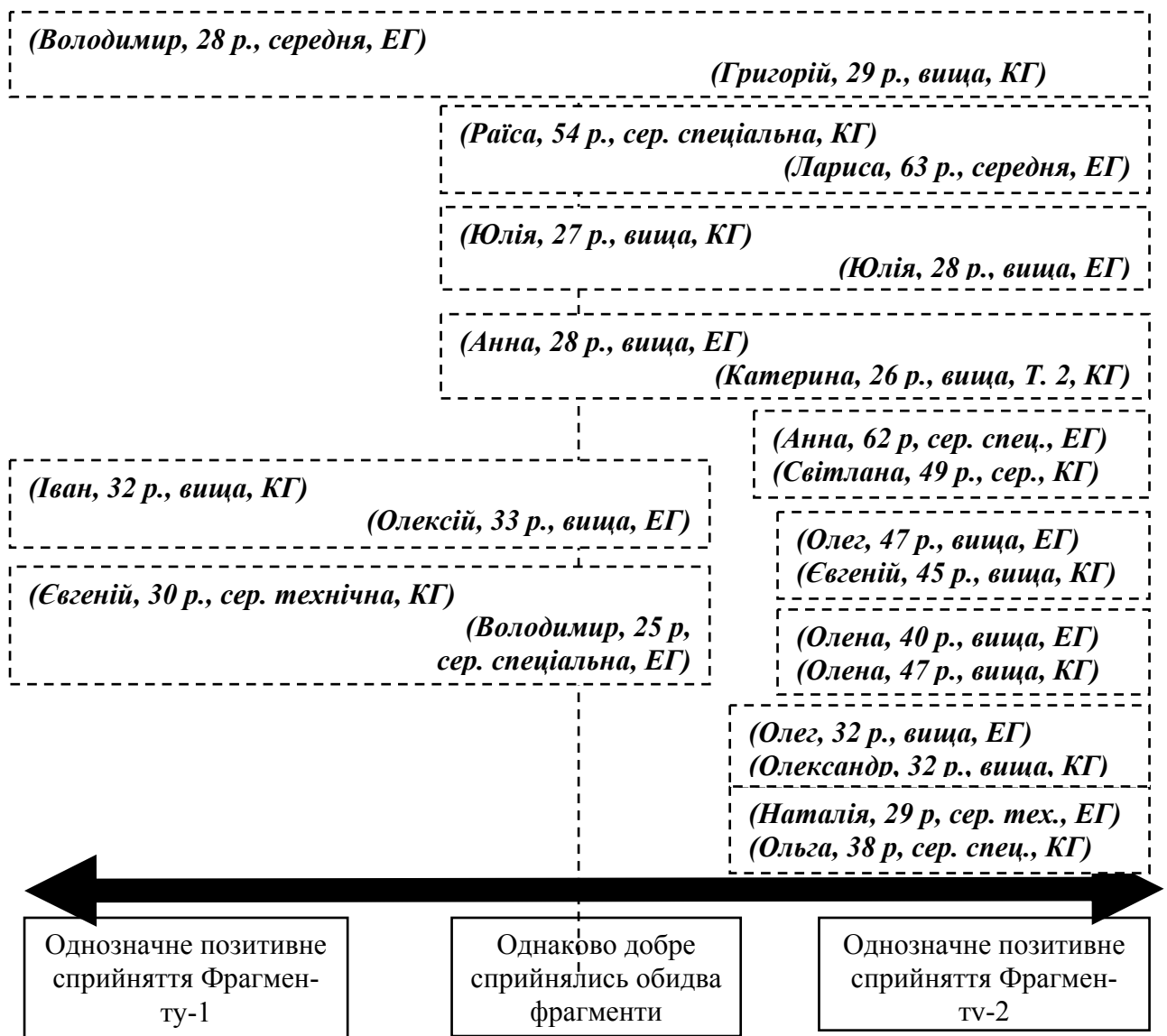

Рис. 1. Попарне порівняння специфіки сприйняття Фрагменту-1 та Фрагменту-2 представниками ЕГ та КГ

Отже, аналіз специфіки сприйняття відеофрагментів дозволяє констатувати, що надмірне використання зображально-виражальних засобів в інформа-

ційному телесюжеті ускладнює сприйняття, а мінімальне використання – є оптимальним для комунікаційного процесу.

Список використаних джерел:

1. Аbruков В.С. Количественные и качественные методы: соединяем и властвуем / В.С. Аbruков, Я.Г. Николаева // Социс. – 2010. – № 1. – С. 142–145.
2. Бойд Е. Ефірна журналістика. Технологія виробництва ефірних новин / Е. Бойд. – К.: Київська типографія, 2007. – 429 с.
3. Гаврилов К.В. Как делать сюжет новостей и стать медиатором [Електронний ресурс] / К.В. Гаврилов. – М.: Амфора, 2007. – 304 с. – Режим доступу: http://www.koob.ru/gavrilov_k
4. Готлиб А.С. Введение в социологическое исследование: Качественный и количественный подходы. Методология. Исследовательские практики / А.С. Готлиб. – Самара: Самарский университет, 2002. – 424 с.
5. Князев А.А. Основы тележурналистики и телерепортажа [Електронний ресурс] / А.А. Князев. – Бишкек: Изд-во КРСУ, 2001. – 160 с. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/159678/?rand=3416866>

Ходаева Я.В.

*Тамбовский государственный университет имени Г.Р. Державина,
Российская Федерация*

РОССИЙСКИЙ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ «THE NEW TIMES» («НОВОЕ ВРЕМЯ»): ПОЗИЦИЯ НЕЗАВИСИМОГО ИЗДАНИЯ В РАКУРСЕ ПРОПАГАНДИСТСКОЙ РАБОТЫ

Журнал «Новое время» – старейший российский альманах, начал выходить в июне 1943 г. в Москве, первоначально два раза в месяц на русском языке (до июня 1945 г. – под названием «Война и рабочий класс»). В ноябре 2006 г. председатель правления Ren Media Group Дмитрий Лесневский сообщил о приобретении журнала «Новое время». Ren Media Group выкупила брэнд издания и зарегистрировала новое средство массовой информации. Так в феврале 2007 года вышел первый номер обновленного журнала «Новое время» – «The New Times». Журнал имеет общественно-политическую направленность. Формально-типологические признаки: периодичность – 1 раз в неделю; тираж – 50 000 экземпляров; формат – А4; объем – от 64 до 72 полос.

Одно время журнал занимал позицию не просто независимого, а альтернативного издания, поэтому тяготел к правозащитной риторике и резкой критике власти. Но профессионализм взял свое, понимание, что таких изданий – непредвзятых, правдивых – становится все меньше и меньше, привело к переосмыслению позиции. «The New Times» – это команда настоящих профессионалов, к чьему опыту и мнению можно прислушаться. Редакторы понимают, что аудитория журнала осо-

бенная. Это значит, что любые цензурные и само-цензурные ограничения будут приводить к потере читателей, а значит и к чисто финансовым потерям. «The New Times» – не оппозиционное издание, а неподцензурный, независимый общественно-политический еженедельник, поэтому темы поднимаются актуальные: внутренняя политика, общество, международная жизнь, экономика, общественная жизнь, наука, культура, новые технологии, фильмы, новости экономики и бизнеса.

Конечно, о таком явлении как пропаганда в данном издании много говорить не приходится, ведь журнал позиционирует себя как издание объективное, непредвзятое. В любом случае, если противостояние переходит на уровень политических субъектов, – в дело вступает пропаганда. Без существования прессы, подобной «The New Times», необходимость в проведении пропагандистской работы сошла бы на нет. Существование независимых изданий необходимо. Здесь не увидишь пропаганды, хотя любая номинация – уже пропаганда. Поскольку в современном обществе власть состоит также в том, чтобы называть вещи «словами», любое сообщение, несущее в себе номинацию, будет иметь пропагандистский потенциал. Конечно, этот потенциал будет зависеть от легитимности субъекта, от которого оно исходит, от доверия к каналу информации, который озвучивает мнение субъекта, от охвата реципиентов, от качества подачи информации, объективной общественной значимости предмета сообщения. Пока противостояние осуществляется на уровне мнений, основную роль будут играть PR и рекламные техники, если же дело касается политических субъектов – в дело вступает пропаганда. В бумажном варианте журнала, как и в Интернет-версии, нет заказных материалов, так как «The New Times» ориентирован на доверие аудитории и рекламодателей. Издание активно пропагандирует свой собственный взгляд на ситуацию в стране, акцентируя внимание на том, что только здесь можно получить достоверную, эксклюзивную информацию о реальном положении дел.

В какой-то степени журнал является заложником своей собственной позиции. Постоянный акцент на независимость от государства и объективность в подборе новостей заставляет, если не быть в оппозиции к власти, то быть оппонентом власти постоянно: уточнять, подогревать интерес, указывать на несоответствия, т.е. критиковать. В подобных условиях журнал «The New Times» проводит антипропаганду официальной точке зрения, либо пропаганду негативных процессов, взяв на себя ответственность – вскрывать государственную ложь.

Пропагандистские функции журнала «The New Times»:
– пропаганда собственной позиции;

- мобілізація і активізація свідомості;
- опосередована боротьба з противником.

В журналі «The New Times» застосовуються такі види пропаганди, як пропаганда створення (убеждає в необхідності і цілесобразності створення чогось нового, закликає приєднатися до створення); пропаганда руйнування (убеждає в тому, що у нас є ворог, і цей ворог зловмисляє проти нас); пропаганда розділення (убеждає, що «ми не такі як вони», розпалює конфлікт); пропаганда дії (закликає до об'єднання навколо тих або інших цінностей, демонструє версії розвитку подій); пропаганда інформування (інформує населення про дії керівництва, партії, держави, рекламує образ життя). В нашій країні передбачена можливість публікації різних точок зору і наявність декількох «очагів» поширення пропаганди, що підтримують альтернативні погляди, необхідно.

Російський громадсько-політичний журнал «The New Times» – яскраве, цікаве видання на ринку медіа, з власною незалежною позицією. За характером публікацій абсолютно очевидно, що заказних матеріалів тут не побачиш. Журнал інтенсивно пропагандує якщо не інший шлях розвитку країни, то, принаймні, недостатньо грамотну політику партії влади, вказуючи на значимі промахи. Журнал зайняв свою нішу і єдиним не цензурним виданням Росії.

Шутяк Л.М.

Львівський національний університет, Україна

**ЕЛЕМЕНТИ «НОВОГО ЖУРНАЛІЗМУ»
В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРИ**

На початку 60-х років ХХ століття в американській пресі, на противагу інформаційній журналістиці, виник новий журналістсько-літературний жанр, іменованій «новим журналізмом» (*new journalism*). Його основні принципи у своїй однойменній антології, опублікованій 1973 року, обґрунтував журналіст і письменник, батько «НЖ» Том Вулф (нар.1931). А це:

- «Dramatic Scene» – композиція матеріалу сцена-за-сценою, коли оповідь переходить від одного епізоду до іншого;
- «Recording Dialogue in Full» – детальна фіксація мовлення персонажів, коли цитати і діалоги передаються у повному обсязі, а не уривками, що вимагає від журналіста обов'язкової присутності на місці події;

- «Point of View» (принцип «хамелеона») – постійна зміна точки зору, коли журналіст перевтілюється у своїх героїв, дивиться на проблеми їхніми очима;
- «Status of Details» – детальний опис жестів дійової особи, її зовнішності, звичок, інтер'єру, де відбувається подія тощо [2].

Слідуючи окресленим прийомам, «новожурналістські» матеріали зазвичай сягали кількох десятків сторінок і, відповідно, публікувалися не в газетах, а журналах. Таких як: «The Atlantic Monthly», «Harper's», «Esquire», «New York», «The New Yorker», «Rolling Stone» та ін. Окрім Тома Вулфа, серед відомих представників «НЖ» варто назвати Нормана Мейлера, Трумена Капоте, Джиммі Бресліна, Хантера С. Томпсона, Майкла Герра, Джорджа Плімптона, Джоан Дідіон та ін.

Своєрідне відродження «нового журналізму» спостерігається в сучасному українському Інтернет-просторі, зокрема в блогах та колумністиці. «Інтернет у формі так званих веб-блогів пропонує нову та багатообіцяльну платформу для своєрідної літературної журналістики, навіть якщо їй наразі бракує публіцистичного поширення та комерційного успіху» [1, с. 337]. Знайти зразки «новожурналістських» матеріалів можна на сайтах «Українська правда. Життя», «Газета по-українськи», «Український тиждень», «Погляди – ТСН.ua», «ІнфоПорн» тощо.

Зріз українського медіа-грунту на предмет виявлення «НЖ»-текстів здійснює у розвідці «Американський новий журналізм: Terra In/cognita» львівська дослідниця Марія Титаренко [3]. Серед прикладів згаданого явища дослідниця називає книгу есеїстики Оксани Забужко «Let my People Go: 15 текстів про українську революцію», «Вирвані сторінки з автобіографії» Марії Матіос, а також літературно-журналістські тексти Ірен Роздобудько, Клари Гудзик, Світлани Пиркало, Лесі Вороніної, Євгенії Кононенко, Ольги Бартиш-Коломак, Христини Шевчук-Старецької та ін.

До українських репрезентантів «НЖ» ми зараховуємо також авторів подорожніх історій (від англ. – road story) Артема Чапая і Максима Кідрука. Останній регулярно друкує свої тексти у журналі «Український тиждень» під рубрикою «Подорожі». Більшість його статей про мандри видана окремими книгами: «Подорож на Пуп Землі» (2 томи), «Навіжені в Перу», «Навіжені в Мексиці», «Любов і піраньї». Окрім того, в «Українському тижні» можна побачити й інші подорожні історії таких авторів, як Ірена Карпа, Олег Коцарев, Андрій Ломакін, Андрій Некрасов, Василь Біленко, написані з дотриманням основних принципів «НЖ» (найчастіше – деталізація статусу героїв, прискіпливе відтворення їхнього мовлення, кінематографізм).

До подібних належать і твори Артема Чапая «Авантюра, або практичні реалії мандрів по-бідняцьки: Еротико-політичний документальний калейдоскоп» та

«Подорож із Мамайотою в пошуках України». Перша поступово з'являлась у блозі журналіста окремими частинами й лише згодом була видана під однією обкладинкою.

Багато подорожніх історій розміщено в українському туристичному журналі MANDRY та його електронній версії www.mandry.ua. Згідно редакційної політики, основним журналістським жанром тут є репортаж. Серед публікацій журналу чимало типово «новожурналістських» статей, а структура сайту навіть дозволяє обрати потрібний напрямок – Європа, Україна, Америка, Азія, Африка, Австралія.

У «новожурналістський» контекст добре вписується «бебі блог» співачки, журналістки і письменниці Ірени Карпи kskids.com.ua/blog. Тут авторка пише про все, що пов'язано з вагітністю, народженням і вихованням двох її дітей, а також різноманітні цікаві історії, що траплялися з нею та малюками. Ірена Карпа детально відтворює мову персонажів, з якими зустрічається, в т.ч. не цураючись сленгу, їхню зовнішність, діалоги, інтер'єр тих чи інших подій. У своїх постах авторка часто торкається і соціальних проблем: про недоліки пологів в Україні («5 причин чому жінки обирають пологи за кордоном»), відмову в німецькій візі («Три новини»), участь у протесті проти нав'язування українцям другої державної мови («Страшний день»), стан українських аеропортів («Барселона Жирона – Київ Жуляни. Покидання сонячної Каталунії») тощо. Популярність Ірени Карпи забезпечує їй широку читацьку аудиторію, а згаданий «бебі блог» можна цілком вважати не просто зразком «нового журналізму», але й своєрідним засобом масової інформації для прогресивних мам.

Отож, як бачимо, сучасні українські журналісти і письменники охоче вдаються до написання матеріалів у «новожурналістському» жанрі. Водночас це вимагає від них обов'язкової присутності на місці події, детальної фіксації мовлення героїв – сленгу, звуконаслідування, діалектизмів, а також постійної зміни точки зору, що дозволяє працівникам медіа подивитися на світ очима учасників події і краще зобразити їхні враження.

Список використаних джерел:

1. Вайшенберг З. Журналістика та медіа: довідник / З. Вайшенберг, Г.Й. Кляйнштойберг, Б. Пьоркен; [пер. з нім. П. Демешко, К. Макеев; за заг. ред. В.Ф. Іванова, О.В. Волошенюк]. – К.: Центр вільної преси, Академія української преси, 2011. – С. 335–337.
2. Вулф Т. Новая журналистика и Антология новой журналистики / Т. Вулф; [пер. с англ. Д.А. Благов, Ю.А. Балаян]. – СПб.: Амфора, 2008. – 574 с. – (Серия «Амфора 21»).
3. Титаренко М. Американський новий журналізм: Terra In/cognita [Електронний ресурс] / М. Титаренко. – Режим доступу: <http://www.mediakrytyka.info/za-scho-krytykuyut-media/amerykanskyu-novyu-zhurnalizm-terra-incognita.html>

Бирюкова Ю.Н.

*Філіал Російського державного гуманітарного університета
в г. Саратові*

**ВЕРБАЛЬНЫЕ И НЕВЕРБАЛЬНЫЕ КОМПОНЕНТЫ
КРЕОЛИЗОВАННЫХ ТЕКСТОВ
В СОВРЕМЕННЫХ ЭЛЕКТРОННЫХ КОММУНИКАЦИЯХ**

Очевидно, что существование человеческого языка неразрывно связано с мышлением человека. Каждый человек овладевает знаниями о мире, действительности [1], отображает внешнюю действительность в своем сознании и интерпретирует ее опосредованно через язык. С этой точки зрения – онтологической – язык отражает и состояние развития сознания, и направление его деятельности, и материальные условия, т. е. совокупность всех форм объективной действительности, в которой осуществляется эта действительность, реализуясь в речи. Продуктивное мышление человека, возникающее благодаря языку, создает возможность существования сложнейших форм дискурсивного мышления и отражения действительности в сознании человека, что выражается в процессе коммуникации. Однако процесс коммуникации предполагает наличие не только вербальной, но и невербальной составляющих.

В последние годы в науке отмечается закономерный рост интереса к проблеме визуализации, невербальной коммуникации, что обусловлено самими требованиями современной коммуникации, прежде всего электронной. В визуальных коммуникациях, как считают известные семиотики У. Эко и Ю.М. Лотман, нельзя вычленить дискретные смыслообразующие элементы. Их компоненты ничего не означают сами по себе, а проявляются лишь в контексте. В условиях электронной коммуникации информация циркулирует не только в виде текстов, вербальной информации, но и в виде различных образов. Развитие мультимедийной среды, т. е. выход на зрительные и звуковые образы, хранимые в памяти компьютера и воспроизводимые по заданию пользователя, в значительной мере меняет традиционные представления о тексте как объекте изучения лингвистики. Так понятие текста «расширяется до семиотического концепта, воспроизводящего зрительный образ в статическом и динамическом исполнении, включая звуковое сопровождение и собственно текст в виде титров» [2, с. 142]. Как спра-

ведливо отмечает В. М. Березин, «...иллюстрирование ныне все шире становится элементом текстообразования. Уровень интегрированности всех изобразительных средств, равно как и других знаковых образований, в единое текстуальное пространство печатных и электронных изданий весьма высок» [3, с. 162].

В традиционных лингвистических исследованиях при анализе текста выделяют следующие категориальные признаки текста: цельность, связность, членимость, информативность, завершенность, модальность. В исследованиях по семиотике подход к анализу текста существенно отличается от традиционного. В.Г. Костомаров говорит о том, что «семиотика трактует *текст как всякое явление, несущее информацию* (выделено нами. – Ю. Б.), связывая его с общим пониманием культуры как сложной по природе знакового образования» [4, с. 33], тем самым подчеркивается его информативная составляющая. Более того, понимание текста в семиотике «вообще принципиально уживается с различными по природе знаками – вербальными звуковыми и графическими, кинетическими, мнемическими и жестовыми, музыкальными и вокальными, живописными, скульптурными, архитектурными, даже поведенческими» [4, с. 33–34], т. е. опирается на понятие дискурса в его прагматическом аспекте.

Среди российских ученых обоснование трактовки понятий «общение» и «дискурс» и описание конститутивных признаков компьютерного, или электронного, дискурса, которым мы оперируем, а также глубокий теоретический анализ места электронной коммуникации в системе общения впервые был предпринят Е.Н. Галичкиной [5]. По ее мнению, дискурс представляет собой сложное явление, которое предполагает несколько ракурсов рассмотрения. В коммуникативном аспекте дискурс предстает как вербальное общение; в структурно-семантическом – как фрагмент текста, превышающий уровень предложения; в структурно-стилистическом – как нетекстовая организация разговорной речи; в социально-прагматическом – как текст, погруженный в ситуацию общения [5, с. 28].

Автор выделяет следующие конститутивные признаки компьютерного дискурса: 1) электронный сигнал как канал общения; 2) виртуальность; 3) дистантность, т. е. разделенность в пространстве и во времени; 4) опосредованность (осуществляется с помощью технического средства); 5) высокая степень проницаемости; 6) наличие гипертекста; 7) креолизованность компьютерных текстов; 8) по преимуществу статусное равноправие участников; 9) передача эмоций, мимики, чувств с помощью «смайликов»; 10) комбинация различных типов дискурса; 11) специфическая компьютерная этика [5, с. 73–74].

На наш взгляд, объяснительный потенциал семиотической теории, онтологии языка, прагматической и психолингвистики продуктивен для раскрытия

понятия «креолизированный текст». Роль креолизированных текстов стремительно возрастает в связи с развитием коммуникации, отвечающей потребностям современного общества, – электронной коммуникации. При этом под электронной коммуникацией, помимо общения посредством Интернет, понимается общение, осуществляемое с помощью других коммуникационных платформ, например средствами мобильной телефонии) [6].

Обратимся к раскрытию понятия креолизованного текста. Термин принадлежит Ю.А. Сорокину и Е.Ф. Тарасову, исследователям-психолингвистам, – это «тексты, фактура которых состоит из двух негомогенных частей (вербальной языковой [речевой] и невербальной [принадлежащей к другим знаковым системам, нежели естественный язык])» [7, с. 180–181]. И смысл, и способ его передачи в креолизированных текстах направлены на передачу как эксплицитно, так и имплицитно выраженной информации, в том числе и метаинформации, позволяющей выполнять собственно информативную функцию данного вида текста.

Считаем необходимым подробнее рассмотреть обе составляющие в креолизированных текстах – вербальную и невербальную. Невербальные компоненты (НВК) выступают в качестве содержательно-смысловых элементов креолизированных текстов различных жанров. С помощью системы жанров определенным образом упорядочивается общение между собеседниками и производимый человеком текст в любой его форме (устной, письменной, электронной). Невербальные (или паралингвистические) компоненты приобретают особую значимость, так как участвуют в формировании как плана их выражения, так и плана их содержания. Использование невербальных средств становится важным признаком этих текстов. Креолизированные тексты – это паралингвистически активные тексты, невербальная часть которых нацелена на активное воздействие на адресата.

Использование НВК привлекает внимание адресата текста, стимулирует интерпретативную деятельность адресата, иногда приводя к порождениям новых смыслов непосредственно в условиях интерактивной электронной коммуникации.

Важную роль в организации креолизованного текста занимает такой НВК, как изображение. Изображение несет на себе большую функциональную нагрузку. В зависимости от типа креолизованного текста изображение выполняет в нем как универсальные функции, так и частные, характерные для конкретного вида коммуникации. В разных жанрах, таким образом, функции будут различны.

Изображение в креолизованном тексте в условиях электронной коммуникации может выполнять символическую, аргументирующую, иллюстративную, эвфемистическую, характерологическую, сатирическую и собственно коммуникативную функции.

Степень значимости НВК в креолизованном тексте определяется контекстом, возможностями интерпретативной деятельности адресата и включенности в заданную систему семантических отношений и порождения смыслов в каждом конкретном жанре данных видов текстов.

Не менее важным компонентом креолизованного текста является и вербальная часть. К основным текстовым категориям вербальных компонентов (ВК) можно отнести целостность, связность и модальность. Вербальная часть также может выполнять разнообразные функции. К основным из них относятся: номинативная, информативная, когерентная, интегративная функции.

Вербальные и невербальные компоненты креолизованного текста взаимодействуют между собой, по определению Е.Е. Анисимовой, образуя единое «визуальное, структурное, смысловое и функциональное целое» [8, с. 75], нацеленное на комплексное воздействие на адресата с помощью различных средств воздействия: визуальных и / или аудиальных.

Поэтому можно сделать вывод о том, что креолизованный текст предстает сложным семиотическим образованием, построенном на основе, с одной стороны, знаковой системы естественного (или искусственного) человеческого языка (включая устную, письменную, печатную формы его реализации, каждая из которых будет характеризоваться своими специфическими чертами) и, с другой стороны, любой другой знаковой системы (иконические средства, цвет, шрифт, рисунки, фотографии, схемы, таблицы, аудио- и видеоэлементы и т. д.).

Существующие в электронной коммуникации категории складываются на основе исторического и социокультурного опыта и используются авторами / создателями для описания и структурирования окружающего их объективного мира. В свою очередь, благодаря взаимодействию ВК и НВК креолизованные тексты помогают адресатам стать более внимательными (рефлексивными) зрителями / читателями / слушателями, а также легко распознавать и интерпретировать вербальную и визуальную информацию в условиях современной электронной коммуникации.

ВК и НВК креолизованного текста образуют единство и являют собой комплексную знаковую систему. Ее функционирование можно определить как функционирование по принципу матрицы, устанавливающей смысловые отношения между двумя или более системами данных. Такая дискурсивность, постоянная рефлексия при условиях возрастающей визуализации процесса современных коммуникаций (порожденную самим человеком), особенно электронной коммуникации, визуализации пространства и среды (реклама, мода, архитектура и др.), воздействии на современного человека СМИ делает связь

между полушариями головного мозга человека, отвечающим за разные типы мышления – левым (речевым) и правым (наглядно-образным), – еще более сложной. При этом большинством людей фундаментальные вопросы человеческого бытия – кто я, в каком мире я живу и т. д. – стали осмысливаться через обращение к электронным коммуникациям, которые массово продуцируют, репродуцируют, описывая и структурируя различные картины мира.

На наш взгляд, феномен креолизованных текстов еще недостаточно хорошо изучен. Для дальнейшего изучения, условиях и принципах их функционирования требуется комплексный подход, сочетающий в себе исследование с позиций разных научных дисциплин – семиотики, онтологии языка, прагматической лингвистики и других, что послужит выработке единого научного аппарата и их взаимному обогащению.

Список использованных источников:

1. Общение и познание: коллективная монография / под. ред. В.А. Барабанщикова, Е.С. Самойленко. – М.: Ин-т психологии РАН, 2007. – 496 с.
2. Карасик В.И. Язык послеписьменной эры / В.И. Карасик // Языковая личность: проблемы семантики и прагматики: сб. науч. тр. – Волгоград: Колледж, 1997. – С. 141–154.
3. Березин В.М. Массовая коммуникация: сущность, каналы, действия / В.М. Березин. – М.: РИП-холдинг, 2003. – 150 с.
4. Костомаров В.Г. Наш язык в действии: очерки современной русской стилистики / В.Г. Костомаров. – М.: Гардарики, 2005. – 287 с.
5. Галичкина Е.Н. Специфика компьютерного дискурса на английском и русском языках (на материале жанра компьютерных конференций): дис. ... канд. филол. наук / Е.Н. Галичкина. – Астрахань: Б. и., 2001. – 198 с.
6. Иванов Л.Ю. Язык в электронных средствах коммуникации / Л.Ю. Иванов // Культура русской речи: энциклопед. слов.-справ. / под ред. Л.Ю. Иванова, А.П. Сковородникова, Е.Н. Ширяева и др. – М.: Флинта – Наука, 2003. – С. 791–793.
7. Сорокин Ю.А. Креолизованные тексты и их коммуникативная функция / Ю.А. Сорокин, Е.Ф. Тарасов // Оптимизация речевого воздействия. – М.: Наука, 1990. – 240 с.
8. Анисимова Е.Е. О целостности и связности креолизованного текста / Е.Е. Анисимова // Филологические науки. – 1996. – № 5. – С. 74–83.

Теорія та історія держави і права

Богма А.В.

Управління Пенсійного фонду України в м. Черкасах, Україна

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

Сьогодні, під час проведення політичних реформ, особливої уваги потребує інститут безоплатної юридичної допомоги. Проведення якісних та дієвих правових реформ неможливо без детального аналізу, наукового осмислення та переосмислення історії правової допомоги, європейської правової традиції. Історія свідчить, що інститут безкоштовної юридичної допомоги виник та набув розвитку в країнах античного світу.

Багатьма науковцями досліджувалась історія держави та права Стародавнього Риму, зокрема: Б.Й. Тищик, Є.В. Васьковським, О.Ф. Кістяківським, С.І. Вікторським, А.Ф. Коні, С.Д. Шаталюком, В.О. Святоцькою та ін.

Історичні джерела свідчать, що даний інститут виник на рівні звичаєвого права. Численні конфлікти у племенах та між ними потребували вирішення шляхом правосуддя, яке здійснював вождь племені. З'явилась необхідність у правовому захисті, який здійснювали родичі або друзі сторін (родинна адвокатура). З часом звичаєве право змінювалось писаними законами, виникала необхідність в юридичній допомозі. Згадку про правову допомогу можна знайти в Біблії: «Въ Библии находимъ мы главу где сильный и знающій законы человекъ отстаиваетъ права вдовъ, сиротъ и неимущихъ людей». Першим кроком до загальнодоступності знання законів стало видання Законів XII таблиць, норми якого фіксували моральні права, а процесуальні норми переважно лишалися таємними, доступними лише для представників вищого духовенства. За понтифіка Конфуція доступ до вивчення юриспруденції було відкрито, сформувався клас правознавців, які користувалися високим авторитетом як у судів, так і сторін, що судились. Доступність вивчення і застосування права всіма бажаними зробило функцію захисту вільною професією. Римські юрисконсульти (адвокати) виконували роль доповідачів та експертів їх обов'язки обмежувались складанням судових позовів, наданням юридичних порад та висновків у справі, однак представництво інтересів не входило в їх повноваження. Оскільки адвокатський гонорар (гроші, подарунки) був заборонений у Римі (Закон Сінція), діяльність

юристів не була професійною. Як безоплатна, вона радше ставала улюбленим заняттям авторитетних мужів, «окрасою» поважного віку. Надання юридичних консультацій вважалось почесним обов'язком поважних мужів, відмовитись від якого не міг навіть імператор. Винагорода за працю адвоката вимірювалася визнанням, відомістю, громадськими посадами. Як зазначав Васьковський, усі відомі державні діячі, політики, військові Риму свого часу були адвокатами, оскільки це був певний шлях до почесностей. Користуючись безоплатністю допомоги, громадяни звертались до юрисконсультів з багатьма не юридичними питаннями, наприклад: Чи варто і за кого варто видати дочку? Як обробити поле? Правознавці не могли відмовити у наданні такої допомоги, оскільки намагалися залучитися довірою народу. Велика кількість звернень робила неможливим детальний розгляд справді важливих юридичних справ.

Згідно головного принципу древньоримського права, тільки римський громадянин – *civis Romanus* – користувався захистом права. Кожного не громадянина, кожного іноземця найперше вважали ворогом, який стоїть поза правовим спілкуванням і якого можна захопити в полон і перетворити в раба. Під час кризи рабовласницького ладу раби набувають права захищати себе самостійно в суді у справах про свободу, надання безоплатної правової допомоги навіть по таких категоріях справ не допускалось.

Оратори, як і експерти з правових питань, грошей не брали, але охоче приймали різні подарунки. В діалозі про ораторів Тацита, мистецтво оратора возвеличувалось, бо воно приносило шану, почесні дарунки і багатство.

Відомим Стародавньому Риму було поняття прокуратури, яка не була ані промислом, ані професійним станом. Базуючись на мандаті вона здійснювалась безоплатно. На безоплатності прокуратури робився особливий наголос. «*Mandatun, nisi gratuitum, nullum est*» – договір поручення, якщо він не безкорисний, недійсний. Договір доручення мав особливий характер, що пояснювався його походженням – із суспільного обов'язку і дружби (*ex officio atque amicitia*). Виконання обов'язку і винагорода по поняттям римлян виключали одне одного. Договір, що включав положення про винагороду вважався договором найму, що було принизливим для вищих прошарків суспільства, які надавали послуги представництва. Прокурором вважався кожен, хто з люб'язності робить будь-яку послугу іншому. Прокуратура не була елементом судоустрою, прокурором міг бути кожен, навіть особа, проголошена безчесною. Особи, які не отримавши жодних повноважень, взяли захист особи на себе, називались дефенсорами і зазвичай захищали інтереси відсутнього відповідача. Згодом вони отримали можливість стати імператорськими чиновниками та захищати інтереси найбільш вразливої частини громадян проти впливових і заможних осіб.

Протиріччя між відношенням до представництва як дружнього обов'язку та потребою в оплаті призвело до необхідності встановлення заборони отримувати гроші та подарунки за такі послуги. Численними були порушення заборони, гонорари зазвичай ставали не добровільними і високими. Пізніше за порушення заборони встановлювався штраф. За часів імперії заборона зникла, встановлювався максимальний розмір плати.

Отже римське право так і не змогло відпрацювати чіткі критерії і забезпечити можливість отримання якісної безкоштовної юридичної допомоги матеріально не забезпеченим прошаркам суспільства, що стало одним із чинників падіння республіканської свободи. Можливість отримання правової допомоги безкоштовно остаточно зникла.

Конституційне право; муніципальне право

Беспалова Е.А.

Научно-исследовательский университет «Белгородский государственный университет, Российская Федерация

ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПОСТРОЕНИЯ СОЦИАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА В РФ

«Российская Федерация, социальное государство, политика которого направлена на создание условий, обеспечивающих достойную жизнь и свободное развитие человека» – гласит ст. 7 Конституции РФ 1993 года. Однако Основной закон страны не раскрывает широко понятия «социальное государство». Что же это за идеал государства о провозглашении которого заявили многие страны Западной Европы и о необходимости становления которого в РФ достаточно часто в своих выступлениях упоминают руководители различных уровней?

По мнению В.П. Пугачева и А.И. Соловьева, это «государство, стремящееся к обеспечению каждому гражданину достойных условий существования, защищенности, соучастия в управлении производством, а в идеале – примерно одинаковых жизненных шансов, возможностей для самореализации личности в обществе». «Деятельность такого государства направлена на всеобщее благо, утверждение в обществе социальной справедливости. Оно сглаживает имущественное и иное социальное неравенство, помогает слабым и обездоленным, заботится о предоставлении каждому работы или иного источника существования, о сохра-

нении мира в обществе, формировании благоприятной для человека жизненной среды».

В.Д. Дзодзиев считает, что социальное государство – «это такое государство, которое гарантирует каждому своему гражданину достойные условия существования и стремится к созданию примерно равных жизненных шансов в области получения образования, занятости, здравоохранения и самореализации личности в целом, это государство, осуществляющее в обществе социальную справедливость.

Экс-спикер Государственной Думы Г. Селезнев дает следующее определение: «Социальное государство – это такой тип государства, при котором в государственной политике главным приоритетом является социальное благополучие каждого человека и всего общества, а также социальная справедливость.

Из этих определений можно выделить основные черты и признаки, присущие социальному государству:

- 1) демократический режим;
- 2) экономический потенциал, позволяющий решать социальные проблемы без ущерба для частных предпринимателей;
- 3) социально-ориентированная экономика, в которой государство будет обладать исключительным правом собственности на объекты, имеющие важное значение для жизнеобеспечения граждан;
- 4) существование развитого гражданского общества;
- 5) ярко выраженная социальная направленность политики государства в целом.

Если оценивать ситуацию, сложившуюся в РФ с этих позиций, то можно выделить ряд факторов, обозначенных в статье В.В. Путина «Строительство справедливости. Социальная политика для России» не позволяющих назвать ее социальным государством:

- 1) отсутствие у молодых людей возможности после окончания вузов обрести работу по специальности, с этим же сталкивается и старшее поколение, потерявшее работу в ходе сокращения штата из-за того, что в их должностях исчезает производственная необходимость, которое не может приспособиться к современным требованиям рынка труда;
- 2) неработоспособность социальных лифтов;
- 3) огромная дифференциация доходов различных слоев населения, при которой каждый восьмой россиянин живет за чертой бедности;
- 4) отсутствие так называемого «среднего класса», который является основой любого социального государства;
- 5) отсутствие социального равенства при получении образования, вызванное различием информационно-технического оснащения между школами круп-

ных городов и отдаленными муниципальными образованиями, в частности сельскими поселениями; особенно острой проблема стала после введения ЕГЭ, когда у городских школьников шансы получить большее количество баллов и поступить на бюджетные места в вузе стали значительно выше чем у их сельских сверстников;

б) отсутствие дополнительного образования для школьников, общее падение нравственности в обществе, беспрепятственное распространение в СМИ материалов, пропагандирующих насилие, аморальный образ жизни, исключительно меркантильное мировоззрение, что привело к общему росту преступности за последние годы, в том числе и несовершеннолетних;

7) несоответствие размера академической стипендии прожиточному минимуму, что вынуждает молодых людей не посвящать все свободное время учебе, а заниматься поиском источников к существованию;

8) низкое качество медицинских услуг, все больший переход их предоставления на возмездной основе;

9) коррупция во всех сферах жизни общества, тормозящая его развитие и препятствующая получению адресатами средств, выделяемых государством в полной мере;

10) высокая стоимость жилья, не позволяющая гражданам приобретать его;

11) низкое качество услуг ЖКХ и неоправданный рост тарифов, вследствие которого некоторые категории граждан тратят на оплату соответствующих услуг более 50% своего ежемесячного дохода и т.д.

Возникает вопрос, что же мешает государству, обладающему 40% всех мировых природных богатств, стать социальным и обеспечить достойную жизнь своим и гражданам, а также равные возможности для самореализации, как было провозглашено еще Конституцией 1993 года?

На мой взгляд, существует ряд проблем, формировавшихся на протяжении длительного времени и от скорейшего решения которых непосредственно зависит возможность построения социального государства в РФ ближайшем будущем, в частности до 2020 года, до которого принята очередная стратегия развития.

Во-первых, как уже упоминалось выше, одна из самых больших проблем России – это коррупция, охватившая все сферы общественной жизни и пока ни ужесточение ответственности за дачу и принятие взяток, ни многочисленные разоблачения не способны остановить ее, поэтому необходимо возвести борьбу с коррупцией в статус одним из главных национальных проектов государства.

Во-вторых, для создания мощного экономического потенциала необходим переход от экономики, базирующейся на нефтегазовых доходах к экономике

производящей, наукоемкой, что также будет способствовать созданию новых рабочих мест.

В-третьих, отсутствует цельная социальная политика, направленная на долгосрочную перспективу, ведь стоит отметить, что государство старается снять возникающее социально напряжение путем выплаты различных пособий, компенсаций, субсидий, постоянно индексирует стипендии и пенсии, нельзя также оставить без внимания введение в с 2006 года выплаты постоянно индексируемого материнского капитала за рождение второго ребенка, но вместе с тем это больше разовые способы решения возникающих проблем. В данной ситуации необходима многоуровневая, сложноорганизованная государственная социально-экономическая политика как инструмент, воплощающий в себе не просто набор мер, а подлинную, гибкую стратегию достижения достойного качества жизни россиян в меняющихся условиях.

В-четвертых, в социальном государстве социальное благополучие граждан не является исключительной задачей государства, это задача всего общества, в той мере, в которой каждый из его членов может. К примеру, во многих государствах благотворительность является обычным явлением, даже обязательным, помогающим по-настоящему нуждающимся людям, для нашего государства это пока явление новое, являющееся инициативой отдельных граждан. Сюда же стоит относить и создание благоприятного инвестиционного климата, как в отдельных отраслях, так и в экономике в целом, чтобы инвесторы вкладывали свои средства не исключительно для получения прибыли, но и сами были заинтересованы в предоставлении определенных социальных гарантий граждан.

В заключение хочется отметить, что государство называется социальным не потому, что в своей социальной политике оно более или менее широко реализует механизмы перераспределения национального богатства для большей или меньшей социальной защиты населения, а потому, что относительно этой политики на данном этапе развития страны существует широкий общественный консенсус. Достижение такого согласия, в свою очередь, невозможно без наличия в государстве эффективной обратной связи с общественными институтами и экономическими агентами, что пока в РФ отсутствует. Остается только надеяться, что провозглашенная Президентом стратегия развития страны до 2020 года не останется лишь лозунгом, а заявленные правительством цели стратегии – повышение качества жизни россиян, выработка инновационных подходов к развитию экономики и формирование реальных рыночных институтов – найдут отражение в документе и станут руководством к действию на ближайшую перспективу.

Фоменко М.О.

Апеляційний суд Донецької області, Україна

ПРАВОВІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНИ

Державність в Україні має вікові традиції та велику історичну спадщину. Діяльність судових органів за княжої доби, демократичне державне утворення Запорізької Січі, перша в світі Конституція Пилипа Орлика виникли на території України тоді, коли на інших територіях та в інших державах панували феодално-монархічні режими.

За часів Київської Русі, яка займала територію не тільки сучасної України, а й Росії та Білорусії, діяв княжий суд. Князь здійснював правосуддя як найвищий суддя, зважаючи на те, що судова влада належала до прерогатив княжого уряду, а обов'язок судити своїх підданих вважався головним обов'язком володаря. Княжі суди мали право судити всіх осіб, за винятком, коли особа була “церковною людиною”. Оскільки княжому суду не надавалося право здійснювати правосуддя щодо “церковних людей”, то в Київській Русі діяли церковні суди, підпорядковані єпископам.

Із середини XVI ст. почала розвиватися українська козацька державність – Запорізька Січ, де згодом припинили свою дію правові норми, які встановлювали кару за злочини проти королівської влади і польсько-литовського врядування. У цей же період була встановлена сувора кара за зраду українському народу, християнській вірі, невиконання вимог військово-старшинської адміністрації. Специфічним для Запорізької Січі було те, що на чолі Війська Запорізького стояв гетьман, який мав повну адміністративну владу та брав участь у законотворенні і судочинстві.

На становлення судової системи в Запорізькій Січі істотно вплинули тогочасні правові джерела. Основним з них було звичаєве право, яке широко застосовувалося на Запоріжжі, при здійсненні правосуддя відмічається і вплив збірників писаного права Речі Посполитої та гетьманського законодавства. На нормах цих правових джерел ґрунтувалася структура і діяльність військово-адміністративних та судових органів. Це дає можливість розкрити питання, пов'язане із розмежуванням компетенції судових органів Запорізької Січі.

Запорізька Січ була громадсько-політичною і військово-адміністративною

організацією українського козацтва і об'єднувала козацькі січі, розташовані на дніпровських островах. Козацтво складало товариство (громаду), організаційною частиною якого був курінь, а вищим органом – січова (військова) рада. Органом військово-адміністративного і судового управління був козацький кіш. Кошовий отаман мав військову, адміністративну і судову владу, а в управлінні йому допомагали кошовий суддя, осавули, писар, а також виборні полковники і курінні отамани. Ці посадові особи складали кошову старшину, яка була дорадчим органом при кошовому отаманові як з військово-адміністративних, так і з судових справ.

Здобувши незалежність у ході національно-визвольної війни 1648–1654 рр., український народ створив і власну судову систему, яка є однією з ознак державності. Ця система хоч і мала певні недоліки (поєднання адміністративної і судової влади, велика кількість судових ланок), але відображала мету побудови нового, безстанового, дійсно народного правосуддя. До системи козацьких судів доби Гетьманщини входили сільські, сотенні й полкові суди, що діяли відповідно у козацьких сотнях і полках, а також міські, копні, отаманські суди та домініальний суд пана щодо своїх підданих.

Після Полтавської битви і так званої “справи Мазепи” тиск на Україну з боку російського самодержавства набув цілком виразних форм. Показовим було ставлення російської адміністрації і особисто імператора Петра I до інституту гетьманства – вищої державної, адміністративної, військової та судової влади у Війську Запорізькому: в 1722 році управління Україною з Колегії закордонних справ було передано до Сенату, що означало відмову самодержавства визнати Україну окремим державним організмом, і було створено Малоросійську колегію, якій надавалися повноваження вищої судової апеляційної інстанції.

У 1760 році було проведено судову реформу, наслідком якої став поділ гетьманської України на 20 судових повітів, у кожному з яких створювалися земський суд по розгляду цивільних справ та підкоморський суд, який розглядав земельні спори. Кримінальні справи вирішувалися гродськими судами, що діяли в кожному полковому місті. Суддів обирала місцева старшина, а найвищою судовою інстанцією відповідно до реформи став Генеральний військовий суд, що обирався із представників полкової старшини.

У 1864 р. російським самодержавством було проведено судову реформу – колишні російські станові суди ліквідувалися і вводилися загальні судові установи трьох ступенів. Згідно з реформою найнижчою судовою інстанцією був інститут мирових суддів, що створювався в містах та повітах. На Лівобережній Україні у кінці 80-тих років XIX ст. було проведено контрреформу, за якою інститут мирових суддів скасовувався, і створювалася така система судових ор-

ганів: земський начальник, міський суддя, повітовий член окружного суду. Апеляційною інстанцією для цих судових органів був повітовий з'їзд судового присутствія на чолі з предводителем дворянства повіту.

На початку ХХ століття діяльність судових установ доби Української Центральної Ради, Гетьманату П. Скоропадського та Директорії (1917–1919 рр.) визначає характерна риса уніфікації судової системи – наділення військових судів повноваженнями органів правосуддя у сфері правовідносин як військового, так і цивільного характеру. Заслуговує на увагу та обставина, що в перші місяці після лютневих подій 1917 року судова система в Україні майже нічим не відрізнялася від діючої на всій території Росії, де Тимчасовий уряд ліквідував військово-польові суди, станомі “особливі присутствія” та відновив діяльність мирових суддів, які були скасовані в Україні ще в 1898 році, фактично повернувши судову систему у відповідність до першої редакції судових статутів 1864 року.

Починаючи з лютого–березня 1918 року, політична і військова ситуація почала складатися не на користь Центральної Ради і виникла потреба в організації військових судів. На виконання цього завдання Центральною Радою 23 квітня 1918 року був прийнятий “Наказ про Військові суди”, в якому зазначалося: “В м. Києві закладається Вищий Військовий Суд, до судової компетентності котрого належать усі справи, що виникають на обсягові всієї Правобережної України та Чернігівщини. Такий же суд закладається у м. Катеринославі для розгляду справ, що виникають на обсягові Лівобережної України за винятком Чернігівщини”.

У процесі подальшого судового будівництва 26 жовтня 1920 року було прийнято нове Положення про народний суд, згідно з яким кандидати в судді повинні були мати необхідний рівень теоретичної і практичної підготовки, а також вводився порядок затвердження і дострокового відкликання народних суддів, обраних радами на місцях. На підставі зазначеного вище договору про об'єднання діяльності УРСР та РРФСР на залізницях України створювалися революційні військово-залізничні трибунали (у Харкові, Києві, Катеринославі та Одесі). Ці трибунали розглядали кримінальні справи не лише про злочини, спрямовані на підрив роботи транспорту, а й усі інші кримінальні справи, які були пов'язані з транспортом і особами, що його обслуговували. Положенням про судоустрій Української РСР від 16 грудня 1922 року військові і військово-транспортні трибунали були віднесені до відання Верховного Суду СРСР, створення якого передбачалося найближчим часом у зв'язку з утворенням СРСР. Залізничні лінійні суди були створені згідно з цим Положенням і входили до судової системи УРСР на своєрідних засадах, оскільки, як суди республіки, виносили вироки іменем Української РСР, однак касаційною і наглядовою інстан-

цією для них була створена в складі Верховного Суду СРСР транспортна колегія.

Війна поставила перед судовими органами нові завдання. 22 червня 1941 року Президія Верховної Ради СРСР видала Указ “Про воєнний стан”, в якому було зазначено, що як виняток з діючих правил щодо розгляду судами кримінальних справ, у місцевостях, оголошених на воєнному стані, всі справи про злочини, спрямовані проти оборони, громадського порядку і державної безпеки, передаються на розгляд військових трибуналів. Згідно з цим Указом їм були підсудні справи про державні злочини; про злочини, передбачені Законом від 7 серпня 1932 року “Про охорону громадської (соціалістичної) власності”; про злочини, вчинені військово-службовцями; про розбій; про умисні вбивства; про насильне звільнення з установ ув’язнення та з-під варти; про ухилення від виконання загального військового обов’язку; про опір представникам влади; про незаконну купівлю, продаж і зберігання зброї та про крадіжки зброї.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 15 квітня 1943 року всі робітники і службовці залізничного транспорту оголошувалися мобілізованими на період війни. За злочини по службі вони несли відповідальність як військово-службовці за законами воєнного часу. Справи про злочини, скоєні цими особами, були підсудні військовим трибуналам. З 9 травня 1943 року чинність цього Указу була поширена і на весь морський та річковий транспорт.

В 1948 році у м. Києві було створено спеціальний табірний суд, юрисдикція якого поширювалася на територію України щодо розгляду справ у місцях ув’язнення. Обласні військові трибунали військ МВС розглядали кримінальні справи, слідство в яких проводилося органами МВС і МДБ, а після ліквідації в 1953 році особливої наради при МВС СРСР ліквідовувалися ці судові установи і табірний суд, діяльність яких звужувала повноваження судів республіки. У 1957 році залізничні лінійні і водно-транспортні суди були об’єднані у транспортні суди, а в складі Верховного Суду СРСР створена транспортна колегія. Розвиток судової системи СРСР і України, зокрема, у післявоєнні часи пов’язаний із вдосконаленням загальносоюзного і українського судово-процесуального законодавства та поступово і повільного відновлення демократичних інститутів судочинства.

В 2010 р. було прийнято новий Закон України „Про судоустрій та статус суддів”, який кардинально змінив правові засади судової влади та здійснення правосуддя в Україні, систему судів загальної юрисдикції, основні вимоги щодо формування корпусу професійних суддів, систему та порядок здійснення суддівського самоврядування, а також установив загальний порядок забезпечення діяльності судів та врегулював інші питання судоустрою.

Отже, можна зробити висновок про те, що становлення системи національного судочинства відбувалося поступово впродовж декількох століть і в своєму розвитку пройшло багато етапів.

Трудове право; право соціального забезпечення

Підпала І.В.

*Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
м. Миколаїв, Україна*

ОПЛАТА ПРАЦІ МОРЯКІВ: ТЕНДЕНЦІЇ СЬОГОДЕННЯ

Можливості кожного громадянина реалізувати право на працю і використовувати результати праці в грошовому вимірі визначають рівень життя кожного окремо і суспільства в цілому. Від можливостей реалізувати право на працю безпосередньо залежить реалізація інших прав людини – право на відпочинок, право на медичну допомогу та інше.

Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізує програми професійно-технічної освіти, навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Статтею 43 Конституції України передбачено, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Також, кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижче встановленої законом.

В сумі доходів громадян у країнах з розвинутою ринковою економікою переважає заробітна плата, тобто оплата за різні види трудової діяльності. Про це свідчать дані про частку заробітної плати в двох найважливіших макроекономічних показниках – в національному доході і в загальній сумі грошових доходів населення. В колективних і індивідуальних трудових договорах, як правило, фіксується основна заробітна плата (тарифні ставки і сітки і посадові оклади). На їх рівень впливає державний загальнонаціональний мінімум заробітної плати. Він існує у багатьох країнах, наприклад: в США, Франції, Іспанії, Канаді, Бельгії, Португалії, Австралії, Нової Зеландії, Ізраїлі. Разом з тим, є немало країн, в тому числі, ФРН, Італія, Швейцарія, Норвегія, Данія, Ірландія, де відсутній загальнонаціональний мінімум заробітної плати.

Існують різноманітні елементи структури заробітної плати у країнах світу, але можна простежити риси, які є загальними для різних правових систем. По-перше, виділяється основна заробітна плата; по-друге, додаткова заробітна плата, яка нараховується за важкість, небезпечність робіт, за понаднормові роботи, роботи у вихідні та святкові дні та інше; по-третє, преміювання, як за досягнення трудових успіхів, так і присвячене святам, пам'ятним датам тощо. Застосування досвіду інших країн доцільне в тій мірі, у якій перенесення кращих правових моделей на підготовлений ґрунт, додасть рушійних сил економічному і соціальному прогресу в Україні.

КЗпП України не розкриває структуру заробітної плати та не враховує всіх виплат, які відносяться до неї. Правова основа структури заробітної плати викладена у ст. 2 Закону України «Про оплату праці», № 108/95-ВР від 23.05.95 р. згідно з якою в структуру входять основна, додаткова заробітна плата та інші заохочувальні і компенсаційні виплати. Закон України «Про внесення змін у деякі законодавчі акти України», який вступив у силу ще з 1 січня 2006 року був спрямований саме на впорядкування заробітної плати і приведення її у відповідність із загальним змістом суті заробітної плати, визначеної КЗпП і Законом України «Про оплату праці» та міжнародними нормами, але не включив до мінімальної заробітної плати доплати, надбавки, заохочувальні та компенсаційні виплати. Завдяки цьому, у проекті Трудового кодексу України структурними елементами заробітної плати закладено основну та додаткову заробітну плату (ст. 207).

Виходячи з вищенаведеного вбачається, що на сьогодні в Україні основними правовими актами у сфері оплати праці є Закон України «Про оплату праці» та КЗпПУ, які визначають економічні, правові й організаційні засади оплати праці працівників, які перебувають у трудових відносинах, на підставі трудового договору з підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності та господарювання, а також з окремими громадянами сфери державного і договірного регулювання оплати праці й спрямований на забезпечення відтворювальної та стимулюючої функції заробітної плати.

Ст. 2 КЗпПУ передбачає право громадян України на працю, тобто на одержання роботи з оплатою праці не нижче встановленого державою мінімального розміру. Виходячи з цього можливо стверджувати, що працівник має право на своєчасну і в повному розмірі виплату справедливої заробітної плати, що забезпечує гідне існування людини, як самої так і членів її сім'ї, що не менше встановленого законом мінімального розміру оплати праці. В той же час, ст. 95 КЗпПУ закріплює положення про те, що мінімальний розмір оплати праці встановлюється і переглядається Законом України «Про оплату праці» і не може

бути нижчим розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Таким чином, місячна заробітна плата робітника, що відпрацював за цей період норму робочого часу і виконав норми праці (трудові зобов'язання), не може бути нижчою встановленого законом мінімального розміру оплати праці.

В зв'язку з цим, цікаво звернути увагу на практику застосування норм національного права України і норм конвенцій і рекомендацій МОП відносно заробітної плати моряків та проаналізувати питання про розмір заробітної плати моряків, яка має ряд особливостей в порівнянні з робітниками інших спеціальностей. Так, для членів екіпажів морських суден застосовуються в комплексі різні системи оплати праці одночасно, що не зустрінеш при оплаті праці робітників «на березі».

У всьому світі заробітна плата моряка значно вище його посадового окладу, і різна в судноплавних компаніях однієї країни. Заробітна плата поставлена в залежність від ефективної діяльності судноплавної компанії, за результатами якої за той чи інший календарний період (звичайно не рідше двох раз на рік) морякам виплачується премія. Сума премії, що виплачується конкретному моряку, визначається його безпосереднім керівником.

Одним із суттєвих недоліків схем посадових окладів плавскладу є незначна різниця між мінімальними і максимальними посадовими окладами і, як наслідок – практично символічна між розрядна різниця. Однак, за кордоном різниця між посадовими окладами капітана і матроса 1 класу значно вище, чим передбачено шкалою заробітної плати МФТ. Так, за умовами, на яких «Ройал Марін Сервісес» (м. Миколаїв) пропонувала роботу на іноземних суднах українським морякам, посадовий оклад капітана в 4,26 рази більший, чим у матроса. В той же час по шкалі МФТ оклад капітана до окладу матроса складає 336,9%. До цього слід додати, що в зарубіжних країнах між профспілками моряків і спілками судновласників, як правило, не вказуються посадові оклади капітанів. Пояснюється це тим, що капітан – довірена особа судноплавної компанії, яка самостійно вирішує питання про розмір його посадового окладу.

Українські моряки частіше всього віддають перевагу працевлаштуватися на судна під іноземним прапором, де сама низька за міжнародним стандартом заробітна плата перевищує ту, яка встановлена в українських пароплавствах. В світі більше нема такого положення ніде. Оскільки в інших країнах, коли використовується прапор іншої країни, це робиться насамперед для того, щоб використовувати більш дешеву робочу силу. Національним законодавством встановлені мінімальні місячні тарифні ставки (оклади) основної категорії робітників, що повинні бути не менше прожиткового мінімуму, встановленому в Україні. Така

норма відповідає положенню Рекомендації № 187 (пп. 2б, п. 8, розділ 3) в тому, що розмір мінімальної заробітної плати повинен враховувати зміни у вартості життя та потребах моряків.

Крім того, така норма українського законодавства узгоджується з положенням, закріпленим в ст. 3 Конвенції № 131 «Про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим врахуванням країн, що розвиваються», а саме визначенням факторів, які потрібно враховувати під час визначення рівня мінімальної заробітної плати, що включають: потреби працівників та їхніх сімей, з врахуванням загального рівня заробітної плати в країні, прожиткового мінімуму, допомоги з соціального забезпечення та порівняльного життєвого рівня інших соціальних груп; економічні фактори, у тому числі необхідні умови економічного розвитку, рівень продуктивності і бажаність досягнення та підтримання високого рівня зайнятості. При цьому в відповідності з п. 1 статті 2 Конвенції, мінімальна заробітна плата має силу закону і не підлягає зниженню. Держави, що ратифікували конвенцію № 131 надають мінімальному розміру оплати праці значення соціального стандарту (мінімуму), функція якого полягає в реалізації кожним робітником права на гідний життєвий рівень.

Для обчислення заробітної плати моряків, винагорода яких включає окрему компенсацію за виконану понаднормову роботу нормальна тривалість робочого часу у відкритому морі та у порту не повинна перевищувати восьми годин на день. А для обчислення понаднормового часу кількість нормальних робочих годин на тиждень, за які належить базова оплата праці або заробітна плата, повинна встановлюватися національним законодавством або нормативно-правовими актами, якщо вона не визначається в колективних договорах, але не повинна перевищувати 48 годин на тиждень; колективні договори можуть передбачати інші, але не менш сприятливі умови. Ставка або ставки компенсації за понаднормову роботу, які повинні бути не менш ніж на чверть вище погодинної ставки базової оплати праці або заробітної плати, повинні встановлюватися національним законодавством чи нормативно-правовими актами або колективними договорами залежно від обставин. Капітан або особа, призначена капітаном, повинні вести облік усієї понаднормової роботи, який повинен засвідчуватися моряком не рідше, ніж раз на місяць.

Для моряків, заробітна плата яких консолідується повністю або частково:

- у трудовому договорі повинна чітко зазначатися, у випадку необхідності, кількість робочих годин, яку моряк повинен відпрацювати за цю винагороду, а також будь-які додаткові виплати, які можуть надаватися додатково до консолідованої заробітної плати, із зазначенням підстав для їхньої виплати;

- у випадку погодинної оплати за понаднормову роботу, виконану понад кількості годин, за які належить консолідована заробітна плата, погодинна ставка повинна бути не менш ніж у 1,25 рази вище базової ставки, яка відповідає нормальній тривалості робочого часу, цей принцип повинен ще застосовуватися у випадку, якщо оплата понаднормової роботи включається до консолідованої заробітної плати;

- розмір тієї частини повністю або частково консолідованої заробітної плати, що відповідає нормальній тривалості робочого часу повинен бути не нижче застосовної ставки мінімальної заробітної плати.

При встановленні таких процедур і визначенні мінімальної заробітної плати належна увага повинна приділятися міжнародним трудовим нормам, які стосуються визначення мінімальної заробітної плати, а також наступним принципам:

- рівень мінімальної заробітної плати повинен урахувати характер праці в морському судноплаванні, штатну чисельність екіпажів суден і нормальну тривалість робочого часу моряків;

- розмір мінімальної заробітної плати повинен коригуватися з урахуванням змін вартості життя та змін потреб моряків.

Таким чином, аналіз вищенаведених нормативних актів, регулюючих працю моряків, дозволяє зробити висновок про те, що в морському трудовому праві України існує відразу декілька систем нарахування заробітної плати, а роботодавець і робітник самостійно вибирають, якою із можливих систем оплати праці вони будуть користуватися. Тому, дослідивши проблему оплати праці моряків, необхідно ще раз відмітити, що це категорія робітників, заробітна плата якої встановлюється головним чином нормами трудового права цілком оправдано. При цьому обов'язковим є зазначення розміру заробітної плати в індивідуальному трудовому договорі, що укладається між роботодавцем і моряком.

Крім того, важливо підкреслити значення встановлення мінімальної заробітної плати для моряків, за допомогою якої забезпечується захищеність даної категорії робітників від не оправдано низької заробітної плати. Однак, рівень гарантованості прав моряків на гідну заробітну плату в Україні ще далекий від належного. Щоб повно і ефективно виконати права, надані робітнику і роботодавцю КЗпПУ, необхідно прокласти трудові правовідносини в повній відповідності з принципами і нормами міжнародного трудового права і відповідними нормами українського трудового законодавства.

Узагальнюючи вищевикладене, необхідно зазначити, що структура заробітної плати потребує удосконалення. Останнім часом знизилась питома вага основної заробітної плати, а між тим, саме остання має забезпечувати матеріальне стимулювання основних результатів праці. Позитивні тенденції у цьому напрямку

частково простежуються у проекті Трудового кодексу України, але окремі норми теж потребують вдосконалення. На цьому шляху одним із важливіших кроків є подаліше вдосконалення існуючих та розробка нових принципів функціонування інституту оплати праці.

Криміналістика; кримінально-виконавче право; судова експертиза

Гнатенко Є.С.

*Відокремлений структурний підрозділ «Нікопольський факультет
Національного університету «Одеська юридична академія», Україна*

**ПРОБЛЕМИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ОСІБ,
ЯКІ ЗАСУДЖЕНІ ДО ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ
НА ПЕВНИЙ СТРОК ЗАДЛЯ ПРОЦЕСУ ЇХ РОЗПОДІЛУ
МІЖ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИМИ УСТАНОВАМИ
РІЗНОГО РІВНЯ БЕЗПЕКИ**

Відповідно до ст. 1 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) основним завданням кримінально-виконавчого законодавства є забезпечення виконання кримінального покарання з тим, щоб воно не тільки було карою за скоєний злочин, а й виправляло та перевиховувало засуджених у дусі чесного ставлення до праці, точного виконання законів, запобігало вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами, а також сприяло викоріненню злочинності.

Досягнення такої мети покарання, як виправлення засуджених і профілактика асоціальної поведінки, потребує диференційованого підходу до різних категорій осіб. Найбільш сприятливих умов для індивідуалізації покарання можна досягти лише при вірній класифікації засуджених – тобто при їх розподілі на окремі групи за різними ознаками. Шляхом класифікації створюється можливість для застосування заходів карально-виховного впливу, необхідного саме для конкретної категорії осіб. Диференційоване розміщення відносно однорідних груп засуджених у кримінально-виконавчих установах (далі – КВУ) разом з тим послаблює негативний вплив небезпечних злочинців, засуджуваних неодноразово, на осіб, засуджених за злочини, що не становлять великої суспільної небезпеки, на засуджуваних уперше, на осіб молодого віку тощо.

Класифікації засуджених відповідає система КВУ, встановлена КВК України, що набув чинності 1 січня 2004 року. Види КВУ відрізняються між собою за обсягом право обмежень, яким піддаються особи, що відбувають покарання, за характером трудового використання та за формами виховної роботи. В процесі класифікації враховуються також стать, вік засуджених і психічне ставлення особи до вчиненого злочину, тобто форма вини (умисел чи необережність). У кожному виді установи виконання кримінального покарання групуються приблизно однакові за певними ознаками засуджені, для яких створюються рівні режимні умови відбування покарання.

Тому правильне визначення рівня безпеки установи виконання покарань, де повинен відбувати покарання засуджений до позбавлення волі, має надзвичайно важливе значення для здійснення на нього карально-виховного впливу.

До набрання чинності 1 вересня 2001 р. нового Кримінального кодексу України (далі – КК України) вказівки закону про відповідну категорію засуджених для кожного виду КВУ містились у ст. 25 Кримінального кодексу України (1960 р.). Вид конкретної установи, де повинна відбувати призначене покарання особа, визначався судом. Нині повноваження суду з цього питання передано Державному департаменту України з питань виконання покарань (далі – ДДУПВП).

Як і раніше, поділ засуджених проводиться виходячи зі складу вчиненого злочину, його тяжкості та особи винного, тільки поняття тяжкості приведено у відповідність із КК України.

Разом з тим практика показує, що говорити про те що виникнення питань обумовлено виключно передачею повноважень суду з визначення рівня безпеки КВУ до ДДУПВП, не слід. Подібні проблеми і непорозуміння виникали і раніше.

Постає питання, чи враховувати в даному випадку попередні судимості, за якими особа два рази і більше засуджувалась до позбавлення волі, але звільнялась від відбування покарання з випробуванням, і протягом іспитового строку знову вчинила злочин. Якщо так, то на практиці можуть мати місце непоодинокі випадки, коли особу, яка жодного разу фактично не відбувала покарання у вигляді позбавлення волі, буде направлено одразу до установи максимального режиму безпеки.

Як і раніше, багато спірних питань виникає і з розумінням поняття «особи, вперше засудженої до позбавлення волі на певний строк». Чи можна вважати вперше засудженою до позбавлення волі особу, яка раніше вже відбувала покарання у вигляді позбавлення волі і відповідно до ст. 75 КК України яка була звільнена від відбування покарання з випробуванням, у разі вчинення протягом іспитового строку нового злочину, за який її засуджено до позбав-

лення волі. У таких випадках диференціацію засуджених доцільніше проводити, на нашу думку, виходячи не з факту засудження, а з факту перебування в місцях позбавлення волі. Тобто при визначенні їм конкретної установи того або іншого рівня безпеки доцільніше оперувати терміном «особа, яка раніше не відбувала покарання у вигляді позбавлення волі». Так, у колоніях мінімального рівня безпеки повинні відбувати покарання чоловіки, засуджені до позбавлення волі за злочини середньої тяжкості, які раніше не відбували покарання в місцях позбавлення волі. Аналогічно повинно вирішуватись питання із визначенням й інших режимів безпеки. Ізоляція засуджених один від одного відповідно до критеріїв та правил їх класифікації ставить за мету насамперед запобігти негативному впливу більш небезпечних та занедбаних у соціально-моральному плані засуджених на інших осіб.

Не треба забувати, що критерій тяжкості ні раніше, ні тепер не був єдиною підставою для диференціації засуджених. Він дійсно домінуватиме при виборі між максимальним і мінімальним режимами відбування покарання. Але якщо засуджений раніше відбував покарання в місцях позбавлення волі – до уваги буде взято саме не.

Слід також зазначити, що новий порядок визначення режиму КВУ певною мірою погіршив правове становище засуджених. У першу чергу це обумовлено тим, що ДДУПВП були передані не всі повноваження суду із вказаних питань. Раніше, з урахуванням характеру та ступеня суспільної небезпечності злочину, особи винного та інших обставин справи, суд міг обрати засудженому більш м'який вид режиму. Тепер відповідні органи ДДУПВП наділені таким правом лише щодо вперше засуджених до позбавлення волі за умисні злочини середньої тяжкості.

Разом з тим суди мали право призначити особі, яка засуджена до позбавлення волі за вчинення кількох злочинів, в тому числі одного тяжкого, за який призначено покарання, не пов'язане з позбавленням волі, відбувати покарання в колонії мінімального рівня безпеки. Аналогічним чином вирішувалось питання й у випадку засудження за сукупністю злочинів, вчинених умисно та з необережності, за умови, що за умисний злочин призначено покарання, не пов'язане з позбавленням волі. Всі ці моменти залишились поза увагою ДДУПВП і не знайшли свого закріплення ні в законодавстві, ні у відомчих нормативних актах.

Деякі прогалини у правозастосовній діяльності zostались не врегульованими ще з часів розпаду СРСР. Їх виникнення було обумовлено розпалом єдиного простору і різних підходів держав СНД до їхнього врегулювання. Це насамперед стосується принципу дії законів у просторі. Прихильники повної суверенності й автономності національного законодавства можуть говорити про недопустимість

врахування судимостей за межами України і для підкріплення своєї позиції як приклад наводити аргумент, сутність якого зводиться до того, що ми ж не враховуємо судимості громадян країн далекого зарубіжжя.

Не дає однозначної відповіді на це питання й ст. 9 КК України, згідно з якою вирок суду іноземної держави може бути врахований, якщо громадянин України, іноземець або особа без громадянства були засуджені за злочин, вчинений за межами України, та знову вчинили злочин на території України. При цьому рецидив злочину, невідбуте покарання або інші правові наслідки вироку суду іноземної держави враховуються лише при кваліфікації нового злочину, призначенні покарання, звільненні від кримінальної відповідальності або покарання.

Особі, яка раніше відбувала покарання, повинен бути визначений більш суворий рівень безпеки КВУ, і не має ніякого правового значення, у КВУ якої держави особа відбувала покарання. Врахування при цьому лише судимостей на території України позбавляє всякого сенсу існуючу систему визначення видів рівня безпеки установ, одним з основних завдань якої є ізоляція небезпечних та «соціально занедбаних» засуджених від інших категорій засуджених осіб.

Це далеко не всі проблеми, з якими доводиться стикатися безпосередньо при визначенні виду режиму КВУ. Новий порядок розподілу та направлення осіб, засуджених до покарання у виді позбавлення волі, зі слідчих ізоляторів до КВУ розпочав своє становлення, а реформи – процес не миттєвий, він відбувається не за один день, і вести розмову навіть про виявлення всіх прогалин можна буде не тепер, а значно пізніше. До кінцевого законодавчого врегулювання цих проблем практика буде постійно ставити нові запитання і знаходити свої шляхи їх вирішення, що відкриває велику перспективу подальших досліджень у даному напрямі.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Теорія та історія державного управління

<i>Анищенко П.Н.</i> Совершенствование системы управления государственных служб и учреждений	3
--	---

Механізми державного управління

<i>Оліфіренко Л.Д., Самійленко Г.М.</i> Механізми реалізації державної політики формування конкурентоспроможності вітчизняних компаній	7
<i>Підмогильний О.О.</i> Види, підстави, особливості проведення та статистичні дані застосування процедур державних закупівель в Україні протягом 2007–2012 років	10

Державна служба

<i>Воронина Л.И.</i> Проблемы в разработке и внедрении компетентностного подхода к оценке деятельности государственных гражданских служащих: состояние и перспективы.....	16
---	----

Місцеве самоврядування

<i>Погарцев А.В., Макарова Т.В., Плотникова Т.В.</i> О разработке и реализации стратегий развития в регионах.....	19
<i>Тимошенко Н.В.</i> Вплив відкритості і прозорості органів місцевого самоврядування України на ефективність управлінських рішень.....	22

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Вітчизняна історія

<i>Татаринов С.И., Бондарцов Д.М., Руденко С.А., Щербак В.Г., Токарев В.И.</i> Немцы в Бахмутском уезде в XVIII – начале XX столетий.....	25
<i>Тахтужева К.В.</i> Развитие курортного обслуживания населения Енисейской губернии 1920–1928 гг.	37

Всесвітня історія

- Сремєєва І.А.* Із досвіду впливу держави на політичну активність груп тиску в країнах західної демократії (на прикладі реформування внутрішньоспівкових відносин Великобританії 80-х рр. ХХ ст.)..... 40
- Заневський С.В.* Белорусские беженцы 1915 г. (по данным мемуарных источников)..... 44
- Ореховський В.О.* Діяльність складів Російського Товариства Червоного Хреста по забезпеченню медично-господарських потреб армії у роки Першої світової війни (1914–1918 рр.) 51

Етнологія

- Стадник Ю.А.* Этнологическое изучение представлений семейских о болезнях..... 54

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Політичні інститути та процеси

- Кузнецова І.О., Горбачев М.В.* Концепт политическое лидерство в современной политической науке: методологические тренды 57

Політична культура та ідеологія

- Рябой Ю.О.* Варіативні чинники зміни українського суспільства в контексті розвитку його політичної культури 61

Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку

- Черник П.П.* Сьогоднішні українсько-пакистанські стосунки 64
- Ярошко О.З.* Ultima ratio поведінки європейських держав на міжнародній арені 67
- Ярошко О.З.* Національні інтереси на азійському порядку денному..... 70

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Теорія та історія журналістики

- Кияшко Ю.П.* Особливості сприйняття зображально-виражальних засобів в інформаційному телесюжеті (результати соціального експерименту) 72

<i>Ходаева Я.В.</i> Российский общественно-политический журнал «The New Times» («Новое время»): позиция независимого издания в ракурсе пропагандистской работы	75
<i>Шутяк Л.М.</i> Елементи «нового журналізму» в українському медіапросторі....	77

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Онтологія, гносеологія, феноменологія

<i>Бирюкова Ю.Н.</i> Вербальные и невербальные компоненты креолизованных текстов в современных электронных коммуникациях	80
---	----

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Теорія та історія держави і права

<i>Богма А.В.</i> Становлення та розвиток безоплатної правової допомоги в Стародавньому Римі.....	85
--	----

Конституційне право; муніципальне право

<i>Беспалова Е.А.</i> Основные проблемы построения социального государства в РФ.....	87
---	----

Цивільне право

<i>Фоменко М.О.</i> Правові та історичні аспекти розвитку цивільного судочинства в Україні.....	91
--	----

Трудове право; право соціального забезпечення

<i>Підпала І.В.</i> Оплата праці моряків: тенденції сьогодення	95
--	----

Криміналістика; кримінально-виконавче право; судова експертиза

<i>Гнатенко Є.С.</i> Проблеми диференціації окремих категорій осіб, які засуджені до покарання у виді позбавлення волі на певний строк зادля процесу їх розподілу між кримінально-виконавчими установами різного рівня безпеки	100
---	-----

Наукове видання

Мови видання: українська, російська

СПЕЦПРОЕКТ: АНАЛІЗ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції

Київ • 14–15 червня 2012 р.

У семи томах

Том 2. Гуманітарні науки

Окремі доповіді друкуються в авторській редакції

Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів

За точність викладеного матеріалу відповідальність покладається на авторів

Відповідальний редактор *Біла К. О.*
Технічний редактор *Капуш О. Є.*

Підп. до друку 22.06.12. Формат 60x84¹/₁₆.
Ум. др. арк. 6,35. Тираж 100 пр. Зам. № 0612-02.

Видавець та виготовлювач СПД Біла К. О.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 3618 від 06.11.09.

Надруковано на поліграфічній базі видавця Білої К. О.
Україна, 49087, м. Дніпропетровськ, п/в 87, а/с 4402

тел. +38 (067) 972-90-71

www.confcontact.com
e-mail: conf@confcontact.com

